



JURIDISKA FAKULTETEN  
vid Lunds universitet

Dag Oredsson

Aktieboken – möjliga problem  
och konsekvenser i  
kupongbolag.

Examensarbete  
30 högskolepoäng

Handledare  
Torsten Sandström

Aktiebolagsrätt, Rättsekonomi

VT 2007

# Innehåll

<b>SAMMANFATTNING</b>	<b>1</b>
<b>FÖRORD</b>	<b>2</b>
<b>FÖRKORTNINGAR</b>	<b>3</b>
<b>1 INLEDNING</b>	<b>4</b>
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Metod och material	5
1.4 Avgränsningar	5
1.5 Disposition	6
<b>2 BAKGRUND OCH VISSA BEGREPP</b>	<b>7</b>
2.1 Aktiebolagsrättens utveckling i Sverige	7
2.2 Aktiebokens historik	9
2.3 Olika typer av bolag	11
<b>3 AKTIEBOKEN</b>	<b>13</b>
3.1 Aktiebokens ändamål	14
3.2 Regler om aktiebokens förande	14
3.2.1 Upprättande och ansvar	14
3.2.1.1 Ändringar i aktieboken	16
3.2.1.1.1 Styrelseledamot och VD:s anmälan om aktieinnehav	17
3.2.2 Aktiebokens bevarande	17
3.2.3 Aktiebokens form och innehåll	18
3.2.3.1 Akties nummer	18
3.2.3.2 Ägaridentifikation	19
3.2.3.3 Aktieslag	19
3.2.3.4 Aktiebrev	19
3.2.3.5 Förbehåll	20
3.2.4 Övriga uppgifter och deras betydelse	21
3.2.4.1 Testamentarisk nyttjande- och avkastningsrätt	21
3.2.4.2 God man för blivande aktieägare	22
3.2.4.3 Investeringsfonder	22
3.3 Registreringens rättsverkan	23
3.3.1 Förvaltningsrättigheter	23
3.3.2 Ekonomiska rättigheter	25

<b>3.4 Aktiebokens offentlighet</b>	<b>26</b>
3.4.1 Skäl mot en offentlig aktiebok	28
3.4.2 Skäl för en offentlig aktiebok	29
<b>3.5 Situationen i typiska kupongbolag?</b>	<b>30</b>
<b>4 ANALYS</b>	<b>33</b>
<b>4.1 Styrelsens straffrättsliga ansvar</b>	<b>33</b>
<b>4.2 Skadestånd</b>	<b>35</b>
4.2.1 Styrelseledamots skadeståndsansvar	36
4.2.2 Internt skadeståndsansvar	37
4.2.3 Externt skadeståndsansvar	38
<b>4.3 Praktiska och ekonomiska konsekvenser</b>	<b>40</b>
<b>4.4 Revisorns roll och ansvar</b>	<b>41</b>
4.4.1 Revisorns kontroll	43
4.4.2 Revisionsberättelsen	46
4.4.3 Revisorns kontrollmedel	48
4.4.3.1 Erinran	49
4.4.3.2 Revisors rapport vid misstanke om brott	50
4.4.3.3 Oren revisionsberättelse	51
4.4.3.3.1 Skatterevision	53
<b>4.5 Kontroll av revisorerna</b>	<b>54</b>
<b>5 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER</b>	<b>57</b>
<b>5.1 Ökade incitament</b>	<b>57</b>
<b>5.2 Revisorernas utökade kontroll av aktieboken</b>	<b>60</b>
<b>5.3 Centralt aktieägarregister</b>	<b>62</b>
<b>6 SLUTSATSER</b>	<b>65</b>
<b>KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING</b>	<b>68</b>

# Sammanfattning

Aktieboken är ett medel för att avgöra vem som är aktieägare i förhållande till det aktuella aktiebolaget. Aktiebokens funktion är tvådelad, dels utgör den grunden för aktieägarna att utöva sin förvaltningsrätt (rösträtt), och dels möjliggör den bedömningen av ägarförhållandena i ett kupongbolag. Eftersom aktieboken ytterst ligger till grund för förvaltningsrätten så kan den anses vara den viktigaste förutsättningen för ägarstyrning, det är en offentlig handling som skall hållas tillgänglig för var och en som vill ta del av den. Bestämmelser om ägarregister har funnits i svensk lagstiftning sedan 1848 års förordning om aktiebolag. De gällande reglerna kring aktieboken finns framför allt i ABL:s 5 kapitel där man bland annat finner reglerna om aktiebokens ändamål, upprättande, form, bevarande och innehåll.

I kupongbolag är det styrelsens ansvar att aktiebok upprättas, förs, ändras och bevaras. Styrelsen kan delegera ansvaret men det är enligt gällande rätt alltid styrelsen som slutligen har det fulla ansvaret. Den svenska aktiebolagsfären utgörs till den största delen av fåmansbolag med ett begränsat antal aktieägare. Denna modell kan anses ha medfört att man inte till fullo har hörsammat ABL:s formkrav gällande aktiebok eftersom ägarkretsen inte genomgår några större förändringar. Vidare krävs det inte att en aktieägare låter införa sig i aktieboken för att kunna utöva de ekonomiska rättigheterna som följer med aktieinnehavet, förutsatt att aktieägaren kan legitimera sig. Detta har som följd att vissa aktieägare inte låter registrera sig eftersom aktieinnehavet endast ses som ett sparande, man är ointresserad av att delta i bolagets förvaltning.

En aktiebok som inte är överrensstämmande med de faktiska ägarförhållandena försvårar kampen mot ekonomisk brottslighet, akademisk forskning och allmänhetens och medias insyn i företagsfären.

Det är ytterst sett kupongbolagets revisor som skall granska aktiebokens förekomst och förande. Gör revisorn inte det så bryter denne mot god revisionssed. Henrik Kristen visar i en undersökning av svenska kupongbolag att revisorer och bolagsfunktionärer i ett oroväckande många fall antingen saknar den rätta kunskapen om aktieboken eller helt enkelt är ointresserade av att följa de skalkrav som ABL stipulerar. Om en giltig aktiebok saknas skall detta antecknas i revisionsberättelsen som då blir oren.

De brister som dagens kupongbolag i undersökningen visar skulle kunna rättas till genom framför allt två åtgärder. Press på revisorer och ett centralt aktieägarregister. Revisorerna borde kunna med enkla medel göras uppmärksamma på att särskilt granska aktieboken genom branschorgan och myndigheters försorg. Ett centralt aktieägarregister skulle tvinga aktieägare som annars inte skulle låta sig registreras att göra just detta, på så sätt skulle man också skänka en större aktualitet till aktieboken. En oberoende aktör bör sköta det centrala registret för att undvika intressekonflikter och ge bättre ägarstyrning.

# Förord

*“What a long strange trip it has been”*  
Truckin’, Grateful Dead.

Denna uppsats har låtit vänta på sig. Främst beroende på alla de fantastiska sidoengagemang som lockat mig från min utbildning med jämna mellanrum. Jag ångrar dock inte ett enda av dem. Överståndna mödor är angenäma så Cicero redan på sin tid, jag kan inte annat än instämma.

Jag har under de senaste två åren haft förmånen att arbeta på Juridiska fakulteten som amanuens och dessförinnan som studentlärare vilket har varit otroligt lärorikt och utvecklande, för denna möjlighet vill jag rikta ett varmt och innerligt tack till fakulteten som helhet. De senaste månaderna har mina kollegor på Tomat annons- och reklambyrå visat stor förståelse för den tid och energi det kan ta att färdigställa en uppsats, ett stort tack riktas till er.

Ett varmt tack riktas till lektor Torsten Sandström för god handledning och värdefulla synpunkter. Ett stort tålamod har mött en senfärdig student. Jag vill också tacka Henrik Kristensen på Nordiska Värdepappersregistret vars synpunkter och slutsatser till stor del har beaktats. Utan Henriks stora intresse och kunnande hade inte denna uppsats kunnat färdigställas. Jag riktar ett varmt tack för all korrespondens och stöd. Eventuella felaktigheter i uppsatsen hänförs till författaren.

Jag kan inte låta bli att nämna alla nära och kära vänner. Det är en omöjlighet att namnge er alla utan att skriva ett lika långt förord som uppsats. Utan er hade jag säkert varit färdig för länge sedan, det hade jag inte velat. Ni har bidragit med så fantastiskt mycket i mitt Lundaliv som kursare, korridorssgrannar, arbetskollegor, föreningskamrater med mera. Ett tack riktas också till släktingar som på olika sätt har stöttat mig.

Mina föräldrar har stöttat mig enormt mycket på alla vis under hela min studietid, det är med glädje jag kan visa på ett färdigt resultat. Denna uppsats tillägnas er.

Denna uppsats sätter punkt för en period i mitt liv. Jag ser med tillförsikt på framtiden, det är en spännande ovisshet som infinner sig även om en liten sorg över att bryta med studentlivet gör sig påmind. Min obotliga optimism säger mig dock att det bara finns spännande vägar och god atmosfär att vänta. Mowglis fyrbente vän uttrycker i slutet av Kiplings Andra djungelboken den förväntan och det behagliga vemod jag känner: *”Stjärnorna bleknar, sade Gråbroder och vädrade i vinden som föregår gryningen. Var ska vi ha vårt läger idag? Hädanefter slår vi in på ett nytt spår.”*

Lund, en klar höstdag 2007.

Dag Oredsson

# Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (var god se uppsatsens avgränsning för definition av aktuell SFS).
ADB	Automatiserad databehandling.
Bet	Betänkande.
BrB	Brottsbalken.
EBM	Ekobrottsmyndigheten.
FAR SRS	Föreningen auktoriserade revisorer och Sveriges revisorssamfund.
FB	Föräldrabalk (SFS 1949:381).
LIF	Lagen om investeringsfonder (SFS 2004:46).
NVR	Nordiska Värdepappersregistret.
Prop.	Proposition.
PUL	Personuppgiftslag (SFS 1998:204)
RL	Revisorslag (SFS 2001:883)
RN	Revisorsnämnden.
RS	Revisionsstandard.
SFS	Svensk författningssamling.
SkL	Skadeståndslag (SFS 1972:207).
SkbrL	Lag om skuldebrev (SFS1936:81).
SOU	Statens Offentliga Utredningar.
VD	Verkställande direktör.
VPC	Värdepapperscentralen.
ÅRL	Årsredovisningslagen (SFS 1995:1554).

# 1 Inledning

## 1.1 Bakgrund

En av de viktigaste principerna, för att inte kalla den för den mest fundamentala, inom aktiebolagsrätten är den om att ansvaret för förpliktelser inte vilar på den enskilde aktieägaren utan på aktiebolaget. Denna frihet från personligt ansvar balanseras av ett flertal regler som syftar till att ge bolagets borgenärer ett visst skydd. Borgenärsskyddsreglerna bidrar samtidigt till att minska riskerna för den som vill rättshandla med bolaget<sup>1</sup>. Kännetecknande för aktiebolaget är också att samverkan har bundits till ett förmögenhetstillskott och inte till ägarna som individer.<sup>2</sup> Genom ett aktieinnehav berättigas ägaren till ett flertal saker, bland annat så följer med själva aktien två huvudsakliga befogenheter, rätt till vinstutdelning och rätt att delta i bolagets förvaltning.<sup>3</sup> Denna förvaltning är av central betydelse för aktiebolagsrätten och utövas i sin renaste form på aktiebolagets bolagsstämma.

Den kollektiva ägarmakten utövas på bolagsstämman där aktieägare teoretiskt sett gemensamt kan fatta beslut i alla frågor som rör bolaget. För att ha en fungerande ägarstruktur har man inom svensk aktiebolagsrätt funnit det nödvändigt att ha en mekanism som tillvaratar aktieägarnas intresse av att få utöva sin förvaltningsrätt och samtidigt ger andra korrekt information om vem som är ägare till en viss aktie vid olika transaktioner, rättshandlingar, samhälleliga ingrepp, forskning etc. Det har då ansetts naturligt att det i svenska aktiebolag förs en förteckning över dem som äger aktier i bolaget.<sup>4</sup> Denna förteckning kallas för aktiebok. Bestämmelserna om att föra och tillhandahålla aktiebok är straffsanktionerade. Att bryta mot reglerna kan ge böter eller fängelse i högst ett år (ABL 30 kap. 1 §). Trots detta är det inte ovanligt att styrelsen i kupongbolag försummar att föra aktiebok, vilket en nyligen genomförd undersökning av Henrik Kristensen vid NVR visar på<sup>5</sup>. Om ett bolag saknar aktiebok kan tekniskt sett bolagsstämman inte hållas. Följden blir att man inte kan godkänna årsredovisningen, inte välja styrelse eller fatta de formella beslut som krävs för att bolagets förvaltning ska anses möta de krav som ABL ställer. Den yttersta konsekvensen av detta kan bli att aktiebolaget tvångslikvideras enligt ABL 25 kap. 11 §.

I svenska kupongbolag berövas ibland aktieägare sin faktiska möjlighet att utöva sin förvaltningsrätt när aktieboken inte förs på ett korrekt sätt. Situationen kan hänföras till ett av aktiebolagens grundproblem, nämligen intressekonflikten mellan aktieägare och bolagets ledning.<sup>6</sup> Bolagsledningen

---

<sup>1</sup> Bet. 2004/05:LU23, s. 6.

<sup>2</sup> Torsten Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2005), s. 137.

<sup>3</sup> Torsten Sandström, s. 16.

<sup>4</sup> Prop. 2004/05:85, s. 276.

<sup>5</sup> FAR Balans, 2007 (Årgång 33) Nummer 5 (Maj), s. 29.

<sup>6</sup> Clas Bergström och Per Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem* (Göteborg: Norstedts Juridik, 2001), s. 88.

kan också bli osäker över hur den ska handla när de inte vet vem som har den bestämmande makten i bolaget. Detta leder till dålig *corporate governance*. En felaktig förd aktiebok får även yttre konsekvenser som exempelvis att presumtiva aktieköpare kan bli osäkra på vem som är den verkliga ägaren till en aktie och därför inte vill förvärva andel i bolaget. Denna uppsats tar sikte på att dels redogöra för aktieboken i framförallt kupongbolag som institut och hur man kan undvika problemen som uppkommer i samband med att aktieboken inte förs på ett korrekt sätt

## 1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka omständigheterna kring hur aktieboken kan skötas och misskötas i bolag som inte är avstämningsbolag. Frågeställningarna som denna uppsats skall besvara är:

- Hur påverkas aktieägarna av att styrelsen inte för en korrekt aktiebok?
- Vilka förutsättningar finns idag för att kringgå ABL:s regler om aktiebok?
- Vad kan man göra för att undvika en felaktigt förd aktiebok?

## 1.3 Metod och material

I arbetet med denna uppsats har jag använt mig av traditionell juridisk metod och undersökt juridisk doktrin. Även elektroniska källor i form av databaser och internet har använts för att hitta material.

## 1.4 Avgränsningar

Även om styrelsens ansvar för aktieboken är straffsanktionerat och underlåtenheten att göra detta kan leda till skadeståndsskyldighet för styrelsemedlemmarna så kommer jag i denna framställning helt att bortse från de straffrättsliga och skadeståndsrättsliga aspekterna av problemet. Jag kommer inte heller att i någon större utsträckning att behandla hur aktieboken ska föras i avstämningsbolag, även om ämnet ibland kräver några jämförelser mellan kupongbolag och avstämningsbolag. I fråga om ABL:s sanktionssystem och de påföljder som kan komma ifråga i samband med aktieboken så koncentrerar jag mig i första hand på de skador som aktieägare och tredje man lider.

I vissa fall aktualiseras PUL:s bestämmelser när det gäller aktieboken, de typsituationer som presenteras i uppsatsen förutsätter att tillstånd finns för användandet av personuppgifter och att personuppgifterna inte används på ett sådant sätt som strider mot de angivna ändamålen. Jag kommer inte heller att nämna något om ändringar av aktieboken i samband med ökning eller minskning av aktiekapitalet. När det endast står ABL så avses SFS 2005:551, äldre aktiebolagslagar anges med årtal i direkt anslutning.



## 1.5 Disposition

Uppsatsens första del ger en kort historisk sammanfattning av den svenska aktiebolagsrättens utveckling, där ges också ett historiskt perspektiv av aktieboken. Den andra delen behandlar själva aktieboken, hur den ska föras vilket syfte den fyller och dess rättsverkningar. Därefter kommer en redogörelse för hur aktieägare utan anteckning i aktieboken inte kan utöva sin förvaltningsrätt. Uppsatsen avslutas med en analys av dagens problematiska situation, hur man möjligen kan komma tillrätta med situationen samt slutsatser och lärdomar.

## 2 Bakgrund och vissa begrepp

För att bättre förstå dagens lagstiftning kring aktiebolag så måste man göra en smärre historisk tillbakablick.<sup>7</sup> Aktiebolag har internationellt sett en lång tradition. Som världens första aktiebolag brukar nämnas vissa medeltida italienska banker där associationen grundades på kapitalinsatser och utan personligt ansvar för delägarna.<sup>8</sup> I Sverige kan man välvilligt tolka Stora Kopparbergs Bergslag som en föregångare till dagens svenska aktiebolag.<sup>9</sup> Via det Ostindiska Kompaniet och industrialismens genombrott i Europa kom den moderna aktiebolagsrätten att utvecklas under 1800-talet.<sup>10</sup>

### 2.1 Aktiebolagsrättens utveckling i Sverige

Sverige, som vid en internationell jämförelse framstod som ett outvecklat jordbruksland under 1800-talet, var tidigt ute och införde 1848 den första aktiebolagslagen. Lagen bestod av endast 15 paragrafer och byggde på den franska Code de Commerce. Den nuvarande lagstiftningen innehåller regler som är i rakt nedstigande led besläktade med 1848 års lag.<sup>11</sup> Det viktigaste inslaget i 1848 års lag var att bolagsordningen var tvungen att godkännas av konungen för att aktieägarna skulle ha ansvarsfrihet. En betydande konsekvens av 1848 års ABL var också att det tidigare oktrojsystemet<sup>12</sup> (alltså statligt tillstånd att driva en viss verksamhet) kom att bli ett normativt system.<sup>13</sup>

Under 1800-talets senare del fick industrialismen sitt definitiva genombrott. Under 1870-talet grundades många svenska aktiebolag. Detta krävde en gemenskap i risktagandet eftersom det är kostsamt att investera i den dyrbara utrustningen. De som satsade pengar i verksamheterna var naturligtvis intresserade av att begränsa sitt personliga ansvar så att deras privata förmögenheter inte skulle tas i anspråk.<sup>14</sup>

Den industriella revolutionen kom även i Sverige att vara beroende av logistik. För att ha en fungerande industri krävs det transporter av varor och arbetskraft. I Sverige investerades det därför kraftigt i privata järnvägsaktiebolag.<sup>15</sup> Spekulationen i obligationer som järnvägsbolagen emitterad stegrade så

---

<sup>7</sup> För en mer utförlig historisk redogörelse se Torsten Sandström, s. 36-55.

<sup>8</sup> Svante Johansson, *Nials Svensk associationsrätt i huvuddrag* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2001), s. 23.

<sup>9</sup> Ibid.

<sup>10</sup> Martin Smiciklas, *Associationsrättens grunder Bolag, föreningar och stiftelser*, (Lund: Studentlitteratur, 2000), s. 46.

<sup>11</sup> Torsten Sandström, s. 46.

<sup>12</sup> Oktrojsystemet tillämpades bland annat i det svenska Ostindiska kompaniet. Se härom Torsten Sandström, s. 42 f.

<sup>13</sup> Johansson, s. 23.

<sup>14</sup> Smiciklas, s. 46.

<sup>15</sup> Torsten Sandström, s. 47.

våldsamt att den första svenska industriella krisen uppstod i slutet av 1870-talet.<sup>16</sup> Eftersom även banker hade deltagit i spekulationerna så var staten tvungen att gå in och stödja dem. Bland annat stödde staten Stockholms Enskilda Bank, ägd av familjen Wallenberg. Det var vanligt att bankerna var aktieägare, liksom att större industriaktiebolag tog över mindre sådana.

Utvecklingen hade alltså blivit sådan att tillväxten av bolag, större aktiebolag, och en strid ström av nya ägare fick 1848 års ABL att framstå som outvecklad. Därför stiftades 1895 det som betecknas som Sveriges första moderna ABL.<sup>17</sup> Denna lag innehöll avsevärt noggrannare bestämmelser om bolagsordningen och bolagets förvaltning och verksamhet samt ett registreringskrav.<sup>18</sup> Lagen innebar också det definitiva slutet för koncession och oktroy.

1910 kom nästa aktiebolagslag, märkbart påverkad av tysk rätt. Denna lag var strängare och tog sikte på att komma tillrätta med problemet att man missbrukade aktiebolagsformen.<sup>19</sup> Lagen innehöll bland annat nya regler som skulle skydda aktieägarminoriteten mot majoritetsägarnas missbruk.<sup>20</sup> Samtidigt speglade 1910 års ABL det ökade antalet aktiebolag i landet och den tilltagande aktiehandeln.<sup>21</sup>

Om det tidigare var samhällsutvecklingen och innovationer som påverkade aktiebolagsrätten så verkar det tyvärr som om aktiebolagsrätten under en period endast utvecklades till följd av missbruk av gällande regler. Så var till exempel fallet med 1944 års ABL som stiftades till följd av den så kallade Kreugerkraschen vars inverkan var stor både i Sverige, övriga Europa och USA.<sup>22</sup> Ivar Kreuger hade under 1910-talet lyckats etablera sig som en maktfaktor tack vare sitt företagsimperium vars motor var Svenska Tändsticks AB.

Det sätt Kreuger hade använt sig av för att bygga sitt imperium var i många ögon tvivelaktigt. Han använde sig bland annat av uppsåtliga oriktiga uppgifter i bolagens balansräkningar för att locka köpare. Konkursutredningen kring Kreuger & Toll visade på brister i den svenska associationsrätten som hade gjort det möjligt att dölja koncernens verkliga ställning. 1944 års lag blev mycket omfattande och detaljerad med bland annat utförliga och detaljerade regler gällande bildandet av aktiebolag och bolagets verksamhet.<sup>23</sup> Kreugers sätt att locka köpare till bolagen fick till följd att det i den nya aktiebolagslagen togs in nya bestämmelser vars syfte var att marknadens aktörer skulle få riktig och tillräcklig information för att kunna fatta välgrundade beslut om investering i ett aktiebolag<sup>24</sup>, något som återspeglas i dagens regler om aktieboken.

---

<sup>16</sup> Torsten Sandström, s. 47.

<sup>17</sup> Ibid.

<sup>18</sup> Catarina af Sandeberg, *Aktiebolagsrätten*, (Danmark: Studentlitteratur, 2006), s. 17.

<sup>19</sup> Ibid.

<sup>20</sup> Johansson, s. 23.

<sup>21</sup> Torsten Sandström, s. 49.

<sup>22</sup> Johansson, s. 24.

<sup>23</sup> Ibid.

<sup>24</sup> af Sandeberg, s. 17.

Under 1960-talet påbörjades arbetet med en helt ny aktiebolagslag, en av flera anledningar var att man ville harmonisera den nordiska aktiebolagslagstiftningen. Även om detta fick stå tillbaka något så uppvisar 1975 års ABL stora likheter med de övriga nordiska ländernas bestämmelser om aktiebolag.<sup>25</sup> Denna lag gällde till och med den 31 december 2005 då den ersattes med 2005 års ABL som alltså är gällande rätt. Den nya lagen tar sikte på en rad olika förhållanden. Torsten Sandström nämner särskilt globaliseringen, informationstekniken, finansmarknaderna och det institutionella ägandet som faktorer, vilka har påverkat rättsutvecklingen.<sup>26</sup>

Sammanfattningsvis kan dagens ABL sägas ha tillkommit på grund av framför allt tre olika anledningar, man har velat:

- stärka aktieägarnas position och att anpassa lagstiftningen efter de förändrade ägarförhållandena som har blivit mer institutionaliserat,
- återupprätta förtroendet för svenskt näringsliv efter de företagskandaler som grasserade under 1990-talet och början på 2000-talet, samt
- föra den svenska lagstiftningen närmre den europeiska rättsutvecklingen.<sup>27</sup>

## 2.2 Aktiebokens historik

1848 års förordning om aktiebolag var, som ovan nämnts, den första allmänna lagstiftningen i Sverige angående aktiebolag. Där står angivet i 4 § att bolagsordningen skulle omfatta ”huru aktier hos bolagets styrelse inregistreras och huru skeende förändringar i aktierätten antecknas”.<sup>28</sup> Dagens aktiebok har dock äldre rötter än så. Man hade aktiebok redan i de svenska ost- och västindiska kompanierna. I dessa handelskompanier baserades aktierättigheterna först och främst på aktieboken, inte på aktiebrevet.<sup>29</sup> Man använde sig av ett kvittosystem som något förenklat kan sägas ha fungerat på följande vis; omsättning av aktierna skedde genom registrering i aktieboken, ett kvitto utfärdades som bevis på betalning, detta kvitto lämnades tillbaka när aktien sedan överläts och ett nytt kvitto lämnades till den nye ägaren. Senare övergavs detta förfaringsätt och man införde en enklare ordning där övergången antecknades på aktiebrevet, därmed upphörde själva anteckningen i aktieboken att vara avgörande för aktierättigheternas övergång.<sup>30</sup>

---

<sup>25</sup> af Sandeberg, s. 17.

<sup>26</sup> Torsten Sandström, s. 52 f.

<sup>27</sup> af Sandeberg, s. 18.

<sup>28</sup> SOU 1968:59, s. 32.

<sup>29</sup> Albert Ködersner, *Om aktiebok, inregistrering av aktier och aktieförvärv* (Stockholm: 1929) s.1ff.

<sup>30</sup> Jan Sandström, *Aktiebok och rösträtt – Festskrift till Knut Rodhe* (Stockholm: 1976) s. 385

I 1910 års ABL stadgades att en förvärvare av en namnaktie<sup>31</sup> inte ansågs som aktieägare gentemot bolaget förrän han blivit införd i aktieboken. För att ha rösträtt på bolagsstämman var en aktieägare tvungen att dels ha anmält sig för deltagande, dels vara införd i aktieboken.<sup>32</sup> I och med 1944 års ABL fick styrelsen en lagstadgad skyldighet att upprätta en offentlig aktiebok när bolaget bildades. Denna aktiebok kunde bestå av betryggande löslads- eller kortsystem. Var och en som kunde visa en giltig traditionskedja, bestående av sammanhängande skriftliga överlåtelser, skulle föras in i aktieboken.

1975 års ABL stadgade att det i varje aktiebolag skulle finnas en aktiebok över bolagets samtliga aktier och aktieägare.<sup>33</sup> Denna aktiebok kunde bestå av en bunden bok eller ett löslads- eller kortsystem liksom i 1944 års ABL. Här gör sig dock den tekniska utvecklingen påmind och därför hade man också bestämmelsen att aktieboken kunde föras med maskin för automatisk databehandling eller på annat liknande sätt.<sup>34</sup> I 1975 års lag gjorde man skillnad på kupongbolag och avstämningsbolag beroende på hur de hanterade sina aktieböcker. I denna lag så definierades ett avstämningsbolag såsom ett bolag som i sin bolagsordning infört ett ”avstämningsförbehåll”, alltså en bestämmelse att den som är införd i aktieboken en fasställd dag ska anses ha rätt till utdelning.<sup>35</sup>

Den nu gällande aktiebolagslagen (SFS 2005:551) har på ett mer systematiskt sätt gjort skillnad på kupongbolag och avstämningsbolag.<sup>36</sup> En stor del av förarbetena angående aktieboken uppehåller sig kring aktiebokens offentlighet (mer om detta under avsnitt 3.4). Kommittén ägnade en stor del av sitt arbete åt att utreda om principen om aktiebokens offentlighet borde inskränkas på grund av de risker för brott – främst då bedrägeribrott mot aktieägare – som offentligheten innebär. Man föreslog dock fortsatt offentlighet eftersom hemligstämpling inte ansågs vara en tillräckligt kraftfull åtgärd. Vidare ansåg man att forskning och samhällsdebatt kring inflytandeförhållanden krävde offentlighet. Slutligen diskuterade lagstiftaren angående begränsningsregeln gällande avstämningsbolag och att den kanske skulle ändras så att utskrifter av aktieboken inte upptar aktieägare med innehav som understiger en promille, alltså en tusendel av röstetalet för samtliga aktier i bolaget. Man bestämde sig dock slutligen för att behålla regeln om att aktieinnehav på högst 500 aktier i avstämningsbolag medför att aktieägaren är fräntagen principen om aktiebokens offentlighet.<sup>37</sup>

---

<sup>31</sup> Namnaktie är alltså aktiebrev som är ställt till viss person. Man tillåter idag inte utfärdande av anonym innehavaraktie. Om aktiebrev eller efter utfärdandet överläts in blanco blir den nye ägaren inte känd för bolaget förrän hon införs i aktieboken. Se härom Torsten Sandström, s. 151 och 169.

<sup>32</sup> Jan Sandström, s. 385.

<sup>33</sup> Bet. 2004/05:LU23, s. 17.

<sup>34</sup> Ibid.

<sup>35</sup> Svante Johansson, s. 285.

<sup>36</sup> SOU 2001:1 Ny aktiebolagslag, s. 16.

<sup>37</sup> Prop. 2004/05:85, s. 285.

## 2.3 Olika typer av bolag

I Sverige finns det idag fler än 300 000 aktiebolag.<sup>38</sup> Aktiebolagen kan systematiseras på olika sätt, till exempel enligt ABL 1 kap. 7-8 §§ som publika eller privata bolag. I dagsläget finns det cirka 1400 publika aktiebolag i Sverige.<sup>39</sup> Ett publikt bolag får, till skillnad från privata, vända sig till allmänheten för kapitalanskaffning.<sup>40</sup> Aktiebolagen kan också delas in i funktionstyper såsom bolag med spritt ägande, kompanjonsbolag, verksamhetsdrivande enmansbolag eller instrumentbolag.<sup>41</sup>

Ytterligare en viktig kategori av bolag är aktiemarknadsbolag. Det är ett publikt bolag som man ibland benämner som börsbolag. I Sverige finns det nära 400 sådana bolag, det vill säga bolag som har sina värdepapper noterade på de två börsernas listor eller vid auktoriserad marknadsplats.<sup>42</sup> Med de två börserna förstås OMX Stockholmsbörsen och Nordic Growth Market, NGM. Aktietorget AB tjänar som auktoriserad marknadsplats. Av betydelse för den fortsatta framställningen är begreppen *avstämningsbolag* och framförallt *kupongbolag*.

Ursprungligen utgavs aktiebrev för alla aktier. Eftersom handeln med aktier har ökat explosionsartat kan delägandet inte längre konkretiseras med fysiska aktiebrev i vissa aktiebolag.<sup>43</sup> Därför kontoför man istället aktierna i databaserade avstämningsregister som förs av VPC som har ett praktiskt monopol för detta. Alla aktiebolag kan välja denna metod genom att dels ingå avtal med VPC och dels uppta en avstämningsklausul i bolagsordningen.<sup>44</sup>

Enligt nu gällande rätt skiljer man därför i Sverige på avstämningsbolag och kupongbolag. I ABL 1 kap. 10 § stadgas att ett avstämningsbolag är aktiebolag vars bolagsordning innehåller förbehåll om att bolagets aktier skall vara registrerade i ett avstämningsregister enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument. Ungefär 1000 aktiebolag använder sig av den möjligheten.<sup>45</sup> Det råder inte ett monopolförhållande för VPC:s kontoföring men i praktiken är det den enda aktören för aktiers avstämningsregister. VPC ägs i huvudsak av de fyra stora bankerna FöreningsSparbanken, Nordea, SEB, och Svenska Handelsbanken och sedan slutet av 2004, OMX.<sup>46</sup>

Den större delen av de svenska bolagen har inte en avstämningsklausul i sin bolagsordning utan tillämpar en manuell aktiehantering och kallas då alltså för kupongbolag.<sup>47</sup> Namnet kupongbolag kommer sig av att man tidigare använde

---

<sup>38</sup> af Sandeberg, s. 18.

<sup>39</sup> af Sandeberg, s. 31.

<sup>40</sup> Torsten Sandström, s. 57.

<sup>41</sup> af Sandeberg, s. 19

<sup>42</sup> af Sandeberg, s. 33.

<sup>43</sup> af Sandeberg, s. 46

<sup>44</sup> Torsten Sandström, s. 143.

<sup>45</sup> Rolf Skog och Catarina Fäger, *Aktiebolagslagen* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2007), s. 15.

<sup>46</sup> <http://www.riksbank.se/templates/Page.aspx?id=8929> 2007-07-02 20:13.

<sup>47</sup> Torsten Sandström, s. 58.

ett ark kuponger som var knutna till aktiebrev. Dessa kunde bolagen använda som till exempel emissionsbevis.<sup>48</sup> Begreppet kupongbolag förekommer inte i ABL utan där talar man istället om ”Bolag som inte är avstämningsbolag”, se till exempel ABL 5 kap. Det ålderdomliga uttrycket har fått vara kvar i allmänt tal även om man idag sällan begagnar sig av aktiekuponger.

Catarina af Sandberg ställer upp följande matris<sup>49</sup> för avstämnings-, kupong- och aktiemarknadsbolag, vilket ger en enkel överblick:

	<b>Kupongbolag</b>	<b>Avstämningsbolag</b>
<b>Privat bolag</b>	Kan ej vara aktiemarknadsbolag	Kan ej vara aktiemarknadsbolag
<b>Publikt bolag</b>	Kan ej vara aktiemarknadsbolag	Kan vara aktiemarknadsbolag

---

<sup>48</sup> Torsten Sandström, s. 58..

<sup>49</sup> af Sandberg, s. 33.

### 3 Aktieboken

I ett aktiebolag skall det finnas en aktiebok. Aktieboken är en förteckning – i form av information på papper eller datafiler – över bolagets aktier och dess ägare.<sup>50</sup> Aktieboken skall inte förväxlas med andra dokument såsom röstlängd, stiftelseurkund, teckningslistor och aktieägarförteckning. Aktieboken är ett eget och grundläggande dokument som skall finnas i samtliga svenska aktiebolag, såväl aktiva som vilande. Enligt den så kallade ändamålsparagrafen, ABL 5 kap 1 §, så ligger uppgifterna i aktieboken primärt till grund för:

1. Aktieägarnas möjligheter att utöva sin förvaltningsrätt (rösträtt), och
2. Bedömningen av ägarförhållandena i bolaget.

Enklast uttryckt är det så att det av aktieboken framgår hur många aktier det finns i bolaget och, i vart fall i anslutning till att bolaget bildas, vilka aktieägarna är. Enligt ABL:s huvudregel, ABL 4 kap. 37 §, är att det endast är den som är införd i aktieboken som får utöva rättigheter i bolaget, exempelvis att delta på bolagsstämman vilket är det högst beslutande bolagsorganet.

Eftersom det endast är kupongbolag som kan utfärda aktiebrev så aktualiseras ett viktigt undantag till huvudregeln i ABL 4 kap. 37 §. I samma paragraf finner man bestämmelsen att i bolag som har utfärdat aktiebrev får, vid företeelse av aktiebrev, bäraren utöva de ekonomiska rättigheter som följer av ABL 4 kap. 38 §. Detta oavsett om det är aktieägaren eller ej. Den som förevisar aktiebrevet antas vara behörig att bland annat ta emot nya aktier vid fondemission, ta emot vinstutdelning, ta emot betalning i samband med utskiftning av bolagets likvidation etc. I avstämningsbolag utfärdar man inte aktiebrev på grund av risken för missförstånd och manipulation.<sup>51</sup>

De viktigaste reglerna angående aktieboken finns i ABL 5 kap. Kapitlets fyra första paragrafer är gemensamma bestämmelser för kupong- och avstämningsbolag. De gemensamma bestämmelserna rör skyldigheten att föra aktiebok, aktiebokens form (ABL 5 kap. 2 §), arkiveringen av aktieboken (ABL 5 kap. 3 §) samt bestämmelser om behandling av personuppgifter i aktieboken och behandlingens beroende av PUL.

Regelsystemet gällande aktieboken i kupongbolag har en lång tradition bakom sig. Bestämmelserna i dagens ABL gällande kupongbolag är anpassade till aktiebolag med ett litet eller åtminstone måttligt stort antal ägare.<sup>52</sup>

Nedan skall vi se hur bolaget förklaras av att inte ha en fungerande aktiebok. Först skall det närmare förklaras hur aktieboken skall föras - främst i kupongbolag - dess syfte och dess funktioner

---

<sup>50</sup> Torsten Sandström, s. 167.

<sup>51</sup> Torsten Sandström, s. 151.

<sup>52</sup> Rolf Skog, *Rodhes aktiebolagsrätt* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2006), s. 135.



## 3.1 Aktiebokens ändamål

I 1975 års ABL fanns inte någon direkt motsvarighet till dagens ändamålsparagraf. Istället uttryckte bestämmelserna i 1975 års ABL indirekt och sammantaget ändamålet med personuppgifterna i aktieboken.<sup>53</sup> En strävan från lagstiftaren har varit att göra ABL:s bestämmelser om aktieboken mer pedagogiska och man har därför samlat bestämmelserna i 1975 års ABL 3 kap. i den ovannämnda ändamålsparagrafen.<sup>54</sup> Därför har vi idag en bestämmelse som klart uttrycker att aktieboken dels utgör grunden för ägarstyrning och dels fungerar som en upplysningskälla för intressenter av ägarförhållanden.

Aktieboken är som ovan konstateras ett instrument för aktiebolagets ägarstyrning och för intressenter att informera sig om bolagets förhållanden. Om man bortser från domstols uppgift att slutligen bestämma vem som är ägare till en viss aktie så kan man uttrycka det som att det är aktieboken som avgör vem som har förvaltnings- respektive ekonomiska befogenheter i bolaget.<sup>55</sup> Man kan alltså säga att aktieboken har en legitimerande funktion.

Om aktieboken i dag fungerar som en upplysningskälla beträffande aktiebolagets ägarstruktur så var det annorlunda förr. Då fungerade aktieboken mer som ett kontrollinstrument för bolagets styrelse och aktieägare beträffande omsättning av andelar i aktiebolagen. Det var registreringen i aktieboken som utgjorde överlåtandet av aktien, under medverkan i olika former av överlåtare och förvärvare.<sup>56</sup>

I och med att man införde bestämmelser om att aktieboken skulle vara offentlig i 1975 års ABL så har den också kommit att bli ett medel för att skaffa för intressenter att skaffa sig insyn i och kontroll över aktiebolagens verksamhet.<sup>57</sup> Aktieboken används till exempel inom börsrätten för att kontrollera aktiebolagen. Även ”rättsvårdande myndigheter”<sup>58</sup> kan ha intresse av att veta vem som är den egentlige ägaren till en viss aktie för att motverka penningtvätt och andra brottsliga förfaranden. Mer om detta under avsnitt 3.4.

## 3.2 Regler om aktiebokens förande

### 3.2.1 Upprättande och ansvar

I ABL 5 kap 8 § 1 st. står det att så snart samtliga stiftare av ett kupongbolag har undertecknat stiftelseurkunden så skall en aktiebok upprättas. Uppgifter om tecknade aktier skall genast föras in i aktieboken. Det gäller även om de

---

<sup>53</sup> Prop. 2004/05:85, s. 279.

<sup>54</sup> Ibid.

<sup>55</sup> Prop. 2004/05:85, s. 279.

<sup>56</sup> Köersner, s. 2.

<sup>57</sup> Jan Sandström, s. 385.

<sup>58</sup> Prop. 2004/05:85, s. 285.

tecknade aktierna vid den tidpunkten ännu inte är betalda.<sup>59</sup> Styrelsens ansvar för att aktiebok förs stipuleras i ABL 5 kap. 7 §. Det finns dock inget som hindrar att styrelsen delegerar detta ansvar till någon annan. Hela styrelsen behöver inte medverka vid varje anteckning utan man kan uppdra åt någon inom eller utom styrelsen att sköta de praktiska detaljerna kring aktieboken. Då inträder naturligtvis ett kontrollansvar istället för styrelsen eller den verkställande direktören, man måste återkommande kontrollera att aktieboken förs på ett korrekt sätt.<sup>60</sup>

Styrelsens ansvar för aktieboken är straffrättsligt sådant enligt ABL 30 kap. 1 §. Man kan dömas till böter eller fängelse i ett år om man ”uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att [...] föra aktiebok eller hålla aktiebok tillgänglig.” Detta återspeglar hur viktig aktiebokens funktion är, både för aktieägarna och för allmänheten. Att inte upprätta och föra aktiebok eller att vägra en aktieägare införing kan medföra skadeverkningar för aktieägarna.<sup>61</sup> Detsamma gäller för det fall aktieägare eller annan förvägras insyn i aktieboken, det är därför underlåtenheten att hålla aktiebok tillgänglig också straffbelagd.

Om styrelsen har delegerat ansvaret så finns det förutom kontroll och tillsyn ännu en situation där deras ansvar blir gällande. Det kan uppkomma situationer då det förhåller sig så att det uppstår tveksamheter i ett enskilt ärende eller oklarheter angående aktieboken. Styrelsen ska då besluta i detta även om delegering har skett.<sup>62</sup> I typfallet innebär det att den som har bemyndigats uppgiften hänskjuter frågan till styrelsen om oklarheter uppstår.

Ytterligare ett ansvar kommer i fråga, nämligen revisorernas ansvar. Aktieboken som instrument är en del av bolagets förvaltning.<sup>63</sup> Därmed kommer ABL 9 kap. 3 § ifråga. Revisorerna skall därför granska om styrelsen för aktiebok och håller denna tillgänglig. Om revisorn finner brister i aktieboken skall det göras en anmärkning om detta i revisionsberättelsen enligt ABL 9 kap. 33 § 2 st. I denna bestämmelse står det angivet att om revisorn vid sin granskning har funnit att styrelseledamot eller den verkställande direktören inte har företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet, skall detta anmärkas i berättelsen. Att in föra en korrekt aktiebok är en omständighet som kan göra den enskilde styrelseledamoten skadeståndsskyldig enligt ABL 29 kap. 1 § i den händelse att en enskild aktieägare eller tredjeman lider ekonomisk skada. Därför är revisorns ansvar i samband med revisorsberättelsen och anmärkningar däri av stor betydelse.

Ansvar för att bevara aktieboken omfattar även äldre aktieböcker och de äldre uppgifter som avses i ABL 5 kap. 3 § andra och tredje styckena. Det har konstaterats att styrelsen har ett direkt ansvar för aktieboken inom sin förvaltningsram och att revisorerna skall granska denna förvaltning. En sista ansvarsfråga uppträder i samband med ett eventuellt upplösande av

---

<sup>59</sup> Prop. 2004/05:85, s. 576.

<sup>60</sup> Skog och Fäger, s. 39.

<sup>61</sup> Skog, s. 132.

<sup>62</sup> Se not 260 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>63</sup> Prop. 2004/05:85 s. 576.

aktiebolaget. Om ett kupongbolag likvideras eller försätts i konkurs får styrelsens ansvar anses övergå på likvidatorn alternativt konkursförvaltaren.<sup>64</sup>

### 3.2.1.1 Ändringar i aktieboken

Styrelsen ser alltså till att aktieboken förs, bevaras och hålls tillgänglig. Detta ansvar omfattar även uppdatering eller ändringar av aktieboken och definieras i ABL 5 kap. 9 §. Ändringarna skall återge det rådande ägarförhållandet och därför är detta ett ansvar för att hålla aktieboken aktuell. Det innebär att när någon kan styrka sitt förvärv av en aktie inför bolagets styrelse skall *införande* av aktieägaren genast ske i aktieboken. Det viktigaste sättet någon kan styrka sitt förvärv på är att han eller hon kan visa en överlåtelsekedja.<sup>65</sup> Denna kedja ska i bästa fall kunna härledas till den som aktiebrevet utfärdades till eller åtminstone till en tidigare införing i aktieboken. Vidare ska alla förändringar i förhållande till vad som är angivet i aktieboken *antecknas* snarast. Kursiveringarna syftar till att klargöra att införande är när någon tas upp som ägare, anteckning används om andra förhållanden. Alla införingar och anteckningar skall dateras, det finns dock det undantaget att det inte behövs i det fall tidpunkten framgår av annat tillgängligt material.<sup>66</sup>

Styrelsen är skyldig att göra en prövning om införande i aktieboken men får endast vägra införing om det är *uppenbart* att den formellt legitimerade inte är ägare till aktien. Detta har inte ansetts nödvändigt att uttrycka i ABL.<sup>67</sup> Den som har legitimation att förvärva en aktie har också legitimation att begära införing i aktieboken, det är den grundläggande förutsättningen. Styrelsen har ingen kontroll- eller efterforskningsplikt av ändrade ägarförhållanden. Köparen kan dock inte hävda godtrosvärv eftersom aktieköparen måste förvissa sig om att legitimationen motsvarar det verkliga förhållandet. Blotta misstanken är dock inte tillräckligt skäl för styrelsen att vägra införing.<sup>68</sup> Man bör dock visa större försiktighet om man misstänker ett bulvanförhållande eller andra oegentligheter.

Reglerna har som syfte att ”skapa ordning och reda”<sup>69</sup> rörande aktiebolagets ägande och förvaltning. Bestämmelserna torde utgöra ett starkt incitament för aktieägaren att tillse att hans eller hennes innehav förs in eftersom (som tidigare konstaterats) denne inte kan utöva de rättigheter som följer av innehavet i bolaget förrän så har skett.<sup>70</sup> Det är aktieägarens eget ansvar eller, kanske mer passande, val som möjliggör införing och ändrande. En aktieägare kan avstå från att låta sig införas i aktieboken.<sup>71</sup> Varför skulle man då inte låta sig införas? Finns det något egentligt skäl till att stå utanför förvaltningen? Torsten

---

<sup>64</sup> Prop. 2004/05:85, s. 576.

<sup>65</sup> Skog och Fäger, s. 143.

<sup>66</sup> Se not 267 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>67</sup> Skog, s. 143.

<sup>68</sup> Ibid.

<sup>69</sup> Prop. 2004/05:85, s. 277.

<sup>70</sup> af Sandeberg, s. 45.

<sup>71</sup> Se not 267 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III. Eller prop. 1975:103 s. 322.

Sandström med flera pekar på situationen då en aktieägare endast ser sitt ägande som en investering, som till exempel ett supplement till sparande på et bankkonto.<sup>72</sup> En aktieägare kan ju lyfta utdelning utan att vara upptagen i aktieboken.

### **3.2.1.1.1 Styrelseledamot och VD:s anmälan om aktieinnehav**

Som det ovan har konstaterats kan aktieägare avstå från att låta sig införas i aktieboken. Så är inte fallet för styrelseledamot eller verkställande direktör som har en skyldighet att, när de anträder sitt värv, anmäla hur många aktier hon eller han äger i bolaget. Detta fastställs i ABL 8 kap. 45 §. Förändringar i innehavet måste anmälas inom en månad. Uppgifterna skall antecknas i aktieboken. Det måste alltid vara känt när personer i dessa befattningar köper eller säljer aktier i bolaget. Ett hemlighållande av dessa uppgifter skulle, av naturliga skäl, skada bolagets förtroende.

## **3.2.2 Aktiebokens bevarande**

Aktieboken skall bevaras så länge bolaget består och under minst tio år efter bolagets upplösning. Detta framgår av ABL 5 kap. 3 § 1 st. Eftersom bestämmelsen återfinns i de gemensamma bestämmelserna för kupong- och avstämningsbolag så gäller tidsperioden oavsett om aktieboken förs med automatiserad behandling eller om den förs i bunden bok eller lösblads- eller kortsystem. Syftet med att bevara aktieboken är bland annat den något uppenbara anledningen att ägarförhållandet eller rättigheten gällande en viss aktie är av stor vikt vid en eventuell tvist. Som ovan nämnts är det styrelsens ansvar att aktieboken bevaras.

I den aktuella paragrafens andra stycke så stadgas det att om aktieboken förs i vanlig läsbar form skall den bevaras i sitt ursprungliga skick. Med vanlig läsbar form förstås bunden bok eller lösblads- eller kortsystem. Detta gör denna passus tillämplig på endast kupongbolag. Om aktieboken förs på detta sätt så betraktas den som en fortlöpande enhet.<sup>73</sup> I det fallet att aktieboken blir fullskriven så får den alltså inte förstöras utan skall alltså bevaras i sin ursprungliga form.

Om ett kupongbolag väljer att övergå till en automatiserad behandling av uppgifterna i aktieboken så ska den gamla aktieboken bevaras under minst tio år efter det att uppgifter om bolagets samtliga aktier fördes in i den nya aktieboken. Denna bestämmelse finns också i ABL 5 kap 3 § 2 st. Här visas alltså möjligheten för ett kupongbolag att förvandlas till ett avstämningsbolag. Det ska kort nämnas något om paragrafens tredje stycke - att om aktieboken förs med automatiserad behandling så skall uppgifter som har tagits bort ur aktieboken bevaras i minst tio år. Dessa uppgifter får antingen bevaras i läsbar

---

<sup>72</sup> Se exempelvis Skog, s. 142 eller Torsten Sandström s. 169.

<sup>73</sup> Se not 246 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

form (utskrift) eller som datafiler som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas med hjälp av tekniska hjälpmedel.

### 3.2.3 Aktiebokens form och innehåll

Den form aktieboken skall ha stadgas i ABL 5 kap. 2 §. Något som vid första anblick kan verka vara förvirrande för den oinvigde är frågan om hur aktieboken skall föras. Den enklaste definitionen av avstämningsbolag är ju att de har en automatiserad databehandling av sin aktiebok. Inget hindrar dock ett kupongbolag från att använda sig av samma lösning.<sup>74</sup> Det är styrelsen som väljer i vilken form aktieboken skall föras. I små kupongbolag kan det räcka med ett dokument som i all sin enkelhet presenterar ägarna i den ordning aktierna är numrerade.<sup>75</sup> Oberoende av vilken form av dokumentationsmetod man använder så bör den garantera att obehörig ändring av uppgifterna inte kan ske.<sup>76</sup>

En aktiebok i ett kupongbolag skall enligt ABL 5 kap. 5 § innehålla uppgifter om:

1. varje akties nummer,
2. aktieägarnas namn och personnummer, organisationsnummer eller annat identifieringsnummer samt postadress,
3. vilket slag varje tillhör, om det finns aktier av olika slag i bolaget,
4. huruvida aktiebrev har utfärdats, och
5. i förekommande fall, att aktien omfattas av förbehåll enligt 4 kap. 6, 8, 18 eller 27 § eller 20 kap. 31§.  
Aktierna skall tas upp i nummerföljd.

Förutom uppgifterna som står nämnda i den aktuella paragrafen så finns det även andra uppgifter som kan, bör eller får stå med. Dessa uppgifter kan till exempel vara aktieägarens telefonnummer och e-postadress, datum när aktiebrev utfärdades och till vilka det utfärdades eller information om och datum för makulerandet av aktiebrev. Rodhe och Skog hävdar att man i kupongbolag inte har någon skyldighet att föra ett personregister till aktieboken. Om ett sådant register finns, vilket det i praktiken alltid torde finnas, så behöver inte detta visas för utomstående.<sup>77</sup>

#### 3.2.3.1 Akties nummer

Aktiernas nummer ska antecknas för att identifiera den enskilda aktien. Detta kan komma ifråga för att underlätta vid till exempel dödning av förkomna aktiebrev enligt lag (1987:25) om dödande av förekommen handling.

---

<sup>74</sup> Skog, s. 142.

<sup>75</sup> Torsten Sandström, s. 169.

<sup>76</sup> Se not 244 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>77</sup> Skog, s. 142.

### 3.2.3.2 Ägaridentifikation

I propositionen till den relativt färskaste aktiebolagslagen har man resonerat kring vilka uppgifter som skall finnas med i aktieboken.<sup>78</sup> I den då gällande rätten när propositionen lades fram skulle man förutom namn också ange postadress och yrke eller titel, detta anses nu inte ha någon praktiskt betydelse. Vissa remissinstanser ville begränsa uppgifterna ytterligare men man har ansett att postadress skulle stå kvar eftersom detta ytterligare förbättrar möjligheten till kontakt mellan företagsledningen och aktieägarna.<sup>79</sup> Med termen identifieringsnummer torde det åsyftas födelsedatum för den som saknar svenskt personnummer.<sup>80</sup> Det har däremot inte ansett lämpligt att kräva att aktieböcker som upprättades under 1975 års ABL kompletteras med dessa uppgifter.

### 3.2.3.3 Aktieslag

Det finns som bekant aktier med olika rätt. I huvudsak finns det endast två olika rättigheter, rätt till vinstutdelning och rätt att delta i bolagets förvaltning.<sup>81</sup> Man kan aldrig frånta aktieägaren de grundläggande befogenheterna i förvaltningen men ABL tillåter att det i bolagsordningen kan tas in en bestämmelse om att det ska finnas eller kan ges ut aktier av olika slag med olika rätt i bolaget. I praktiken används denna möjlighet för att göra skillnad på rätt till vinstandelar och aktiers röstvärde.<sup>82</sup> I aktieboken skall det då naturligtvis anges vilken rätt aktien har.

### 3.2.3.4 Aktiebrev

Som ovan nämnts är det endast kupongbolag som kan utfärda aktiebrev. Aktiebrev är ett av aktiebolag utfärdat bevis om en eller flera aktier.<sup>83</sup> Huruvida aktiebrev har utfärdats skall anges i aktieboken. Bestämmelsen är relativ färsk och infördes först i ABL 2005. Vid övergången till dagens ABL så fanns det naturligtvis i kupongbolag aktieböcker som upprättades enligt 1975 års ABL, det ansågs dock inte att aktiebok som upprättades enligt den gamla lagen behövde kompletteras med dessa uppgifter. Nya aktiebrev skall naturligtvis antecknas.

Termen ”huruvida” anger att det inte är nödvändigt att utfärda aktiebrev. Om inte styrelsen själv beslutar att aktiebrev ska utfärdas och det inte heller finns någon aktieägare som begär ut ett aktiebrev så utfärdas inga sådana. Alltså är det inte tvång att utfärda aktiebrev men om sådant har utfärdats skall det alltså anges. Anteckning om aktiebrev kan underlätta en framtida övergång till avstämningsbolag.<sup>84</sup> I sådana fall skall utfärdade aktiebrev makuleras.

---

<sup>78</sup> Prop. 2004/05:85, s. 277.

<sup>79</sup> Ibid.

<sup>80</sup> Se not 254 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>81</sup> Torsten Sandström, s. 137.

<sup>82</sup> Skog och Fäger, s. 29.

<sup>83</sup> Aktiebrevet regleras i ABL 6 kap. I avstämningsbolag kan ej aktiebrev förekomma, se härom ABL 6 kap. 10 §

<sup>84</sup> Se not 255 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

### 3.2.3.5 Förbehåll

En grundläggande princip inom aktiebolagsrätten är den att en aktie skall vara fritt överlåtbar. Aktiekapitalet skall vara intakt och en aktieägare kan inte kräva tillbaka sin insats utan får istället fritt sälja aktien till vem som helst. Därmed kan ägarkretsen i bolaget ändras men man kan samtidigt behålla en oförändrad verksamhet utan att kapitalbeståndet påverkas. Detta kan dock utgöra ett problem i vissa typer av bolag, exempelvis kompanjonbolag, familjeägda bolag eller i bolag vars aktier inte handlas av allmänheten.<sup>85</sup> Skog och Fäger anger att det är viktigt att kunna hindra konkurrenter från att förvärva aktier i bolaget och därmed skaffa sig affärsmässiga fördelar. Vidare menar de att många bolag är fåmansföretag där ägarna har familjeband eller andra kopplingar till varandra, engagemanget hos ägarna i bolaget kan då ofta vara beroende av att ägarkretsen inte förändras.<sup>86</sup> ABL ger därför möjlighet att på olika sätt begränsa (genom omsättningshinder som Torsten Sandström benämner reglerna) överlåtbarheten. I aktieboken anteckningar skall det klart framgå om aktien är knuten till ett förbehåll. Förbehållen som nämns i femte punkten i ABL 5 kap. 5 § är omvandlings-, samtyckes-, förköps-, hembuds- eller inlösenförbehåll.<sup>87</sup> Det skall kort nämnas något om de olika förbehållen och dess betydelse för aktieboken i kpongbolag.

ABL ger möjligheter att sätta upp överlåtelsehinder på så sätt att man kan föra in bestämmelser i bolagsordningen. Aktieägare kan naturligtvis ingå så kallade aktieägaravtal som kan förenas med vite om en aktieägare har avyttrat sina aktier i strid mot avtalet. Ett sådant avtal blir dock inte gällande mot bolaget som då inte kan vägra att föra in någon i aktieboken eller hindra denne från att utöva sina rättigheter i bolaget även om förvärvaren inte har iakttagit till exempel ett hembudsförbehåll i ett aktieägaravtal. Vill man vara säker på att förbehållen upprätthålls kan man alltså föra in det i bolagsordningen, mot detta ställs det faktum att bolagsordningen, till skillnad från aktieägaravtal, är en offentlig handling som var och en har rätt att ta del av.<sup>88</sup>

Det förhåller sig annorlunda med inlösenförbehåll. Ett sådant förbehåll är alltid gällande mot en aktieägare, låt vara att det har införts i aktieboken eller ej.<sup>89</sup> Inlösenförbehåll innebär att man i bolagsordningen kan ta in ett förbehåll om att aktiekapitalet kan minskas (fast inte under minimikapitalet) genom inlösen av aktier. Detta rör aktiebolag där aktiekapitalet kan bestämmas till ett lägre eller högre belopp utan ändring av bolagsordningen (ABL 20 kap. 31 §).

---

<sup>85</sup> af Sandeberg, s. 66.

<sup>86</sup> Skog och Fäger, s. 32.

<sup>87</sup> Se till exempel SOU 2001:1, s. 224 alt. de aktuella paragraferna som anges i ABL 5 kap. 5 §.

<sup>88</sup> Skog och Fäger, s. 31.

<sup>89</sup> Se not 257 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

### 3.2.4 Övriga uppgifter och deras betydelse

Ovan redogjordes för innehållskravet enligt ABL 5 kap. 5 §. I denna paragraf kan det sägas att lagstiftaren har samlat kraven på aktiebokens innehåll i det fall det rör sig om en aktieägare som är en fysisk eller juridisk person med rätthandlingsförmåga. Det finns ju som bekant andra sorters ägande och det finns därför bestämmelser om de fall som inte omfattas av det typiska ägandet som förutsätts i denna paragraf.

I ABL 5 kap. 6 § finns de bestämmelser som aktualiseras när ägarförhållandet skiljer sig från det som antas i den föregående paragrafen. Paragrafens två första stycken tar sikte på testaments- och familjerättsliga situationer som kan aktualiseras i samband med förandet av aktiebok. Det sista stycket behandlar den situationen då kupongbolagets aktier ingår i en investeringsfond enligt lagen (2004:46) om investeringsfonder.

#### 3.2.4.1 Testamentarisk nyttjande- och avkastningsrätt

ABL 4 kap. 43 § är en bestämmelse som stadgar att den som genom testamente har fått nyttjanderätt till en aktie eller den som genom testamente har fått rätten till avkastning av en aktie har lika rätt att företräda aktier som den som har förvärvat äganderätten till en aktie. I ABL 5 kap. 6§ 1 st. finns reglerna för hur vissa testamentariska förordnanden ska antecknas i aktieboken. Gemensamt för både nyttjande- och avkastningsrätten är att rätten att företräda aktien skall utövas av någon som inte är ägaren till densamma.

I ABL 5 kap. 6§ 1 st. stadgas, med hänvisning till ABL 4 kap. 43 §, att den som har fått nyttjande- och företrädesrätt till en aktie genom testamente ska föras in i aktieboken tillsammans med den som äger aktien. Både aktieägaren och rättighetsinnehavaren skall föras in med samma uppgifter som i ABL 5 kap. 5 § p 2. Dessutom ska det i aktieboken föras uppgift över vad som gäller för rätten till aktierna. Denna anteckning kommer att visa att det är innehavaren av rättigheterna som har rätten att företräda aktien.

En anteckning om att annan än aktieägaren företräder aktien bör inte stå kvar sedan den rätten har upphört. Normalt övergår då rätten att företräda aktien till aktieägaren. Det kan uppstå en situation där testamente föreskriver att nyttjande- och avkastningsrättigheterna vid den berättigades död skall övergå på någon annan och att företrädesrätten skall följa med.<sup>90</sup> I sådana fall - när rättigheten har förändrats eller upphört - bör bolaget anteckna det i aktieboken. Det krävs dock normalt att aktieägaren eller den nya rättighetsinnehavaren anmäler detta. Det kan ibland vara uppenbart att förändringar har skett. Då bör bolaget kunna göra ändringar på eget initiativ, Samuelsson använder exemplet med att bolaget vet att det i ett testamente finns föreskrivet att en viss person skall ha nyttjanderätt till aktierna under sin livstid och att denne sedan avlider med bolagets kännedom.<sup>91</sup>

---

<sup>90</sup> Se not 257 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>91</sup> Ibid.



### 3.2.4.2 God man för blivande aktieägare

Regeln i ABL 5 kap. 6 § 2 st. tar sikte på de fall där en god man har förordnats enligt FB 11 kap. 3 § 1 st. 5 p. Detta aktualiseras bland annat vid situationer där någon i testamente har förordnat att hans eller hennes aktier skall tillfalla någon med äganderätt när denne har uppnått en viss ålder.<sup>92</sup> Om då testamentstagaren är underårig vid testatorns död kan överförmyndaren förordna en god man. FB:s paragraf stadgar att god man ska förordnas om:

*Det enligt förordnande i testamente eller annan rättshandling beror av en framtida händelse, vem egendom skall tillfalla eller egendom först senare skall tillträdas med äganderätt och det krävs att den blivande ägarens rätt bevakas eller egendomen förvaltas för den blivande ägarens räkning.*

Den blivande aktieägaren skall föras in, på den gode mannens anmälan, i aktieboken som aktieägare med anteckning om förordnandet och grunden för detta. Den gode mannen företräder därefter aktierna så långt förordnandet gäller.

### 3.2.4.3 Investeringsfonder

ABL 5 kap. 6 § 3 st. rör den omständigheten att kupongbolagets aktier ingår i en investeringsfond enligt lagen (2004:46) om investeringsfonder (LIF). En investeringsfond kallades tidigare för värdepappersfonder. Kännetecknande för investeringsfonderna är att kapitalförvaltning administreras av ett fondbolag som ofta har en spridning av fonder med olika placeringsinriktning. Banker tjänar oftast som förvaringsinstitut och har därmed aktieinnehavet registrerat på sig.<sup>93</sup>

Ingår kupongbolagets aktier i en investeringsfond skall det fondbolag som förvaltar fonden föras in i aktieboken som aktieägare, inte fondandelsägarna. Detta framgår av bestämmelsen i ABL och LIF 4 kap. 2 § som föreskriver att fondbolaget företräder andelsägarna i alla frågor som rör en investeringsfond. Fondbolaget handlar vid förvaltningen av fonden i eget namn och skall därvid ange fondens beteckning.

---

<sup>92</sup> Se not 258 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>93</sup> Torsten Sandström, s. 159.

## 3.3 Registreringens rättsverkan

En aktie har två slags rättigheter knutna till sig. Dels förvaltningsrättigheter, dels ekonomiska rättigheter. I enlighet med likhetsprincipen som uttrycks i ABL 4 kap. 1 § skall med alla aktier följa samma rätt.<sup>94</sup> *Odelbarhetsprincipen* anger att en aktie är en förmögenhetsmassa som inte kan delas, *splittringsförbudet* innebär att aktiens rättigheter (i huvudsak) inte kan delas av olika personer.<sup>95</sup> När en presumtiv förvärvare då väljer att förvärva aktier i ett kupongbolag kan han eller hon rimligtvis förvänta sig att också de rättigheter som vanligtvis följer med aktien också förs över på honom eller henne. Så är dock inte fallet om styrelsen inte lever upp till sitt ansvar vad gäller registreringen i aktieboken.

Registrering i aktieboken leder till att aktieägaren kan utöva aktiens förvaltningsbefogenheter. Detta följer av bestämmelsen i ABL 4 kap. 37 § som tidigare har konstaterats. Nedan följer en mer utförlig genomgång av vad aktieägarens anknytning till aktieboken får för betydelse för förvaltningen av aktiebolaget. Det är en felaktig koppling att se aktieägaren som avtalspart gentemot bolaget, aktieinnehavet är just ett innehav av de olika rättigheterna. Denna omständighet får betydelse för det aktiebolagsrättsliga ansvarets struktur vilket behandlas under 4.1.

### 3.3.1 Förvaltningsrättigheter

Aktieägares förvaltning utövas på aktiebolagets bolagsstämma. I ABL 7 kap 1 § heter det att ”aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämman”. Varje aktiebolag är skyldigt att hålla minst en bolagsstämma per år, så kallad årsstämma (ABL 7 kap. 10 §). Huvudregeln är att endast aktieägare har rätt att närvara på stämman. Det görs dock undantag i både teorin och praktiken från denna regel för ledamöter i bolagets olika organ och andra intressenter.<sup>96</sup> Annars hade det till exempel varit omöjligt att mediebevaka en bolagsstämma där allmänheten har ett intresse av att veta vad som sker i bolagets utveckling.

Samma förutsättningar gäller för aktieägare i kupongbolag oavsett om stämman är en ordinarie bolagsstämma eller en extra sådan. För att en person skall få *närvara* och *rösta* på bolagsstämman i ett kupongbolag krävs två saker:

- att personen som aktieägare är införd i aktieboken och
- att personen som aktieägare har materiell äganderätt till aktien.

---

<sup>94</sup> af Sandeberg, s. 56. Det finns möjlighet att kringgå likhetsprincipen genom att aktieägarna i bolagsordningen gör undantag från denna princip. Man kan till exempel ge ut aktier av olika slag, med olika röstvärde och även med olika rätt till del i bolagets vinst eller tillgångar. Inom EU förekommer även andra typer av kontrollverktyg såsom *golden shares* för att utöva vetorätt vid aktieöverlåtelse. Det var som bekant detta som blev PG Gyllenhammars fall i samband med Volvo-Citroënaffären. Denna uppsats tar endast sikte på situationer där likhetsprincipen tillämpas fullt ut.

<sup>95</sup> Torsten Sandström, s. 138.

<sup>96</sup> Torsten Sandström, s. 178.

Att aktieägaren är införd i aktieboken betyder i kupongbolag att denne ska vara införd senast på dagen för stämman vilket framgår av ABL 7 kap. 2 §. Skillnaden mellan kupongbolag och avstämningsbolag gör sig här påmind genom att det för avstämningsbolag krävs att man (med undantag för annan eventuell tidpunkt angiven i bolagsordningen) är införd i aktieboken senast fem dagar före bolagsstämman.<sup>97</sup>

Av denna anledning skall aktieboken eller utskrift av den tillhandahållas vid stämman enligt ABL 7 kap 28 §. Röstlängden på bolagsstämman är en nödvändighet och skall upprättas enligt ABL 7 kap. 29 §, röstlängden baseras naturligtvis på de uppgifter som är införda i aktieboken. Röstlängden skall upprättas bolagsstämmans ordförande om denne har valts av bolagsstämman utan omröstning, i annat fall skall den upprättas av den som öppnade stämman. Det är naturligt att det finns en förteckning över de närvarande samt deras aktier och röster, detta spelar naturligtvis roll för den pågående stämman men också för eventuella tvister som kan uppstå i efterhand.<sup>98</sup>

Vidare, om en ny aktieägare inte registreras korrekt i aktieboken kan den tidigare ägaren fortsätta att utöva förvaltningsrätten, vilket grovt strider mot den i bolagsrättsliga debatten framförda önskemålet om ägare som ska vara aktiva i bolagets förvaltning. Det finns även andra tungt vägande skäl för en aktieägare att vara inskriven i aktieboken, så som att erhålla årsredovisning, kvartalsrapporter, kallelser till stämmor och andra meddelanden ifrån bolaget.

Det kan som det framgår av 3.2.4 ovan förhålla sig så att en person inte är registrerad som ägare i aktieboken eftersom denne har sina aktier registrerade hos en förvaltare. Om en sådan aktieägare vill delta på stämman måste han eller hon i god tid omregistrera aktierna så att han eller hon personligen står registrerade som ägare.<sup>99</sup> Denna registrering är tillfällig och kallas allmänt för rösträttsregistrering.<sup>100</sup>

Det skall i sammanhanget nämnas att den som en gång har införts i aktieboken inte behöver visa upp sitt aktiebrev varje gång hon vill utöva sin rösträtt. Följden blir därför att en ny ägare omedelbart måste anmäla sitt fång om hon vill hindra att den förre ägaren olovligen utnyttjar den en gång vunna legitimationen.<sup>101</sup> En ägare till en aktie kvarstår som sådan i aktieboken till dess att en ny ägare har registrerats, låt vara att den som har upphört att vara aktieägare på begäran kan bli avförd ur aktieboken. Görs en sådan anmälan skall aktieboken ange att ägaren är okänd tills vidare.<sup>102</sup>

---

<sup>97</sup> Torsten Sandström redogör närmre för problematiken att upprätta en röstlängd för avstämningsbolag. Se härom Torsten Sandström, s. 177 f.

<sup>98</sup> Torsten Sandström, s. 177.

<sup>99</sup> Ibid.

<sup>100</sup> af Sandeberg, s. 46

<sup>101</sup> Skog, s. 143.

<sup>102</sup> Skog, s. 144.

Äganderätt kan definieras som ett materiellt rättighetsanspråk, där ägaren besitter kontrollmakt över en individuellt bestämd materiell sak – i detta fall en aktie - med vissa befogenheter. I ett kupongbolag har en aktieägare som har sålt sin aktie inte längre rätt att delta och rösta på bolagsstämman, han eller hon har alltså inga befogenheter knutna till sig längre. Detta gäller även om han eller hon fortfarande är införd i aktieboken.<sup>103</sup> Den som nyss har köpt aktie men som inte är införd i aktieboken begränsas på samma vis.<sup>104</sup>

Här har alltså äganderätten definierats men hur uppstår denna rätt? För att klargöra detta och vad aktieboken betyder förr denna skall det först nämnas något om aktien som sådan. Ett aktieinnehav ger ägaren en del i den förmögenhetsmassa som aktiebolaget utgör, alltså är aktien en andelsrätt.<sup>105</sup> Aktien är inte en fordringsrätt på ett visst belopp utan ger ägaren en någorlunda god chans att se sin andel öka i värde och leda till vinstutdelning. En aktie är vidare att se som lös egendom.<sup>106</sup>

Det vanligaste sättet att överlåta en aktie torde vara genom köp, byte eller gåva även om det finns andra sätt att överlåta aktien. För att möjliggöra snabbhet vid överlåtelse och pantsättning har man gjort aktiebrevet till löpande värdepapper.<sup>107</sup> Detta aktualiserar följande omständigheter i samband med det sakrättsliga skyddet:<sup>108</sup>

- Aktiebrev är föremål för godtrosvärförvärv så att godtroende förvärvare blir ägare, även om överlåtaren var i konkurs eller ej var rätt ägare eller behörig att på dennes vägnar förfoga över aktien.
- Aktiebrevets tradition är en förutsättning för förvärvarens skydd mot överlåtarens borgenärer.
- Aktiebrevets rättsverkningar i förhållande till bolaget regleras särskilt i fråga om legitimation för införing i aktieboken. Det skall alltså finnas en sammanhängande överlåtelsekedja fram till överlåtaren,

Har alltså aktier förvärvats i god tro, aktiebrevet traderats och förvärvaren kunnat formellt legitimera sig så kan denne kräva att bli införd i aktieboken. Hon har alltså materiell äganderätt till aktien och närvaro- och rösträtt på bolagsstämman.

### 3.3.2 Ekonomiska rättigheter

Man är ägare i och med förvärvet men bolaget har före införingen varken rätt eller skyldighet att behandla aktieägaren som ägare. När det då gäller aktiebokens betydelse avseende de ekonomiska befogenheterna i kupongbolag

---

<sup>103</sup> af Sandeberg, s. 77.

<sup>104</sup> Om någon som fortfarande är upptagen i aktieboken men som har avyttrat sina aktier deltar på stämman och avlägger röst kan stämmobeslutet klandras.

<sup>105</sup> Torsten Sandström, s. 142.

<sup>106</sup> Torsten Sandström, s. 143.

<sup>107</sup> ABL 6 kap. 8 § hänvisar till Skuldebrevslagens bestämmelser om orderskuldebrev i 13, 14 och 22 §§ i SKbrL.

<sup>108</sup> Johansson, s. 280 f. Se även Torsten Sandström, s. 150 ff.

har lagstiftaren tagit hänsyn till den omständigheten att aktieägare inte alltid har låtit föra in sig i aktieboken. Det är då inte lämpligt att ge aktieboken legitimation avseende ekonomiska befogenheter. I de flesta fallen utgörs en akties ekonomiska rättigheter rätten att ta del av bolagets vinst eller annan utdelning och vidare att ta del av bolagets tillgångar vid likvidation. I ABL 4 kap. 37 § görs ett undantag för aktieägare som inte är införda i aktieboken i kupongbolag med hänvisning till nästföljande paragraf. I ABL 4 kap. 38 § stadgas det att trots förvärvare inte hunnit eller valt att stå över att låta sig antecknas i aktieboken så har denne vissa ekonomiska rättigheter.

Av ABL 4 kap. 38 § framgår att en aktieägare eller någon annan som visar upp eller avlämnar ett aktiebrev, en kupong eller något annat särskilt bevis som har getts ut av bolaget antas vara behörig att:

1. ta emot fondaktierettsbevis eller nya aktier vid fondemission,
2. ta emot teckningsrattsbevis eller utöva företrädesrätt vid nyemission av aktier eller emission av teckningsoptioner eller konvertibler,
3. ta emot vinstutdelning,
4. ta emot betalning i samband med minskning av aktiekapitalet för återbetalning till aktieägarna, och
5. ta emot betalning i samband med utskiftning vid bolagets likvidation.

Allt detta är dock avhängigt den sakrättsliga situationen i samband med överlåtelsen av aktien i kupongbolag. Om ett aktiebrev presenteras för bolaget kan följden av den sakrättsliga prövningen bli att aktieboken uppdateras och förvärvaren införs som ny ägare.<sup>109</sup> Detta framgår av ABL 5 kap. 9 §. Är det en lös kupong avseende förfallen vinstutdelning eller ett pappersbevis ställt till innehavaren blir den sakrättsliga prövningen tämligen enkel, innehavet är tillräcklig legitimation.<sup>110</sup>

### 3.4 Aktiebokens offentlighet

Bedömningen av ägarförhållandet i ett kupongbolag står i direkt relation till aktiebokens offentlighet. Var och en som vill ta del av aktieboken har rätt att göra det, man behöver alltså inte vara aktieägare för att ta del av informationen. Bolagets samtliga intressenter, må det vara aktieägare, anställda, revisor, myndighet med flera skall kunna avgöra vem som är aktieägare. Aktiebokens offentlighet i kupongbolag lagstadgas i ABL 5 kap. 10 §. Offentligheten härstammar egentligen från praxis men principen lagfästes för första gången redan i 1895 års ABL.<sup>111</sup> Ansvar för att hålla aktieboken tillgänglig faller på styrelsen. Det hänförs till formuleringen ”hålls tillgänglig” i ABL 5 kap. 7 §. Samma straffrättsliga ansvar som för att av underlåtelse eller oaktsamhet föra aktiebok gäller således för underlåtelse eller oaktsamhet att hålla aktieboken tillgänglig

---

<sup>109</sup> Torsten Sandström, s. 168.

<sup>110</sup> Ibid.

<sup>111</sup> SOU 1968:59, s. 32.

I kupongbolag gäller undantagslöst att var och en har rätt att ta del av aktieboken i dess helhet, vilket framgår av den första meningen i den aktuella paragrafen. Kupongbolagets aktiebok är en offentlig handling.<sup>112</sup> Föreligger den omständigheten att aktieboken förs med automatiserad behandling skall den som begär det få ta del av en aktuell utskrift av aktieboken. Förs aktieboken i en bunden bok eller med hjälp av löblads- eller kortsystem så har den som begär det rätt att granska originalhandlingen.<sup>113</sup> Paragrafens passus om ”annan aktuell framställning” tar sikte på det fall då aktieboken presenteras med ett särskilt tekniskt hjälpmedel, exempelvis på bildskärm.<sup>114</sup> Det ska kort nämnas att uttrycket ”aktuell framställning” avser de förhållanden som råder när begäran om att ta del av aktieboken görs. I 1975 års ABL fanns en regel som utskriften inte fick vara äldre än sex månader, en regel som alltså inte gäller nu. Det har inte angivits någon särskild tidpunkt när bolaget ska tillhandahålla informationen till den som begär ut den. Per Samuelsson hävdar dock i Karnov att det är naturligt att så sker utan dröjsmål.<sup>115</sup> Skyldigheten att hålla aktieboken tillgänglig omfattar även äldre aktieböcker och de uppgifter som avses i ABL 5 kap. 3 § 2 och 3 st.

ABL stadgar att aktieboken eller utskrift ska hållas tillgänglig hos bolaget. Normalt sett innebär detta att den skall finnas där styrelsen har sitt säte. Det resoneras dock så att man istället kan godta att aktieboken eller utskriften hålls tillgänglig på bolagets huvudkontor i Sverige. Detta skulle bli aktuellt i till exempel sådana fall då styrelsens säte finns på en ort som är svårtillgänglig.<sup>116</sup> Bolaget får, men måste inte, skicka uppgifterna brevledes. I den förra aktiebolagen så stadgades det att ”var och en har rätt att mot ersättning för kostnaderna få en sådan utskrift av aktieboken eller del av den”.<sup>117</sup> Bolaget hade alltså rätt att ta betalt för själva utskriften, något som inte finns med i dagens ABL. Det har inte uttryckts i lagtexten men bolaget har dock rätt att kräva ekonomisk ersättning för de åtgärder som de inte är skyldiga att vidta, som till exempel att skicka aktieboken brevledes till den som begär det.

Om aktiebolaget väljer att enligt ABL 5 kap. 3 § 2 st. övergå från ett system med bunden aktiebok eller löblads- eller kortsystem till en automatiserad form (se närmre om detta ovan i 3.2.2) så gäller samma bestämmelser om offentlighet för den äldre aktieboken. Samma sak gäller för det förhållandet som berörs i ABL 5 kap. 3 § 3 st. - att om man i bolag som har automatiserad behandling tar bort uppgifter så skall dessa bevaras i minst tio år. Samma offentlighet råder alltså även för dessa uppgifter.<sup>118</sup>

---

<sup>112</sup> af Sandeberg, s. 45.

<sup>113</sup> Skog och Fäger, s. 39.

<sup>114</sup> Se not 268 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>115</sup> Ibid.

<sup>116</sup> Se not 268 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>117</sup> Aktiebolagslag (1975:1385) 3 kap. 13 §.

<sup>118</sup> Se not 268 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

### 3.4.1 Skäl mot en offentlig aktiebok

Aktiebokens offentlighet är inte en helt okontroversiell fråga. I förarbeten till ABL nämns det att vissa remissinstanser ansåg att det inte fanns något skäl att hålla aktieboken offentlig i kupongbolag.<sup>119</sup> Kommittén ansåg dock att skäl fanns för att ha en offentlig aktiebok även i sådana bolag. Ett skäl som nämndes av kommittén var särskilt intresset för aktieägare att veta vilka andra aktieägare är, vilket anses minst lika viktigt i kupongbolag som i avstämningsbolag.<sup>120</sup> Bestämmelsen i dagens ABL leder till en diskussion om paradoxer. Å ena sidan finns de skäl för offentlighet som nämns nedan under 3.4.2. Å andra sidan är aktieägarens integritet ett starkt skäl mot offentlighet. Man tänker då främst på aktieägare med begränsat innehav och då aktieäggande är ett substitut till banksparande.<sup>121</sup> Därför kan offentlighetens svärd med all rätta kallas tveeggat. Framför allt två problem uppstår. Det skall kanske nämnas att de största problemen med offentlighet rör avstämningsbolag och inte kupongbolag men eftersom offentligheten som princip är likadan i de båda bolagstyperna gör jag ingen skillnad i denna del av framställningen.

*För det första* anser man att nämnda integritet utgör ett så pass starkt skäl att man åtminstone resonerade om det i ABL:s förarbeten. Varken allmänheten eller samhället kan anses ha något berättigat intresse av att få reda på namnen på personer som har små aktieposter och saknar möjlighet att påverka bolagets förvaltning.<sup>122</sup> Det nämns också att ju mindre ägandet är desto mer ointressant är det ur allmän synpunkt att ta del av informationen om vem som äger posten. I avstämningsbolag har detta gett upphov till den så kallade begränsningsregeln<sup>123</sup> i ABL 5 kap. 19 §. Ett obetydligt aktieinnehav i avstämningsbolag skall alltså inte offentliggöras.

*För det andra* anser man att detaljerade uppgifter om aktieägare kan användas i brottsliga syften. Uppgifterna i aktieboken kan alltså komma att missbrukas<sup>124</sup> på ett sätt som står klart i kontrast till det man vill uppnå med just offentligheten (Se härom 3.4.2). I förarbetena nämns endast fall då avstämningsbolag<sup>125</sup> har förekommit i dessa sammanhang men missbrukandet av offentligheten kan likaväl röra kupongbolag. Det kanske bör nämnas att min slutsats bygger på att jag antar att lagstiftaren inte vill att man ska kunna växla fram och tillbaka mellan bolagsformer för att på så sätt kunna undkomma rättvisans nät.

---

<sup>119</sup> Prop. 2004/05:85 s. 282.

<sup>120</sup> Ibid.

<sup>121</sup> Ibid.

<sup>122</sup> SOU 2001:1, s. 232.

<sup>123</sup> Begränsningsregeln enligt ABL 5 kap. 19 § innebär aktieägare som endast äger upp till 500 aktier i ett avstämningsbolag inte lyder under aktiebokens offentlighet, Någon motsvarande bestämmelse för kupongbolag finns inte.

<sup>124</sup> SOU 2001:1, s. 233.

<sup>125</sup> Man talar till exempel om fall där oseriösa personer har hämtat ut uppgifter från avstämningsbolag och därefter med falska identitetshandlingar begärt att banken ska föra över innehav till ett nyöppnat värdepapperskonto i en annan bank. Se närmre SOU 2001:1 s. 233 eller Prop. 2004/05:85 s. 282.

### 3.4.2 Skäl för en offentlig aktiebok

Vad tjänar då offentligheten för syfte och varför har man slutligen låtit aktieägarens integritet bli lidande? Det finns flera viktiga anledningar till att aktieboken är offentlig. Jag kommer här att nämna de viktigaste skälen som jag har delat upp i aktieägarens, brottsbekämpningens och det allmännas intresse.

*För det första* är det önskvärt att varje aktieägare skall kunna få reda på namnen på övriga aktieägare. Dessa uppgifter kan vara av stor betydelse om man till exempel vill göra en fullmaktsinsamling eller utöva någon rättighet som tillkommer en aktieägarminoritet av en viss storlek. Detta kan naturligtvis vara av intresse för den som överväger att köpa aktier i bolaget.<sup>126</sup> Man kan då säga att aktiebokens offentlighet tjänar som legitimation för intressenten. Rodhe resonerar som så här; en aktieköpare kan inte åberopa att säljaren var legitimerad om han eller hon hade anledning att misstänka att legitimationen inte motsvarade det verkliga förhållandet. I sådana fall borde han eller hon hellre avstå från köpet.<sup>127</sup> Det enda sättet som en utomstående, presumtiv köpare kan få kännedom om ägarförhållandet är ju genom den offentliga aktieboken.

*För det andra* anser man att aktiebolaget som institution spelar en stor och viktig roll i samhället. För många är det då viktigt att veta vem eller vilka som äger bolagen och har makt att förändra.<sup>128</sup> Det skall alltså inte finnas någon skuggmakt på marknaden. Att förfara brottsligt med aktiebolaget som institution kan också förhindras med hjälp av aktiebokens transparens. För det allmänna kan vetskapen om vem som äger vilken aktie då vara av yttersta vikt i kampen mot den ekonomiska brottsligheten.<sup>129</sup> Vidare kan en offentlig aktiebok lägga hinder i vägen för aktieägare som önskar undanhålla tillgångar av olika anledningar.

*För det tredje* anser man offentligheten som sådan är en viktig samhällsbärare. Allmänna och akademiska intressen anses vara så starka att offentligheten kan sägas tjäna demokratins syfte<sup>130</sup> - kanske något av en högtravande formulering men faktum är att medias och forskningens insyn skapar ett klimat som borgar för en välinformerad och saklig debatt om ägarstrukturen i svenska aktiebolag. Därmed undviks det anonyma ägandet och de problem som kan uppstå till följd av dold maktkoncentration etc. Detta anses vara anledningen till att ägarens namn är en obligatorisk uppgift i ett aktiebrev.<sup>131</sup> Eftersom offentligheten sträcker sig i vart fall tio år bakåt i tiden möjliggör den också att forskningen ta del om uppgifter för historisk komparation och kanske förutse trender.

---

<sup>126</sup> SOU 2001:1, s. 231.

<sup>127</sup> Skog, s. 143.

<sup>128</sup> SOU 2001:1, s. 232.

<sup>129</sup> Prop. 2004/05:85 s. 281.

<sup>130</sup> Ibid.

<sup>131</sup> Torsten Sandström, s. 169.



### 3.5 Situationen i typiska kupongbolag?

*”Jo, den där aktieboken... Den försvinner lite då och då. Men jag brukar sätta ihop en ny, för vi är ju bara 7 delägare och skriver jag ’ersätter förlorad aktiebok’ på första sidan och det har aldrig varit några problem.”*

Företagare F i Kristensens studie

Utan att ha gjort en gedigen vetenskaplig undersökning av alla förhållanden gällande svenska kupongbolag ska man noga akta sig för att generalisera och dra slutsatser. Vad som dock står ganska klart är att den stora majoriteten av de svenska aktiebolagen är kupongbolag och att den svenska företagsstrukturen är starkt betonad på små och medelstora företag. Exempelvis är det mindre än en procent av företagen som har fler än 50 anställda<sup>132</sup>. Henrik Kristensen anger i sin utredning att de små och medelstora företagen står för cirka hälften av den svenska bruttonationalproduktionen<sup>133</sup>, alltså utgör de minst sagt en betydande och viktig del av det svenska näringslivet.

Jag har ovan nämnt att ägandet i svenska aktiebolag har blivit mer institutionaliserat. Sedan mitten av 1990-talet har det institutionaliserade ägandet ökat markant på bekostnad av enskilda personers ägarandel.<sup>134</sup> Det är dock inte fallet med kupongbolagen. Här rör det sig istället om fåmansbolag, familjeföretag eller aktiebolag som drivs av i typiska fall av en krets av ett fåtal personer.

Det hävdas att det i aktieboken i kupongbolag inte alltid förs en korrekt aktiebok. Det är inte orimligt att påstå att misskötseln är utbredd. I Nials ”Svensk associationsrätt” går man till och med så långt att man säger att aktieboken i kupongbolag ofta inte återspeglar de aktuella ägarförhållandena.<sup>135</sup> Detta skulle ha sin grund i att många aktieägare i sådana bolag inte bryr sig om att utöva sin rösträtt utan endast är intresserade av de ekonomiska rättigheterna som följer av innehavet.<sup>136</sup> Aktieägare kan alltså välja att avstå från att låta sig införas i aktieboken beroende på ointresse eller lathet. För de flesta aktieägare innebär inte detta ett problem, vilket redovisas nedan. Problemen kan dock uppstå i till exempel ett litet, gammalt kupongbolag där det avlider en ägare och det har skett transaktioner fram och tillbaka vilka inte har införts i aktieboken.

Lagstiftaren verkar vara väl medveten om problemet. I Bulvanutredningen fastslogs det att *”Aktieböckerna för kupongbolag har [...] ansetts alltför otillförlitliga”*.<sup>137</sup> Sammanhanget som citatet förekommer i gäller en eventuell överföring av uppgifterna i aktieboken till ett centralt ägarregister men har sin

---

<sup>132</sup> [http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Ekonomi/Foretag/Antal\\_foretag/](http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Ekonomi/Foretag/Antal_foretag/) 2007-07-2 22:28.

<sup>133</sup> Henrik Kristensen, JU2006/10345/L1, Policy PM - aktieboksadministration i svenska kupongbolag, s. 6.

<sup>134</sup> af Sandeberg, s. 18.

<sup>135</sup> Johansson, s. 292.

<sup>136</sup> Se härom Johansson, s. 292 eller Torsten Sandström, s. 167 f.

<sup>137</sup> SOU 1998:47 s. 155.

giltighet i den aktuella problemframställningen. I den undersökning Henrik Kristensens gjorde angående aktieboken i kupongbolagen visade det sig att endast 4 av 40 studerade kupongbolag uppfyllde ABL:s skalkrav.<sup>138</sup> Den uppmärksamme läsaren konstaterar snabbt att 90 % av de undersökta kupongbolagen inte har en aktiebok som fyller sitt syfte. Följande citat från Ackordcentralen är ganska talande: *”Det är en erfarenhet som Ackordcentralens medarbetare ofta gör, såväl i obeståndssituationer som vid företagsövertalningar, att aktieboken i mindre och medelstora bolag inte förs på ett korrekt sätt, trots att styrelsen enligt nu gällande aktiebolagslag åläggs att föra den på ett visst sätt och att detta är straffsanktionerat.”*<sup>139</sup>

Mycket av resonemangen och antaganden i detta arbete grundar sig på observationer som Kristensen har gjort i sin utredning. Det kan därför vara på sin plats att nämna något om hur den är gjord.<sup>140</sup> Kristensen utförde djupintervjuer med dels bolagsfunktionärer i 40 kupongbolag i en förstudie, dels 40 revisorer i en uppföljningsstudie. Några av revisorerna var sådana som var revisorer åt bolagen i förstudien men intervjuer genomfördes även med revisorer som *inte har någon koppling* alls till de undersökta bolagen. Avslutningsvis genomfördes ett antal simulerade försök för att försöka förstå varför så få av de intervjuade lyckades uppfylla ABL:s skalkrav. I simuleringsförsöken användes de mallar som tillhandahålls i de vanligen mest förekommande ordbehandlings- och kalkylprogrammen.

Kristensen nämner själv att utredningen besväras av att inte gälla samtliga svenska kupongbolag. I en intervju i Dagens Industri säger Kristensen att *”det här är indikativa siffror men vi hade verkligen svårt att hitta bolag som helt uppfyllde aktiebolagslagen”*.<sup>141</sup> Det som dock är talande är den spridning som Kristensen uppnår genom att studera revisorer som inte är knutna till bolag som ingår i förstudien. Det är inte på långa vägar en statistiskt säkerställd metod men det ger en fingervisning om hur situationen är i svenska kupongbolag. Uppsatsen gör inte heller anspråk på att redogöra för situationen att 90 % av de svenska kupongbolagen saknar en korrekt aktiebok utan rör sig endast kring konsekvenserna av att ett kupongbolag inte möter ABL:s formkrav i dess 5 kapitel.

Resultaten av intervjuerna och simuleringarna som gjordes med bolagsfunktionärerna var nedslående. En genomgående observation i de undersökta kupongbolagen var att kunskapsnivån var genomgående mycket låg. Ett flertal bolagsfunktionärer visste inte vad en aktiebok var, än mindre vilka krav som ställs på den och dem själva. Det var uppenbart att de flesta av bolagens revisorer inte hade granskat vare sig aktieböckernas skalkrav eller

---

<sup>138</sup> FAR Balans, *Problem med att föra aktiebok*, 2007 (Årgång 33) Nummer 5 (Maj), s. 29.

<sup>139</sup> [https://www.nvr.se/se/texts/register\\_texts.php?textsect=1&textnr=3](https://www.nvr.se/se/texts/register_texts.php?textsect=1&textnr=3) 2007-07-01 21:41. P-I Lundberg och Peter Björnram, Stiftelsen Ackordcentralen.

<sup>140</sup> Kristensen, s. 12.

<sup>141</sup> Dagens Industri 2007-05-04 *”Nio av tio aktiebolag kriminella”*. [http://di.se/Artiklar/Nio\\_av\\_tio\\_aktiebolag\\_kriminella.aspx?ArticleID=2007\05\04\231774&words=aktiebok&SectionID=Ettan&menusection=Startsidan;Huvudnyheter](http://di.se/Artiklar/Nio_av_tio_aktiebolag_kriminella.aspx?ArticleID=2007\05\04\231774&words=aktiebok&SectionID=Ettan&menusection=Startsidan;Huvudnyheter) 2007-11-13 19:38

bolagets löpande förvaltning av aktieboken.<sup>142</sup> Ingen av de som deltog i simuleringarna lyckades med hjälp av mallarna i ordbehandlings- eller kalkylprogrammen möta aktiebokens formkrav.<sup>143</sup> Det fanns inte heller något bolag i studien som hade fått muntligt eller skriftligt påpekande av revisorn, ej heller någon oren revisionsberättelse.

Om det nu är så att man inte har rätt till vinstutdelning eller att deltaga i bolagets förvaltning om man inte är införd i aktieboken, hur kan det då finnas kupongbolag som inte har en fullständig aktiebok? Blir inte aktieägandet då meningslöst? Svaret är att det finns en viktig undantagsregel som möjliggör den smått paradoxala situationen. Aktierättigheterna är knutna till aktieboken. I ABL 4 kap. 37 § står angivet att en aktieägare inte får utöva dessa rättigheter förrän denne är införd i aktieboken. I nästföljande paragraf finns dock undantaget som möjliggör dagens situation, som får betraktas som vanligt vilket jag har redogjort för under 3.3.2 .

En mer besvärande fråga är hur det är möjligt att kupongbolag kan underlåta ett föra en korrekt aktiebok eller medvetet ignorera skötseln? Jag aktar mig noga för att göra generaliseringen att alla kupongbolag har problem med aktieboken, jag hänvisar istället till Kristenssens studie. I undersökningen hävdas att en genomgående observation var *"att kunskapsnivån var genomgående mycket låg. Ett flertal bolagsfunktionärer visste inte ens vad en aktiebok var, än mindre vilka krav som ställs på den och dem själva. [...] Det var uppenbart att de flesta av bolagens revisorer inte har granskat vare sig aktieböckerna eller bolagets löpande förvaltning av denna, då de flesta av feLEN förblev okorrigerade år efter år. Ingen av bolagen hade fått vare sig muntligt eller skriftligt påpekande av revisorn, eller en oren revisionsberättelse de senaste åren"*.<sup>144</sup>

Om vi för en stund förutsätter att Kristenssens undersökning är giltig för alla svenska kupongbolag så dyker en ännu mer besvärande fråga upp. Hur kan praxis innehålla så få fällande domar mot bolagsledningarna i kupongbolag som gör sig skyldiga till brott mot ABL:s formkrav? Svaret är att bristen i styrelsens ansvar att föra och bevara aktiebok snabbt konsumeras av andra brott med högre straffskala som till exempel skattebrott och bedrägeri. Detta medför att lagbrottet avseende aktieboken sällan eller aldrig lagförs.<sup>145</sup> En anonym åklagare på Ekobrottsmyndigheten uttalar sig i Kristenssens studie enligt följande: *"Brott mot aktieboken [...] skulle någon göra en anmälan så har jag en skyldighet att inleda en förundersökning, som med all säkerhet skulle leda till åtal där jag helt säkert skulle vinna. Men skulle vi systematiskt undersöka detta skulle det medföra hundratusentals åtal. Det skulle bara bli ett enda kaos."*<sup>146</sup>

---

<sup>142</sup> Kristensen, s. 13.

<sup>143</sup> Kristensen, s. 15.

<sup>144</sup> Kristensen, s. 13.

<sup>145</sup> Kristensen, s. 17.

<sup>146</sup> Ibid.

## 4 Analys

I detta avsnitt kommer jag närmre redogöra för vad som följer om styrelsen i ett kupongbolag inte hör samman ABL:s krav på aktiebokens form och förande. Det har ovan konstaterats att aktiebokens betydelse är stor för att aktieägare skall kunna utöva sin förvaltningsrätt i bolaget och för utomstående att få insyn i bolagets verksamhet. Trots det är administrationen av aktiebolag undermålig i vissa kupongbolag vilket har klargjorts ovan. Om styrelsen inte uppmärksammar kraven bör följande inträffa<sup>147</sup>, förutsatt att det endast är styrelsen som har felat och att revisorerna samt skattegranskare och åklagare löser sin uppgift med noggrannhet:

- Aktiebolagets styrelse begår ett lagbrott och kan lagföras för detta. Skadestånd kan utkrävas av styrelseledamot.
- Aktiebolagets revisor måste i sin revision uppmärksamma brister i aktieboken och använda sig av kontrollmedel och avge en ören revisionsberättelse
- Aktiebolaget bör vänta sig en skatterevision eftersom den örena revisionsberättelsen skall skickas till skattemyndigheten och kreditorer.

Utöver detta kan man resonera om vissa praktiska och ekonomiska konsekvenser som kan följa av att kupongbolaget har en felaktig aktiebok. Dessa konsekvenser bör uppstå i transaktioner och resonemang kring förvaltning och förvärv.

### 4.1 Styrelsens straffrättsliga ansvar

De civilrättsliga påföljderna i ABL dominerar sanktionsbilden inom aktiebolagsrätten.<sup>148</sup> Anledningen till detta är att man från lagstiftarens sida dels har velat fokusera på privaträttsliga lösningar som är anpassade till den så mycket omtalade marknaden, dels är lagstiftaren medveten om den tungroddhet som omger de straffrättsliga förfarandena (avseende tidsåtgång, bevisning och kostnadsfrågor).<sup>149</sup> Därför dominerar alltså de civilrättsliga lösningarna ABL:s konflikter och problem.

Det finns dock straffrättsliga regler i ABL, reglerade i ABL 30 kap. 1 §. Torsten Sandström formulerar det på följande vis; *"bakom 30:1 syns i första hand borgenärsintresset, men också hänsynen till aktiemarknadens funktion samt behovet av att stärka de fackliga representanternas ställning vid styrelsens sammanträden."*<sup>150</sup> Man menar att de straffrättsliga reglerna i ABL har som syfte att i första hand verka preventivt.<sup>151</sup> En straffpåföljd är egentligen inte

---

<sup>147</sup> Kristensen, s. 8.

<sup>148</sup> Torsten Sandström, s. 396.

<sup>149</sup> Ibid.

<sup>150</sup> Torsten Sandström, s. 396.

<sup>151</sup> Torsten Sandström, s. 395.

något som är effektivt i dessa sammanhang eftersom en aktieägare eller borgenär egentligen kan tänkas vilja ha rättelse eller kompensation.

Att inte föra en korrekt aktiebok är dock ett av de fem handlanden i aktiebolagslagen som är straffbart med böter eller fängelse enligt ABL 30 kap. 1 § som stadgar att: Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som [...]

2. uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att enligt denna lag föra aktiebok eller hålla aktiebok tillgänglig.

Det är som ovan konstaterats av central betydelse för både aktieägare och allmänheten att den förs och hålls tillgänglig, att inte föra eller överhuvudtaget upprätta aktiebok medför skadeverkningar för aktieägarna. Detsamma gäller i det fall styrelsen inte tillmötesgår en aktieägars begäran att bli införd i aktieboken. Underlåtenheten att föra aktiebok och hålla den tillgänglig får samma konsekvenser och är därför också straffbelagd. Reglerna i ABL 30 kap. 1 § ska ses mot bakgrunden att alternativa påföljder fungerar dåligt.<sup>152</sup> De övriga alternativen som talan om skadestånd, klander och ogiltighet blir i stort sett meningslösa om aktiebolagets organ inte är intresserade av att vidtaga preventionsåtgärder mot sig själva. Det kan också bli svårt att väcka talan om skadestånd om det inte har skett någon ekonomisk skada för aktieägaren, något som kanske inte har inträffat vid underlåtenhet att föra aktiebok. Kupongbolaget kanske har fungerat utmärkt i övrigt och aktieägaren kanske har stor vinstutdelning att vänta.

Hur uppstår då straffansvar för styrelsen? För det första så ska det klargöras att styrelsen som sådan inte kan vara ett ansvarssubjekt. Påföljder enligt brottsbalken kan endast komma ifråga när man talar om fysiska personer, inte ett bolagsorgan. Det finns dock ibland möjlighet till företagsbot, denna drabbar ett näringsidkande subjekt förutsatt att brottsligheten är grov och näringsidkaren har varit passiv i att förebygga brottet.<sup>153</sup> Då är det alltså så att det är enskilda fysiska personer som kommer ifråga men vem är det?

Eftersom styrelsen har ansvar för att aktieboken upprättas, förs och hålls tillgänglig så är det också naturligt att det är styrelseledamöterna som är ansvarssubjekten. Styrelsen kan ha delegerat uppgifterna kring aktieboken men den kan inte delegera ansvaret. Det är i kretsen av styrelsen och VD som man i första hand ska söka brottsansvariga då de har kompetens att handla utåt. Flera brott är också av det slaget, som just brott kring aktieboken, att det inte råder någon tvekan om att styrelsen eller VD svarar för en kriminaliserad handling.<sup>154</sup> Flera faktorer styr valet av ansvarssubjekt, de sammanfattas med principen om "*subjektet som ligger närmast att fullgöra en viss uppgift i ett aktiebolag*".<sup>155</sup>

---

<sup>152</sup> Torsten Sandström, s. 396.

<sup>153</sup> Torsten Sandström, s. 401. Jfr BrB 1 kap. 3 § samt BrB 36 kap.

<sup>154</sup> Ibid.

<sup>155</sup> Torsten Sandström, s. 402.

## 4.2 Skadestånd

ABL gör skillnad på skadeståndsansvar genom att man skiljer på ett *internt* ansvar mot bolaget och ett *externt* ansvar. Det interna ansvaret är alltid ett *direkt* ansvar, det omfattar de fall då organledamot skadar bolaget. När det gäller det externa skadeståndsansvaret uppstår det för organledamot om aktieägare och tredje man såsom borgenär eller annan drabbas av en indirekt (medelbar) skada på grund av ledamotens handlande. En indirekt skada definieras som att bolagsförmögenheten har minskat till följd av skadan. Dock kan en direkt (omedelbar) skada även förekomma vid externt ansvar, detta är när det inte är bolagets, utan istället aktieägares eller annans förmögenhet, som har minskat. Ett tjänande exempel är naturligtvis om värdet på ett aktieinnehav minskar för tredje man till följd av organledamots skadevållande.<sup>156</sup>

Något bör nämnas om skadetyper som blir aktuell i samband med aktieboken. ABL är vag när det gäller skadetyper<sup>157</sup>, lagen gör inte någon hänvisning till de klassiska skadetyperna sak-, person-, eller (ren) förmögenhetsskada. ABL:s 29 kapitel gäller dock endast vid förmögenhetsskador som har orsakats av någon organledamot i bolaget. Här uppvisar ABL en större generositet mot den skadelidande än vad de allmänna skadeståndsrättsliga principerna gör. ABL:s 29 kapitel fungerar istället som en påtryckare, genom 29 kap. vill man nämligen "*sanktionera att organledamöterna tillvaratar bolagets intressen då de agerar för bolaget*".<sup>158</sup> Risken att bli ålagd ansvar i någon form har tillsammans med risken för upptäckt normalt en förebyggande effekt och en rationell styrelseledamot eller VD avstår därmed från att utföra handlingar som strider mot det aktiebolagsrättsliga regelverket.<sup>159</sup> Normalfallet är som vi vet tyvärr inte det normala.

Vilka handlingar skall utgöra sådana att de bör stävjas med skadeståndsansvar för organledamöter? Svaret är inte helt enkelt. Det går inte att sanktionera bort dåligt affärssinne eller dåligt ledarskap. Ett bolag behöver inte omedelbart gå med vinst och det kan vara så att en styrelse kan göra många dåliga affärer innan regelverket inom ABL sätter stopp för verksamheten. Vidare kan det som är godtagbart inom en bransch kanske inte alls passa sig i en annan. Det kan dock sägas att alla handlingar som företrädare för bolaget vidtar inte ska strida mot aktiebolagets vinstsyfte och företrädare för bolaget har vidare en lojalitetsplikt. Därmed borde handlingar som strider mot dessa principer medföra skadeståndsansvar. Gränsen för ansvar får bedömas från fall till fall inom ramen för den ansvarsbedömning som görs för samtliga ansvarssubjekt.<sup>160</sup>

---

<sup>156</sup> af Sandeberg, s. 252.

<sup>157</sup> Torsten Sandström, s. 378.

<sup>158</sup> Torsten Sandström, s. 379.

<sup>159</sup> af Sandeberg, s. 249.

<sup>160</sup> Ibid.

## 4.2.1 Styrelseledamots skadeståndsansvar

Skadeståndsansvaret för styrelseledamot knyts till *omsorgsplikten*.<sup>161</sup> En styrelseledamot är en renodlad uppdragstagare och har därför normalt sett större självständighet mot bolaget än VD:n (som har ett mer arbetsrättsligt förhållande till bolaget). Med denna frihet kommer en rad motprestationer att krävas från styrelseledamoten.

Kraven som ställs på en styrelseledamot är flera. Bland annat skall styrelseledamoten, genom *uppdragets affärsmässiga karaktär*, alltid handla så att aktiebolaget vinstsyfte iakttas. Vidare innebär uppdraget en *lojalitetsplikt*. Styrelseledamoten skall med fullt utnyttjande av sitt goda omdöme kunna ha insett att en handling eller åtgärd var onyttig för bolaget, att lojalitetsplikten har rubbats. Uppdraget innebär också att styrelseledamoten har en *aktivitetsplikt*, ledamoten skall vara väl insatt i bolagets situation och därutöver även granska bakgrunden till olika beslut och åtgärder. Därutöver finns det en *plikt att visa skicklighet*, här kan man tala om en bonus mater eller pater. En styrelseledamot skall vara skicklig och lämpad för sin uppgift. Slutligen har styrelseledamoten *tystnadsplikt* angående känslig information om bolaget. Vård- och omsorgsplikten för styrelseledamöter enligt ovan sanktioneras i ABL genom skadeståndsreglerna i 29 kapitlet.<sup>162</sup>

Liksom för straffansvaret för styrelseledamot är skadeståndsansvaret individuellt.<sup>163</sup> Även om det kollektiva ansvaret saknas så finns det ändå en presumtion att styrelsens åtgärder och beslut faller tillbaka på hela styrelsen. En styrelseledamot som vill undgå ansvar bör därför kunna motivera detta väl. Man kan som styrelseledamot inte hävda att omständigheter som till exempel att man inte var närvarande på ett styrelsemöte eller att man inte hade full insikt i beslutsgången kring ett ärende gör att man blir ansvarsfri. Skadeståndsansvaret gäller under uppdraget och man kan därför som styrelseledamot inte lastas för handlingar som har skett inom styrelsen innan man tillträder uppdraget.<sup>164</sup> Däremot kan vissa andra omständigheter bli aktuella kring förpliktelser till staten, en styrelseledamot kan vid tillträde till sitt uppdrag bli personligt betalningsansvarig för uteblivna skattebetalningar (se näst sista stycket detta avsnitt).

Det finns två sätt för styrelseledamoten att skydda sig, med olika styrkor. Det första sättet är att i styrelseprotokoll reservera sig mot ett beslut. Detta har man rätt till enligt ABL 8 kap. 24 § 3 st. Lagen ger här en möjlighet för både styrelseledamot och VD att anteckna avvikande mening i det lagstadgade protokollet. En sådan anteckning kan ha visst värde ur bevissynpunkt. Eftersom culpabedömningen sker efter en individuell prövning för varje styrelsemedlems ansvar bör en reservation normalt sett medföra en reducering

---

<sup>161</sup> Torsten Sandström, s. 392.

<sup>162</sup> Torsten Sandström, s. 248-251. Subjekten står i ett syssemannaförhållande till bolaget. De är följaktligen gentemot bolaget skyldiga att vid fullgörandet av sitt uppdrag iakttä den omsorg som krävs av en syssemann i allmänhet, se prop. 1975:103 s. 540

<sup>163</sup> Se not 1699 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>164</sup> Se not 1700 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

av ansvaret för den som framfört reservationen.<sup>165</sup> Det är dock inte en självklarhet att reservation leder till frihet från ersättningskrav. Den andra möjligheten som då finns till hand är att begära utträde ur styrelsen enligt ABL 8 kap, 14 §.

För att utkristallisera skadeståndsansvaret så att de styrelseledamöter som inte bör hållas ansvariga slipper skadeståndsanspråket så borde man återigen kunna utnyttja principen om subjektet som ligger närmast att fullgöra en viss uppgift i ett aktiebolag, även om det gäller det straffrättsliga ansvaret.<sup>166</sup> Andra faktorer som borde kunna vägas in är till exempel expertkunskaper, storleken på styrelsearvoden, arbetsfördelningen i styrelsen. Just arbetsfördelningen i styrelsen får betydelse om någon inom styrelsen har ett särskilt ansvar för aktieboken, han eller hon får då större del av ersättningsansvaret. En sådan arbets- eller ansvarsfördelning behöver inte uttryckligen ha bestämts i styrelsesammanhang. Det räcker att ansvarsfördelningen har vuxit fram, vilket konstateras i praxis genom NJA 1974 s 297.<sup>167</sup>

Att styrelsen har delegerat uppgiften till annan att sköta aktieboken behöver inte innebära att skadeståndsansvaret också följer med i transporten. Samma omsorgsplikt för styrelsen gäller vid delegering av uppgifter som vid fullföljandet av styrelseuppdraget.

## 4.2.2 Internt skadeståndsansvar

Det interna skadeståndsansvaret uppstår enligt ABL 29 kap. 1 § 1 p. vilken stadgar att styrelseledamot skall ersätta en skada som drabbar bolaget genom styrelseledamotens uppsåtliga eller oaktsamma handlande<sup>168</sup> i dennes uppdrag om denne bryter mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Vad som faller inom uppdraget bör kunna definieras utan problem. Hit hör de åtgärder som är av särskild aktiebolagsrättslig natur och sådana som hänförs till bolagets förvaltning.

Vad som faller innanför eller utanför uppdraget angående förvaltningsåtgärd kan vara svårare att avgöra. De aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna skall tillämpas enligt huvudregeln om till exempel en VD har handlat på ett sätt som är skadligt för bolaget. Rör det sig istället om en ställföreträdare som åsamkar bolaget skada i annan egenskap än ställföreträdare, exempelvis som säljare av en maskin från ett bolag som ägs av henne själv, så kan inte ABL:s regler komma

---

<sup>165</sup> af Sandberg, s. 98.

<sup>166</sup> Torsten Sandström, s. 402.

<sup>167</sup> Den som åtar sig ett styrelseuppdrag kan inte åberopa att uppdraget endast har varit av formell karaktär eller att innebörden av uppdraget inte stod klart för denne för att undkomma ansvaret att fullgöra de förpliktelser som följer av uppdraget. En kvinna var styrelseledamot i ett bolag som försattes i konkurs. Det fanns vid tidpunkten för konkursen obetalda skulder till staten skatteavdrag för arbetstagares löner. Trots sin ställning som styrelseledamot kunde kvinnan inte anses som betalningsskyldig eftersom hennes make var den som omhändertagit ledningen av bolaget och därigenom ansvarat för fullgörandet av förpliktelser mot staten.

<sup>168</sup> Handlande i detta fall innefattar också situationer där styrelseledamoten inte företar någon handling, det vill säga att styrelseledamoten förhåller sig passiv. Detta kanske bör klargöras för att undvika förvirring.



ifråga. Istället får allmänna skadeståndsrättsliga principer och grunder som SkL<sup>169</sup> åberopas.

Skadeståndsansvaret uppstår om:

1. Den som yrkar på skadestånd visa att han eller hon har lidit skada.
2. Den skadeverkande genom culpöst (som minimikrav) handlande har orsakat skadan.
3. Den skadeverkande ha företagit handlingen i utförandet av sitt uppdrag inom bolaget.<sup>170</sup>

Uppsåts- eller oaktsamhetsbedömning görs enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. Därutöver måste det föreligga adekvat kausalitet mellan handling eller underlåtenhet och skada, alltså ett orsakssamband.<sup>171</sup>

### 4.2.3 Externt skadeståndsansvar

Det externa ansvaret regleras i ABL 29 kap. 1 § 2 p. vilken stadgar att ”Det samma gäller när skadan tillfogas en aktieägare eller någon annan genom överträdelse av denna lag, tillämplig lag om årsredovisning, eller bolagsordning.” Denna mening omfattar situationer där aktieägare eller annan (tredjeman) har tillfogats skada men bolaget inte nödvändigtvis har lidit samma skada. Den skada som en aktieägare lider av att styrelsen inte förvaltar aktieboken korrekt är att se som en ren förmögenhetsskada<sup>172</sup>. Skadestånd kan endast komma ifråga om aktieägare eller annan lider ekonomisk skada, vilket ytterst blir en bevisningsfråga. Om skadan hade skett i ett inomobligatoriskt förhållande, det vill säga om det förelåg ett avtal mellan parterna hade skadan ersatts fullt ut. En aktieägare har dock ingen avtalsrelation till bolaget och är inte någon syssloman.<sup>173</sup>

Tredjemansbegreppet är ett mycket vitt begrepp som beskrivs som en utomstående vars relation till bolaget *kan* ha bestämts genom avtal, men även av andra situationer.<sup>174</sup> Det finns därmed ingen begränsning vad gäller den krets av personer som kan rikta skadeståndsanspråk. Det vore dock orimligt att vem som helst som har möjlighet skulle kunna rikta skadeståndsanspråk mot bolaget, därför bör en begränsning göras inom ramen för culpa- och adekvansbedömningen.

Råder inget kontraktsmässigt förhållande mellan parterna som påverkar bedömningen av skadeståndsansvaret talar man om ett utomobligatoriskt förhållande. Då måste i normalfallet brott ha blivit begånget eller lagstöd finnas för att den rena förmögenhetsskadan ska ersättas. Det framgår av SkL 1 kap. 1 §. Lagstödet finns i ABL 29 kap. 1 § och styrelsens straffrättsliga ansvar har

---

<sup>169</sup> Skadeståndslag (1972:207).

<sup>170</sup> af Sandeberg, s. 252

<sup>171</sup> af Sandeberg, s. 258.

<sup>172</sup> En ren förmögenhetsskada utan samband med att någon lider person- eller sakskada. En person- eller sakskada vållad av organledamot uppstår med stor sannolikhet mycket sällan. Det är dock inte otänkbart i samband med ekonomisk brottslighet där hot om, och verkställande av, våldshandlingar inte är en uppenbart avlägsen tanke.

<sup>173</sup> Torsten Sandström, s. 394.

<sup>174</sup> af Sandeberg, s. 253.

redan konstaterats under 3.2.1, alltså har brott blivit begånget om aktieboken inte förs eller hålls tillgänglig för tredje man. Därför kan utomobligatoriskt skadestånd också komma ifråga vid felaktig aktiebok genom bestämmelsen i SkL 2 kap. 2 §.<sup>175</sup>

Den aktieägare som till följd av bolagets brister i dess informationsplikt har avyttrat eller förvärvat aktier till ett pris som inte speglar de rådande marknadsförhållandena kan vara berättigad till skadestånd om en direkt skada har uppstått.<sup>176</sup> Sådan direkt skada kan också uppstå till följd av att aktieägare inte har erhållit information om en förestående nyemission och därmed går miste om möjlighet att teckna aktier med företrädesrätt. Det ska återigen noteras att rena förmögenhetsskador normalt förutsätter att brott har blivit begånget för att skadeståndsskyldighet skall inträda. Denna praxis har dock luckrats upp något i det nära förflutna.<sup>177</sup> I NJA 1996 s 700 har en konkursförvaltare ansetts skadeståndsskyldig för ren förmögenhetsskada som han genom vårdslös förvaltningsåtgärd vållat tredje man och som bestod i förlust till följd av att förvaltaren sålt egendom tillhörig den tredje mannen.

Ersättningsanspråket kan som ovan nämnts även grundas på indirekt skada som innebär en skada för bolaget som i sin tur medför en indirekt skada för aktieägare eller tredje man. Om styrelsen exempelvis skulle överträda bestämmelserna om otillbörlig gynnan av viss aktieägare genom ett beslut som missgynnar bolaget enligt ABL 8 kap. 41 §. Just denna situation behandlades i NJA 2000 s 404 som rörde det fall att styrelsen i ett aktiebolag beslutade att flytta över all verksamhet i bolaget till ett annat bolag, som ägdes av majoritetsaktieägaren, varefter all verksamhet i det förstnämnda bolaget skulle upphöra. Minoritetsaktieägare i bolaget väckte skadeståndstalan mot styrelseledamöterna och då uppkom frågan om skadeståndsskyldighet och beräkning av skada. HD biföll skadeståndstalan eftersom skadan ansågs ha orsakats uppsåtligt.<sup>178</sup> Kontraktsbrott från bolagets sida sanktioneras således inte.<sup>179</sup> Däremot kan en person i organställning ådra sig ett personligt ansvar gentemot aktieägare eller tredje man till följd av reglerna i skadeståndsrätten vilket har konstaterats i RH 1999:41 som fastslår aktieägares rätt att föra skadeståndstalan mot revisor.

---

<sup>175</sup> I denna bestämmelse stadgas att den som vållar en ren förmögenhetsskada genom **brott** skall ersätta skadan.

<sup>176</sup> Se not 1703 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III. Samuelsson anger dock att detta inte är helt klarlagt.

<sup>177</sup> af Sandeberg, s. 251

<sup>178</sup> Se vidare RH 84:28 och NJA 1987 s 692.

<sup>179</sup> Se not 1703 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

## 4.3 Praktiska och ekonomiska konsekvenser

Henrik Kristensen visar i sin utredning på ytterligare konsekvenser av en aktiebok som inte upprättas, förs eller hålls tillgänglig.<sup>180</sup> En rad praktiska och ekonomiska konsekvenser kan komma att uppstå på grund av detta. Dessa konsekvenser utgör betydande hinder för en fungerande marknad. Aktiebolagets ledning kan bli osäker över vem som har förvaltningsrätten i bolaget och därmed försvåras arbetssituationen, de kan inte veta vad som förväntas av dem.

Vid en finansiell riskbedömning av övertagande av aktieposter i ett kupongbolag krävs det att nuvarande och presumtiva aktieägare vet vem som utövar ett bestämt inflytande över bolaget. Det kan bli svårare för aktieägare att utöva sin förvaltningsrätt på en bolagsstämma, en insamling av fullmakter för samordnad aktion på bolagsstämman blir till exempel omöjliggjord. Minoritetsägares rättigheter kan inte tillgodoses om det råder osäkerhet om ägarförhållandena. Om stämmobeslut kräver kvalificerad majoritet kan oklarheter om ägarförhållanden leda till högre kostnader och utebliven vinst.

Om en presumtiv köpare av kupongbolaget som helhet inte vet om hon kommer att förvärva alla aktier kan denne helt avstå från köpet. Aktieägarna förlorar därmed möjligheten till en eventuellt god affär och samhället som sådant förlorar därmed på att affärsrörelser inte utvecklas till dess fulla potential. En köpare kommer med stor sannolikhet att begära nedsättning av köpeskillingen eftersom den legala risken som förknippas med en felaktig aktiebok övergår på denne. Därmed förlorar samtliga aktieägare på att aktiebolagets inte har förvaltats i enlighet med ABL:s regler. Kupongbolaget kan förlamas vid en arvstvist om äganderätt till aktier i bolaget. Bolaget saknar då röstberättigade aktieägare och därmed kan inte förvaltningen fortlöpa. Med en felaktig aktiebok kan därutöver utgivna aktiebrev dödas utan innehavarens vetskap. Aktieägare riskerar därmed att förlora sin ägarandel.

Utan fungerande aktiebok ska bolaget formellt sett tvångslikvideras eftersom det då saknas röstberättigade aktieägare som inte kan godkänna årsredovisning eller utse styrelse och revisor. Detta får ses som en yttersta konsekvens som uppstår till följd av bestämmelsen i ABL 25 kap. 11 §. En mer bisarr konsekvens - men kanske en mindre trolig sådan - vore att en nitisk person skulle kunna storma in på ett styrelsemöte och göra ett envarsgripande<sup>181</sup> av styrelsemedlemmar enligt Rättegångsbalken 24 kap. 7 § eftersom fängelsestraff ingår i straffskalan. I övrigt kan det sägas att den grova ekonomiska brottsligheten vanligtvis underlättas av dolda aktieinnehav och missvisande aktieböcker.<sup>182</sup>

---

<sup>180</sup> Kristensen, s. 8

<sup>181</sup> Om den som har begått brott, på vilket fängelse kan följa, påträffas på bar gärning eller flyende fot, får han gripas av envar. Enklare uttryckt får förövaren gripas av privatpersoner (utöver polis).

<sup>182</sup> SOU 2001:1 s. 233 f.

## 4.4 Revisorns roll och ansvar

*"Det är en klok far som känner sitt eget barn."*

William Shakespeare

Köpmannen i Venedig, akt 2, scen 2.

Revisorn är det bolagsorgan som har den kontrollerande funktionen i aktiebolaget, och som har utsetts av bolagets ägare för att kontrollera den förvaltning och skötsel av bolaget som styrelse och VD utövar. Ansvaret för bokföringen och den interna kontrollen åligger styrelsen och VD, därmed har inte revisorn detta ansvar och det kan inte heller delegeras till honom eller henne. Revisorn fungerar inte heller som beslutsfattare åt bolagsledningen utan kan endast förse ledningen med beslutsunderlag.<sup>183</sup> Enligt ABL är revisorerna ett kontrollerande bolagsorgan, utan vilket bolaget svårligen kan existera.<sup>184</sup> Revision uppstod i Europa under 1800-talet. Revisorer förekom dock i Kina redan 2000 år före Kristus. Den europeiska revisionen uppstod till följd av att aktiebolaget som associationsform tillsammans med den industriella revolutionen skapade ett behov av en kontrollfunktion över det kapital som fristående finansärer investerade i aktiebolagen. I Sverige utsågs de första auktoriserade revisorerna av Stockholms Handelskammare år 1912.<sup>185</sup>

Regelverket kring revisorernas kontroll är "omfattande och spritt över ett antal författningar".<sup>186</sup> Det är i ABL:s 9 kapitel som man hittar ett centrum för revisorns roll, här finns reglerna om organkaraktär, hur man utser en revisor, dennes uppgifter och hur uppdrag ingås, upphör och dess innehåll. Revisorns främsta uppgift enligt ABL 9 kap. 3 § är att granska bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning. Granskningen skall vara så ingående och omfattande som god revisionssed kräver. FAR SRS<sup>187</sup> är branschorganisationen som fastställer god revisionssed och detta definieras i kortaste form som detsamma som "god sed bland erfarna revisorer med stor integritet och professionellt omdöme".<sup>188</sup> I FAR SRS mall för revisionsberättelse i aktiebolag utan koncern står det att god revisionssed innebär att revisorn "har planerat och genomfört revisionen för att med hög men inte absolut säkerhet försäkra sig om att årsredovisningen inte innehåller väsentliga felaktigheter". Ytterst är det dock domstolarna som fastställer vad god revisionssed innebär.<sup>189</sup>

---

<sup>183</sup> af Sandeberg, s. 109.

<sup>184</sup> Torsten Sandström, s. 267. Jfr ABL 25 kap, 11 § där det stadgas att Bolagsverket skall besluta att bolaget skall gå i likvidation om bolaget inte har anmält revisor.

<sup>185</sup> af Sandeberg, s. 103.

<sup>186</sup> Torsten Sandström, s. 265.

<sup>187</sup> Innan den 1 september fanns det två olika föreningar. Dessa var FAR (Föreningen Auktoriserade Revisorer) och SRS (Svenska revisorsamfundet). SRS har främst organiserat Godkända revisorer och Auktoriserade revisorer som arbetar med mindre företag. FAR har dominerats av revisionsfirmorna som ingår i Big Four (KPMG, Deloitte, Ernst & Young samt PricewaterhouseCoopers) men även haft många medlemmar från mindre byråer. Se [www.farsrs.se](http://www.farsrs.se) för mer information.

<sup>188</sup> [http://www.farsrs.se/portal/page?\\_pageid=33,38330&\\_dad=portal&\\_schema=PORTAL,2007-08-27 20:35](http://www.farsrs.se/portal/page?_pageid=33,38330&_dad=portal&_schema=PORTAL,2007-08-27 20:35).

<sup>189</sup> Prop. 1997/98:99, s. 148.

Revisorerna kontrolleras av en statlig myndighet, Revisorsnämnden, RN, som kan sägas ha två uppgifter. Den första uppgiften är att tillse att det finns kvalificerade revisorer som tillgodoser näringslivets krav, den andra uppgiften är att ha tillsyn över dessa revisorer.<sup>190</sup> Skillnaden mellan FAR SRS (stöd) och RN (kontroll) torde vara uppenbar, FAR SRS är alltså en branschorganisation - RN är en myndighetsutövande nämnd som examinerar och auktoriserar revisorer samt utövar tillsyn och vidtar vid behov disciplinära åtgärder mot revisorer. RN har vid sidan av dessa två huvuduppgifter ytterligare en funktion, nämligen den som normgivare. RN ansvarar alltså för att de normer som de kvalificerade revisorerna använder i sina revisionsuppdrag, dvs. god revisionsred och god revisorsred, utvecklas på ett ändamålsenligt sätt. För detta ändamål kan RN utfärda formella föreskrifter och särskilt uttala sig om olika ärenden.<sup>191</sup>

Anknytningen till Shakespeares citat ovan kan vid första anblick kännas något forcerad men det är inte helt gripet ur luften (och inte bara med tanke på FAR SRS). Revisorn har en övervakande roll och något som kan liknas vid en fostrande roll därutöver. Revisorns roll är flerdimensionell enligt ABL. Först och främst kan det konstateras att revisorn är både ett bolagsorgan och en uppdragstagare.<sup>192</sup> Revisorns uppgift är att skydda samtliga ekonomiska intressen i bolaget, både internt i det reviderade företaget och externt mot kunder, leverantörer, samarbetspartners och intressenter. Statliga intressen kommer också i fråga då revisorn skall kontrollera att skatter och avgifter erläggs i behörig ordning.<sup>193</sup> Revision ökar trovärdigheten till företagens redovisning, skapar säkerhet för kreditgivare, minskar risken i affärer och visar att företaget följer marknadens och aktiebolagsrättens spelregler. Revisorns uppgift är alltså skapa trovärdighet och trygghet.

En revisor i ett aktiebolag utses av bolagsstämman enligt ABL 9 kap. 8 §. Den som utses skall (förutom att inte vara belastad med de begränsningar som anges i FB 11 kap. 7 §) vara en auktoriserad och godkänd revisor som i övrigt uppfyller de krav som ställs i revisorslagen. Ett aktiebolag skall ha *minst* en revisor enligt ABL 9 kap. 1 §, detta oavsett bolagstyp. Bakgrunden härtill är man vill undvika att revisorns som väljs blir stämmomajoritetens redskap.<sup>194</sup> Minoritetsägarna kan enligt ABL 9 kap. 9 § kräva att en minoritetsrevisor utses.<sup>195</sup> En revisor kan av bolagsstämman få särskilda instruktioner och anvisningar för vilka förhållanden som särskilt bör granskas, revisorn är skyldig att följa dessa anvisningar så länge de inte strider mot lag, bolagsordningen eller god revisionsred (ABL 9 kap. 4 §). Eftersom revisorn skall tillvarata så många olika intressen förutom aktieägarna (minoritetsägare, aktieköpare, borgenärer, anställda etc.) så får bolagsstämmans instruktioner inte inskränka revisorns granskningsuppdrag.<sup>196</sup>

---

<sup>190</sup> 1 § Förordningen (1995:666) med instruktion för Revisorsnämnden.

<sup>191</sup> Torsten Sandström, s. 265.

<sup>192</sup> Bergström och Samuelsson, s. 127.

<sup>193</sup> af Sandeberg, s. 102 f.

<sup>194</sup> Torsten Sandström, s. 267.

<sup>195</sup> Utses av Länsstyrelsens. Den minoritet som har rätt att kräva en sådan revisor är ägare med mer än 10 % av aktierna eller en tredjedel av de *vid stämman företrädde* aktierna. Denna revisor utses inte på stämman utan i efterhand av Länsstyrelsen i samråd med bolaget.

<sup>196</sup> af Sandeberg, s. 109.

Ansvarsfördelningen mellan de olika bolagsorganen är klar, det verkar dock som om lagstiftaren, placerare och företagsledning ställer ett krav att revisorerna skall eliminera vissa oönskade beteenden som kan förknippas med bolagsverksamheten. Vidare kan det inte heller uteslutas att företagsledningar medvetet använder revisionen för att flytta sitt ansvar från sin egen legala sfär till revisorns. En risk med detta är att skadeståndsansvaret för företagsledningen indirekt förs över på revisorernas klientkollektiv.<sup>197</sup>

Revisorn skall vara oberoende av sin uppdragsgivare. Det är inte helt otänkbart att revisorn inte vill gå emot den majoritetsägare som har utsett henne, det kan till exempel tänkas att en revisor i ett litet samhälle är beroende av sin inkomst från uppdraget och därför vill blidka majoritetsägaren. Ett sätt att öka oberoendet har ansetts vara att förlänga mandattiden<sup>198</sup> vilket skedde år 1999 i den gamla ABL. Denna tidsrymd har inte ändrats i den gällande lagen och därför är revisors mandattid på fyra år enligt ABL 9 kap. 21 §.

Eftersom inget hinder finns för en revisor att väljas gång på gång på bolagsstämma så kan en revisor också bli för nära sammanbunden med sin uppdragsgivare vilket kan påverka revisorns objektivitet.<sup>199</sup> Mandattiden på fyra år är inte statisk utan kan variera något eftersom ordinarie bolagsstämma skall hållas inom sex månader från det att räkenskapsåret har haft sin utgång. Tack vare EG-rätten har vi i ABL 9 kap. 21 § 2 st. en möjlighet att vid omval av en revisor begränsa mandattiden<sup>200</sup>, på så sätt dämpar man den utveckling av beroendeställningar som kan uppstå.

## 4.4.1 Revisorns kontroll

Revisorns uppgift framgår som har konstaterats ABL 9 kap. 3.<sup>201</sup> Det kan utvecklas och definieras enligt följande, revisorns skall (något förenklat enligt FAR SRS<sup>202</sup>):

- Granska årsredovisning och förvaltning.
- Skriva en offentlig rapport – revisionsberättelse.
- Bekräfta den ekonomiska ställningen och resultatet.
- Tillse att företagets ledning följer spelregler.
- Ge råd och förslag till förbättringar.
- Bekämpa ekonomisk brottslighet.

---

<sup>197</sup> Bergström och Samuelsson, s. 128.

<sup>198</sup> Prop. 1997/98:99, s. 263.

<sup>199</sup> af Sandeberg, s. 107.

<sup>200</sup> Bestämmelsen bygger på EG-kommissionens rekommendation om revisorsrotation 2002/590/EG av den 16 maj 2002. Rekommendationen föreskriver att den som är huvudansvarig för revision i ett företag med ”allmänt intresse” (i första hand stora bolag jfr Skog och Fäger, s. 74.) skall bytas ut inom sju år efter det att han eller hon utsetts.

<sup>201</sup> För en mer utförlig redogörelse för revisorns betydelse, syfte, funktion och kontroll se Torsten Sandström, s. 265 ff. Denna framställning har inte som mål att redogöra för allt som är med revisorer förknippat även om ABL:s kontrollfunktion förtjänar ett större utrymme. Jag koncentrerar mig i det följande på att beskriva revisorns betydelse för aktieboken.

<sup>202</sup> [http://www.farsrs.se/portal/page?\\_pageid=33,38300&\\_dad=portal&\\_schema=PORTAL,2007-10-03 20:40](http://www.farsrs.se/portal/page?_pageid=33,38300&_dad=portal&_schema=PORTAL,2007-10-03 20:40).

Även om det inte sker någon direkt övervakning av att styrelsen i kupongbolag för och tillhandahåller aktieboken så anser man ändå att det är revisorns uppgift. I SOU 1997:22 uttrycker Aktiebolagskommittén att det är en självklarhet att revisorn årligen granskar aktieboken; ”Kommittén förutsätter att bolagets revisorer i samband med sin årliga granskning förvissar sig om att aktieboken finns i behåll och att styrelsen även i övrigt fullgör sina skyldigheter”.<sup>203</sup>

När det gäller aktieboken och revisorns uppgifter anser jag att alla punkterna utom möjligtvis den om att bekräfta den ekonomiska ställningen och resultat blir tillämpliga. Det sammantagna intrycket är dock att det framförallt är i *bolagets förvaltning* som aktieboken är ett kontrollsobjekt, i revisionsberättelsen skall det anges om styrelsen eller VD har överträtt ABL och om de i förekommande fall har brutit mot spelreglerna i bolagsordningen eller i årsredovisningslagen, ge råd och stötta bolaget så att framtidens förvaltning blir bättre och bekämpa ekonomisk brottslighet i vilken aktieboken kan användas för dunkla syften.

I ABL anges naturligtvis inte i detalj vad förvaltningsrevisionen omfattar och vad den fyller för funktion. Istället får man söka vägledning i andra regelverk. FAR SRS ger ut en dokumentationsserie som heter Revisionsstandard i Sverige, RS, denna bygger på internationella revisionsstandarder och är ett utslag för viljan att uppnå en harmonisering kring revision. I RS poängteras att standarden endast utgör en samling av grundläggande principer och att den inte på något sätt täcker alla de situationer och omständigheter som en revisor kan möta i sitt uppdrag.<sup>204</sup> Eftersom förvaltningsrevisionen i princip saknar motsvarighet i de internationella standarderna så har man vid sidan av RS en svenskanpassad revisionsstandard, benämnd RS 209. I denna ger man särskilt exempel på vad som ska ingå i granskningen av bolagets förvaltning, man nämner bland annat<sup>205</sup>:

- Styrelsens arbetsordning, instruktioner och eventuell arbetsfördelning inom styrelsen.
- Styrelseordförandens förvaltningsåtgärder.
- Verkställande direktörens löpande förvaltningsåtgärder.

Sammantaget så lämnas det enligt riktlinjerna lite, om inte inget utrymme till tolkning. Revisorn skall granska om styrelsen eller den som styrelsen har delegerat till har följt ABL:s krav på förvaltningsåtgärder. Gör revisorn inte en kontroll om styrelsen har vidtagit de förvaltningsåtgärder som är förknippade med aktieboken så undanröjer hon den viktigaste förutsättningen för bolagsstyrning. Aktiebokens existens och de formkrav som ABL stipulerar är ju en förutsättning för alla andra bolagsstyrningsdokument och om den inte är korrekt så blir det fel i oändligt många led.

---

<sup>203</sup> SOU 1997:22, s. 331.

<sup>204</sup> *Revisionsstandard i Sverige*, FAR:s samlingsvolym 2005, del 2, FAR Förlag AB, Stockholm, s. 284.

<sup>205</sup> RS 209 punkt 28.

Det kan alltså konstaterats att revisorn är den som är närmast tillhands för att kontrollera aktiebokens förekomst och kvalitet. För att revisorns skall kunna genomföra kontrollen och granskningen skall styrelse och VD ge honom eller henne tillfälle att genomföra granskningen i den omfattningen som revisorn anser nödvändigt. Styrelsen och VD skall också lämna de upplysningar och den hjälp som revisorn begär, däri ingår en undertecknad årsredovisning. Detta framgår av ABL 9 kap. 7 §. Enkelt uttryckt innebär det att revisorn ensam kan besluta vad som ska granskas och hur ingående det ska göras. Dessa bolagsorgan har ingen rätt att hemlighålla något för revisorn, och de har inte heller rätt att ge revisorn instruktioner.<sup>206</sup>

Förvaltningsrevisionen skall i huvudsak gå ut på att upptäcka eller förebygga olagliga eller på annat sätt oförsvarliga förvaltningsåtgärder. Till skillnad från räkenskapsrevisionen är förvaltningsrevisionen mer abstrakt. Det måste ses som betydligt större utmaning för en revisor att uttala sig kring om bolagsledning har utsatt bolaget för risker som eventuellt skulle medföra större skada än fördelar än att revidera bolagets kassa och kundfordringar. Det är inte revisorns uppgift att kritisera den ekonomiska lämpligheten eller olämpligheten av förvaltningsåtgärder. Revisorn skall uttala sig om det som kan föranleda vägrad ansvarsfrihet och skadeståndstalan eller framstår som pliktöverträdelser eller pliktförsummelse.<sup>207</sup>

Den goda revisionsseden innebär naturligtvis inte en granskning av allt som förekommer i bolaget. Det hade varit en omöjlighet att sätta sig in i precis allt vad som förekommer i bolagets verksamhet. Torsten Sandström använder sig av begreppsparet risk och väsentlighet.<sup>208</sup> Eftersom en detaljgranskning är utesluten så blir målet att kartlägga olika riskfaktorer som kan medföra väsentliga fel (mätt i pengar). Revisorn ska dock löpande följa vad som händer i bolaget under verksamhetsåret, läsa protokoll, granska dokumentation, kallelser, prognoser, bokslut m.m. och göra egna analyser av bolagets utveckling. Detta blir extra viktigt i den händelse att bolaget befinner sig i en kris.<sup>209</sup> Därutöver ska revisorn utan dröjsmål göra företagsledningen uppmärksam på väsentliga brister som upptäcks i bolagets redovisningssystem och interna kontroll.<sup>210</sup> Dessa tillsägelser kan ske genom muntliga påpekanden, mer om detta under 4.4.3.

En revisor har alltid rätt att närvara på bolagsstämman. Det föreligger till och med en skyldighet att närvara om ”det med hänsyn till ärendena kan anses nödvändigt”, vilket framgår av ABL 9 kap. 40 §. En sådan nödvändighet kan till exempel vara när aktieägare inför bolagsstämman ställt frågor som bör besvaras av revisorn.<sup>211</sup> Här kommer revisorns *upplysningsplikt* in i bilden. Enligt ABL 9 kap. 45§ är revisorn skyldig att lämna bolagsstämman de upplysningar som stämman begär, förutsatt att utlämnandet av upplysningarna

---

<sup>206</sup> Prop. 1997/98:99 s. 259

<sup>207</sup> Prop. 1997/98:99, s. 258.

<sup>208</sup> Torsten Sandström, s. 275.

<sup>209</sup> Skog och Fäger, s. 76.

<sup>210</sup> Skog och Fäger, s. 76.

<sup>211</sup> af Sandeberg, s. 110.



skulle vara till väsentlig skada för bolaget. Det dyker alltså också upp en *tystnadsplikt* för revisorn - ett smått paradoxalt skeende kan tyckas men det finns naturligtvis en poäng i att revisorn meddelar aktieägarna (efter formellt beslut av stämman) den information de vill ha men samtidigt undviker att yppa den information som kan skada bolaget.

Exempel på yppande av information som kan väsentligen kan skada bolaget får avgöras från fall till fall.<sup>212</sup> Naturligtvis är revisorn inte skyldig att yppa information som är sekretessbelagd enligt lag och vars yppande skulle ådra revisorn straffansvar – exempelvis försvarshemligheter. Revisorns har även en *tystnadsplikt* utanför bolagsstämman i övrigt. Han eller hon får inte lämna upplysningar till enskild aktieägare eller utomstående om bolagets angelägenheter som revisorn får kännedom om när denne fullgör sitt uppdrag, förutsatt att upplysningarna är till skada för bolaget. En enig och fulltalig bolagsstämma kan dock begära att revisorn ska bortse från skaderisken och lämna upplysningen.<sup>213</sup> Likaså hindras inte revisorn av *tystnadsplikten* i förhållande till styrelsen, en revisor kan lämna upplysningar till styrelsen som helhet, detta sker i praktiken oftast via styrelsens ordförande.<sup>214</sup>

## 4.4.2 Revisionsberättelsen

När revisorn granskning är färdig ska det mynna ut i en revisionsberättelse som varje år lämnas till årsstämman (ABL 9 kap. 5 §). Revisionsberättelsen tar sikte på tre saker<sup>215</sup>:

1. Bolagets redovisning,
2. Ledningsorganens förvaltning (och ledamöternas skadeståndsansvar)
3. Företagets uppbörd av skatter och avgifter.

Revisionsberättelsen är en offentlig handling och det kan vara värt att notera att revisorn inte får avslöja affärshemligheter i berättelsen.<sup>216</sup> Det är det viktigaste underlaget för aktieägarna när de på stämman ska fatta beslut om fastställande av resultat- och balansräkningar, om disposition av bolagets vinst eller förlust enligt den fastställda balansräkningen och om ansvarsfrihet för styrelsens ledamöter och verkställande direktör.<sup>217</sup>

Det är av största vikt att revisorn ges stöd av bolaget i genomförandet av sin revision. Därför skall bolagsledningen enligt ABL 9 kap. 7 § ge revisorn de upplysningar och uppgifter som denne begär. Nekas revisorn tillgång till dokument eller muntlig information så kan detta påpekas i revisionsberättelsen, den yttersta konsekvensen kan bli att revisorn avgår med anmälningsplikt till Bolagsverket.<sup>218</sup>

---

<sup>212</sup> af Sandeberg, s. 110.

<sup>213</sup> Prop. 1997/98:99, s. 181.

<sup>214</sup> Skog och Fäger, s. 77 och ABL 9 kap. 41 §.

<sup>215</sup> Torsten Sandström, s. 277.

<sup>216</sup> Prop. 2003/04:157, s. 30.

<sup>217</sup> Skog och Fäger, s. 76.

<sup>218</sup> Torsten Sandström, s. 274. Jfr ABL 9 kap. 22-23 §§.

Berättelsen skall också innehålla rekommendationer i en rad obligatoriska ärenden som skall avhandlas på årsstämman (se nedan). En aktieägare ska inte tvingas tolka försiktiga eller vaga uttalanden, därför måste revisorn tvingas ta ställning till en del minst sagt handfasta frågor. I och med att revisorn tvingas ta ställning och uttalar sig i sakfrågor så aktualiseras hennes skadeståndsansvar.<sup>219</sup> Visar det sig att hon har varit försumlig kan skadeståndsansvar uppstå och även andra påföljder komma ifråga. Man kan lätt dra slutsatsen att revisorn hamnar i en besvärlig situation angående vad som ska tas med i förvaltningsberättelsen eller inte. En osäkerhet kan uppstå hos revisorn om vad som skall anses vara så viktigt att det påpekas i berättelsen samt en osäkerhet som grundar sig i rädslan över att i berättelsen göra yttranden som kan få allvarliga konsekvenser för bolaget<sup>220</sup> - exempelvis förlorad *good will* eller dålig publicitet. Det finns dock sätt för revisorn att slippa bryderiet, i ABL 9 kap. 35 § stadgas att revisorn får lämna uppgifter, utöver de obligatoriska sådana, som han eller hon anser att aktieägarna bör få kännedom om. På så sätt kan revisorn inom ramen för sitt uppdrag<sup>221</sup> ge både ris och ros i förvaltningsberättelsen, dock kan hon inte komma undan sin tystnadsplikt och hon får som det konstaterats i föregående stycke inte avslöja affärshemligheter på detta sätt.

Revisorn skall senast tre veckor före årsstämman lämna revisionsberättelsen till bolagets styrelse, på årsredovisningen skall revisorn göra en hänvisning till revisionsberättelsen (ABL 9 kap. 28 §). Styrelsen ska sedan hålla årsredovisningen och revisionsberättelsen tillgängliga hos bolaget för aktieägarna under minst två av de veckorna som ligger före årsstämman, om aktieägare begär det skall styrelsen genast och utan kostnad för mottagaren sändas till de aktieägare som begär det<sup>222</sup> (ABL 7 kap. 25 §). Handlingarna skall också läggas fram på stämman.

Bestämmelserna i ABL 9 kap. 29-37 §§ reglerar närmre revisionsberättelsens innehåll. Inledningsvis skall revisionsberättelsen innehålla uppgifter om bolaget som sådant (ABL 9 kap. 29 §). I revisionsberättelsen skall det också enligt ABL 9 kap. 30 § anges vilket eller vilka normsystem<sup>223</sup> som har tillämpats i revisionen. Revisionsberättelsen skall vidare innehålla ett uttalande om huruvida årsredovisning har upprättats i enlighet med tillämplig lag om årsredovisning. I uttalandet skall det särskilt anges om årsredovisningen ger en rättvisande bild av bolagets resultat och ställning och om förvaltningsberättelsen är förenligt med årsredovisningens övriga delar (ABL 9 kap. 31 §). Saknas det upplysningar som skall lämnas enligt lag skall revisorn ange detta. Revisorn skall även tillstyrka, alternativt avstyrka att stämman ska fastställa resultat- och balansräkningen (ABL 9 kap. 30 §).

---

<sup>219</sup> Torsten Sandström, s. 278.

<sup>220</sup> Torsten Sandström, s. 279.

<sup>221</sup> Ibid.

<sup>222</sup> Aktieägaren skall också uppge sin postadress.

<sup>223</sup> Enklast uttryckt är normsystem de sedvänjor och normer som internationellt har utvecklats i aktiebolagsrätten. Det är ett mångfacetterat system som har vuxit fram för affärsredovisningen och revisionen vilket kan skapa osäkerhet och förvirring. Därför är det nödvändigt att i revisionsberättelsen ange vilka normer som ligger till grund för granskningen. Se not 694 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III och Torsten Sandström, s. 266 och 277.

Den i sammanhanget viktigaste anmärkningen som revisor kan rikta mot styrelseledamot eller VD är den i ABL 9 kap. 33 § 2 st. Paragrafens första stycke stadgar att revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande om huruvida styrelseledamöterna och VD bör beviljas ansvarsfrihet gentemot bolaget. Det andra stycket fastställer att revisionsberättelsen skall innehålla en anmärkning om revisorn vid sin granskning har funnit att en styrelseledamot eller VD har företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet.

*Ansvarsfriheten* innebär att bolagsstämman enligt ABL 29 kap. 11 § godkänner styrelsens ledamöters och VD:s förvaltning av bolaget, s.k. *decharge*, och avstår att väcka talan om skadestånd mot henne eller honom.<sup>224</sup> Det är endast omständigheter och information som kommer stämman till känna som kan ligga till grund för ett dechargebeslut. Skadeståndstalan kan därför väckas mot ett bolagsorgan som har undanhållit, eller presenterat felaktiga och vilseledande information för bolagsstämman – trots att ansvarsfrihet har beviljats ledamöterna. I tveksamma fall kan revisorn i revisionsberättelsen begränsa sig till att ange skäl för eller emot ansvarsfrihet.<sup>225</sup>

Det skall i sammanhanget nämnas att en ren revisionsberättelse inte automatiskt innebär en bra revisionsberättelse vilket Torsten Sandström uppmärksammar.<sup>226</sup> En revisor kan ha avgett en revisionsberättelse under tidsbrist, ha slarvat eller haft falsk information.

### 4.4.3 Revisorns kontrollmedel

I den bästa av alla världar lämnas en revisionsberättelse utan anmärkningar till bolagets styrelse. Nu är det inte alltid så och det finns kontrollmedel för revisorn om denne upptäcker tveksamheter eller oegentligheter i bolagets förvaltning som till exempel att bolaget saknar en aktiebok, de kontrollmedel<sup>227</sup> som står till förfogande enligt ABL är:

- att lämna en *erinran* enligt ABL 9 kap. 39 §,
- att avge *rapport* eller underrättelse vid misstanke om brott enligt ABL 9 kap. 42 -44 §§ eller
- att avge en oren revisionsberättelse

Vilket medel som skall användas är naturligtvis beroende av omständigheterna som finns för handen, en sådan omständighet kan vara hur pass väsentlig bristen kan bedömas vara. Förutom erinringar kan revisorn lämna både skriftliga och muntliga påpekanden till bolagsledningen och annan personal i bolaget. Det bör noteras att sådana påpekanden om fel och brister (förutsatt att de inte är allvarliga) i redovisningen eller påpekanden om behov av förbättringar inte är att klassificera som erinringar även om de har lämnats

---

<sup>224</sup> af Sandeberg, s. 253. Att en person vägras ansvarsfrihet är inte samma sak som att man väcker skadeståndsanspråk mot denne. Däremot blir det en öppen fråga och aktieägaren kan inom en viss tidsrymd vända sig till domstol för att väcka talan om skadestånd.

<sup>225</sup> Se not 696 till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III.

<sup>226</sup> Torsten Sandström, s. 278.

<sup>227</sup> Torsten Sandström, s. 279 f.

skriftligen.<sup>228</sup> Detta faller under bestämmelsen i ABL 9 kap. 6 § som stadgar att revisorn i samband med sin revision får göra de påpekanden som följer av god revisorssed.

#### 4.4.3.1 Erinran

En erinran – som alltid ska vara skriftlig - skall framställas vid allvarliga missförhållanden som inte har åtgärdats av VD eller är av sådan karaktär att styrelsen bör informeras. Enligt god revisorssed skall man hänvisa till ovan nämnda paragraf i handlingen. Åtgärden används normalt inte vid brott<sup>229</sup> utan används för att poängtera förhållandevis allvarliga omständigheter om företagets interna kontroll, redovisningen eller förvaltningen i övrigt och avser ibland förhållanden som leder till att revisorn måste överväga anmärkning i revisionsberättelsen om bolaget inte vidtar åtgärder.<sup>230</sup>

En erinran kan alltså ställas till antingen VD eller styrelsen men det är styrelsens ansvar att behandla erinran, det är då också de som beslutar om erinran blir offentlig eller inte.<sup>231</sup> En erinran kan vara sådan art att den innehåller element som aktieägarna inte nödvändigtvis har ett behov av att ta del av. Det kan till exempel vara så att revisorn har behov av att delge styrelsen sina tankar men att affärshemligheter eller liknande förhållanden då kommer att beröras. En rationell styrelse torde då sträva efter att undvika offentlighet.

Beträffande de teknikaliteter som anges i ABL 9 kap. 39 § kan det sägas att de håller revisorn fri. Anteckningen i protokoll och att bolaget skall förvara handlingen ger ett starkt bevisläge, det säkrar bevisningen om att kritik har framförts och sätter press på nuvarande och framtida styrelseledamöter att fatta de nödvändiga besluten.<sup>232</sup> Styrelsen skall ta upp erinran till behandling vid ett sammanträde inom fyra veckor efter det att erinran har lämnats. Om erinran lämnas av revisorn senast i samband med att hon eller han lämnar revisionsberättelsen till bolaget (senast tre veckor före årsstämman) så skall ett sammanträde alltid hållas före den bolagsstämma där revisionsberättelsen läggs fram.

När det gäller aktieboken kan erinran svårligen komma ifråga. Eftersom det är en straffbelagd gärning att inte föra eller hålla aktieboken tillgänglig så borde revisorn vid upptäckt i sin förvaltningsrevision ta till skarpare åtgärder. Det är dock inte helt uteslutet att en erinran kan göra nytta. Om underlåtenheten, att föra eller hålla aktiebok tillgänglig inte hotar vitala intressen (bolagets borgenärer, minoritetsägare, anställda, leverantörer etc.) skulle det kunna räcka med en erinran angående aktieboken. Jag föreställer mig här en situation med ett litet aktiebolag med få aktieägare där aktieboken snabbt kan korrigeras. Där kan revisorns erinran ge ett önskat resultat, förutsatt att styrelsen snabbt korrigerar sitt misstag. Det som talar mot den här lösningen är ABL:s tydlighet

---

<sup>228</sup> Prop. 1997/98:99, s. 269 f.

<sup>229</sup> Torsten Sandström, s. 280.

<sup>230</sup> Skog och Fäger, s. 77.

<sup>231</sup> Torsten Sandström, s. 280.

<sup>232</sup> Ibid.

angående straffansvaret vilket har konstaterats. Det här är snarare en lösning som skulle kunna uppstå i en bastu eller på en golfbana. Revisorn har en handlingsplikt vid brottsmisstanke, vilket ska redogöras för under nästa avsnitt.

#### 4.4.3.2 Revisors rapport vid misstanke om brott

Det skall kort nämnas något om revisorns handlingsplikt vid misstanke om brott i bolaget, även om det inte vid första anblick rör aktieboken. Jag vill hävda att de ändå på ett sätt är sammanknutna. I ABL 9 kap. 42 § finner man att om revisorn i sin sedvanliga granskning har anledning att misstänka att VD eller styrelseledamot har begått ett brott som påverkar revisorns uppdrag (alltså inom bolagets verksamhet<sup>233</sup>) skall revisorn utan dröjsmål underrätta styrelsen (enligt ABL 9 kap. 43 §) sin misstanke. Innan en revisor vidtar ytterligare åtgärder måste hon skaffa sig bästa möjliga underlag för sin bedömning. I normalfallet leder en sådan undersökning till att misstankarna antingen förstärks eller visar sig vara obefogade. Det är därefter styrelsens ansvar att gå vidare med en eventuell polisanmälan. Någon särskild form för underrättelsen är inte stadgad men av uppenbara skäl bör revisorns underrättelse vara i skriftlig form.<sup>234</sup> Som regel ska revisorn efter underrättelsen avvakta en kortare tid i väntan på styrelsens agerande. Om styrelsen förhåller sig passiv (utan goda skäl därtill) ska revisorn enligt ABL 9 kap. 44 § avgå från sitt uppdrag och skriftligen rapportera det misstänkta brottet till åklagare.<sup>235</sup>

Brotten som avses räknas upp i ABL 9 kap. 42 § som hänvisar vidare till de brott i brottsbalken och i skattebrottslagen som föranleder handlingsplikt för revisorn i – märk väl – första ledet. Brotten som räknas upp är typiskt sett att hänföra till ekonomisk brottslighet med borgenärer, aktieägare och andra som skadelidande. God revisionssed kan innebära att revisorn även i andra fall måste anmäla mistänkta oegentligheter till bolagsledningen.<sup>236</sup> Enligt förarbetena är bestämmelsen inte avsedd att vara en uttömmande katalog över vilka misstankar om brott som ska föranleda handlingsplikt.<sup>237</sup> Lagstiftaren har begränsat skyldigheten att agera till brott av ekonomisk karaktär som begåtts av bolagsledningen och som skadar bolaget eller dess intressenter. Med andra ord så är de brott, och misstanke därom som anges i paragrafen, endast en precisering av de fall då revisorn i nästa led kan bli skyldig att lämna sitt uppdrag och avge en särskild anmälan till åklagare om styrelsen förhåller sig passiv. Enkelt uttryckt ger paragrafen en skyldighet att underrätta styrelsen i vissa fall och en frihet att underrätta i andra fall som bestäms av god revisionssed.

---

<sup>233</sup> Prop. 1997/98:99, s. 270 f. Vad som sker utanför styrelseledamots och VD:s uppdrag berör inte revisorn, anställda och övriga i kontakt med bolaget berörs inte heller av bestämmelsen. Paragrafen syftar inte till att ålägga revisorn en skyldighet att fortlöpande efterforska brott, som det framgår av bestämmelsen inträder handlingskyldighet först när *misstanke* uppstår.

<sup>234</sup> Torsten Sandström, s. 280.

<sup>235</sup> Ibid.

<sup>236</sup> af Sandeberg, s. 113.

<sup>237</sup> Prop. 1997/98:99 s. 271.

Enligt ABL 9 kap. 43 § 2 st. behöver revisor i vissa fall inte underrätta styrelsen. Det kan röra sig om fall där revisorn har fog för uppfattningen att hennes underrättelse lämnas utan åtgärd, att en underrättelse av andra skäl framstår som meningslös eller att en underrättelse skulle strida mot syftet med revisionen. Att en underrättelse skulle framstå som meningslös tar sikte på de fall då revisorn vet att hon inte kommer att kunna nå styrelsen och det därför skulle dröja orimligt lång tid innan någon åtgärd vidtogs. Det sista stadgandet aktualiseras när revisorn kan misstänka att det finns risk för röjande av bevisning eller undanskaffande av egendom.<sup>238</sup>

Senast fyra veckor efter det att styrelsen har underrättats skall revisorn, utom i vissa undantagsfall, avgå från sitt uppdrag enligt ABL 9 kap. 44 §. Hon skall anmäla det till aktiebolagsregistret (Bolagsverket ABL 9 kap. 23§) och lämna en skriftlig anmälan till åklagare med grunderna för sina misstankar. En kopia skall lämnas till styrelsen. Revisorn behöver dock inte avgå eller anmäla sin misstanke om:

1. den ekonomiska skadan av det misstänkta brottet har ersatts och övriga menliga verkningar av gärningen har ersatts,
2. det misstänkta brottet redan har anmälts till polismyndighet eller åklagare,
3. det misstänkta brottet är obetydligt.

Alltså behöver inte revisor avgå från sitt uppdrag och är undantagen anmälningsskyldigheten om felet avhjälpas, om brottet redan har anmälts av annan eller om det misstänkta brottet ligger nära gränsen för vad som överhuvudtaget är straffbart.<sup>239</sup> En risk och väsentlighetsbedömning torde här vara på sin plats. Att felet har avhjälpats kan till exempel innebära att skatter har inbetalats eller att förskingrade medel har återbetalats.

Att använda sig av underrättelse eller rapport till styrelsen i samband med felaktig aktiebok kan inte klart definieras som en plikt för revisor enligt ABL. Man skulle då kunna tänka sig att en revisor som upptäcker att aktieboken inte först och främst gör anmärkning härom i revisionsberättelsen. Om en erinran (som alltså inte normalt rör brott) inte leder till någon bättring från styrelsens sida kan en underrättelse om att styrelsen, styrelseledamot eller den som styrelsen har uppdragit att föra aktiebok eller hålla den tillgänglig enligt ABL vara på sin plats. Styrelsen skulle då kunna, åtminstone i ett mindre bolag, kunna avhjälpa felet och på så sätt hålla aktieägare, borgenärer och andra intressenter skadefria under förutsättningen att aktieboken rättades i god tid innan bolagsstämman.

#### 4.4.3.3 Oren revisionsberättelse

En revisionsberättelse kan vara utan anmärkningar, den följer då en standardiserad form som bestäms av FAR SRS. Om revisorn vid sin genomgång upptäcker väsentliga avvikelser från lag eller god sed kan denne istället avge en *oren revisionsberättelse*. Formen för en oren revisionsberättelse är

---

<sup>238</sup> af Sandeberg, s. 114.

<sup>239</sup> Ibid.

inte lika reglerad som den för en ren revisionsberättelse, det som avviker från standard ska dock klart och tydligt anges.<sup>240</sup> Saknas upplysningar som skall lämnas till revisorn enligt lag skall detta anges enligt ABL 9 kap. 30 §, detta signalerar att revisionens inriktning eller omfattning är begränsad.

I praxis avges oren revisionsberättelse endast vid väsentliga avvikelser från lag eller god sed.<sup>241</sup> En oren revisionsberättelse tillhör inte vanligheterna, detta beroende på att det är en mycket allvarlig konsekvens som förtar bolagets trovärdighet. Det indikerar att bolagets ledning har försummat sina plikter och att detta påverkar bolagets verksamhet och ekonomiska ställning. En annan orsak till den restriktiva hållningen är att revisorn riskerar att bli ålagd skadeståndsanspråk om ogrundad anmärkning har framförts.<sup>242</sup> Innan en revisor lämnar en oren revisionsberättelse borde det vara naturligt att hon har prövat möjligheterna till rättelse, erinran enligt ABL 9 kap. 37 § eller påpekande. Även om bolaget har utfört rättelse finns det inget som hindrar att revisorn tar med anmärkningen i revisionsberättelsen, det är upp till revisorn att bedöma om felet anses så väsentligt eller om konsekvenserna anses vara så stora att hon vill använda sig av ”säkerhetsventilen” (som Torsten Sandström nämner det) i ABL 9 kap. 35 §.

Det har tidigare (4.4.2) konstaterats att ABL 9 kap. 33 § är den viktigaste anmärkningen men kapitlets 34 § aktualiseras också. Anmärkningar enligt dessa paragrafer ska sammanfattningsvis göras om:

1. styrelseledamöterna och VD inte bör beviljas ansvarsfrihet gentemot bolaget,
2. styrelsen eller VD har överträtt ABL, ÅRL eller bolagsordningen med skadeståndsskyldighet som följd,
3. bolagets förvaltning har missköts eller
4. bolaget inte har följt skatte- eller avgiftsregler.

Det är alltså egentligen dessa anmärkningar som utgör en oren revisionsberättelse. Skyldigheten att göra anmärkning föreligger endast om revisorerna verkligen funnit, att åtgärden eller försummelsen är av det slaget att den kan medföra skadeståndsskyldighet. Om viss osäkerhet kvarstår i det avseendet kan ett neutralt uttalande i skadeståndsfrågan göras i revisionsberättelsen.<sup>243</sup>

När det gäller en felaktig aktiebok är erinran och underrättelse för svaga åtgärder från revisorns sida enligt mitt tycke. Därför borde en anmärkning om felaktig aktiebok lämnas som ett yttrande över att styrelsen har överträtt ABL. Det framstår inte som särskilt ansträngande att avgöra om styrelsen har uppfyllt sitt ansvar enligt ABL:s 5 kapitel eller inte. Det finns så att säga inte utrymme till tolkning, antingen finns det en aktuell, tillgänglig aktiebok eller så finns det inte en sådan.

---

<sup>240</sup> Kristensen, s. 10. En anmärkning bör ske med kursiv stil eller på annat sätt vara klart framträdande för läsaren.

<sup>241</sup> Prop. 1997/98:99, s. 149.

<sup>242</sup> af Sandeberg, s. 111.

<sup>243</sup> Prop. 1997/98:99 s. 267 f.

Om revisorn finner att en anmärkning skall göras och det därmed blir en oren revisionsberättelse så skall denne genast sända en kopia av revisionsberättelsen till Skatteverket enligt ABL 9 kap. 37 § om revisionsberättelsen innehåller:

1. anmärkningar enligt 33 § andra stycket, eller
2. uttalanden om att
  - årsredovisningen inte har upprättats i överensstämmelse med tillämplig lag om årsredovisning,
  - sådana upplysningar som skall lämnas enligt tillämplig lag om årsredovisning inte har lämnats,
  - styrelseledamöterna eller den verkställande direktören inte bör beviljas ansvarsfrihet gentemot bolaget, eller
  - bolaget inte har fullgjort en skyldighet som avses i 34 § 1- 3.

Att det skall sändas *genast* innebär att revisorn skickar revisionsberättelsen till Skatteverket samtidigt som den lämnas till bolagets styrelse.<sup>244</sup>

#### 4.4.3.3.1 Skatterevision

Skatteverket ska om det upptäcks någon omständighet som kan ha betydelse för Revisorsnämndens verksamhet meddela nämnden detta enligt revisorslagen.<sup>245</sup> Därutöver bör bolaget vänta sig en skatterevision, den orena revisionsberättelsen är en belastning för bolaget och en klar signal om att bolaget inte möter de krav som lagstiftaren har uppställt. En konsekvens av detta kan då bli att Skatteverket finner anledning att granska även andra delar av verksamheten. En skatterevision innebär att Skatteverket utför en kontroll av underlaget för bland annat de deklarations- och kontrolluppgifter som bolaget har lämnat till Skatteverket. Syftet är att se till att skatter och avgifter bestäms i överensstämmelse med lagstiftningen. En skatterevision kan omfatta en eller flera skatter och avgifter och tidsperioden som revisionen avser kan variera från en månad till flera år.<sup>246</sup> Även om Skatteverket hävdar att skatterevisionen skall ske på ett sådant sätt så att verksamheten inte hindras<sup>247</sup> så är det ändå ett stort avbrott i den dagliga rutinen, skatterevisorn har därutöver rätt att ta del av vilka handlingar som denne än begär, även de som är upptagna genom ADB-media. Med den orena revisionsberättelsen i minnet måste en skatterevision därutöver ses som en mycket ovälkommen uppmärksamhet som man helst hade velat slippa.

---

<sup>244</sup> Torsten Sandström. s. 279.

<sup>245</sup> SFS 2001:883 31 §.

<sup>246</sup> SKV 663 *Allmänt om taxerings- och skatterevision*, s. 1.

<sup>247</sup> SKV 663, s. 3.



## 4.5 Kontroll av revisorerna

*”Det måste verkligen vara viktigt att aktieboken förs på rätt sätt. Vem är det som skall kontrollera det? [...] Men, det är ju jag som skall göra det!”*

Revisor A i Kristensens studie.

Under denna rubrik skall det diskuteras kring händelsen att en revisor har underlåtit att uppmärksamma brister i samband med aktieboken och vilka regelsystem och institutionella begrepp som kan bli aktuella om revisorn gör ett allvarligt fel som till exempel att underlåta att göra en anmärkning i revisionsberättelsen. Det har ovan resonerats kring de regelverk som omger revisionen, det konstaterades att ABL:s 9 kap. främst rör revisorn som bolagsorgan och hennes skadeståndsansvar. Revisorns kompetens och hennes skyldigheter styrs av främst revisorslagen (RL), där finner man även de disciplinära åtgärder som kan vidtagas mot en revisor.

Alla revisorer är föremål för löpande kvalitetskontroll. Denna kontroll utförs av FAR SRS vad det gäller de revisorer som är anslutna till denna organisation. Övriga revisorer kvalitetskontrolleras av RN som skall ingripa mot revisorer som förfar oredligt eller som av andra skäl inte är lämpliga att utöva revisionsverksamhet eller som utför ett bristfälligt arbete eller äventyrar sitt oberoende. RN ska genom revisorstillsyn samt den övriga verksamhet som nämnden bedriver upprätthålla förtroendet för revisorers verksamhet och för auktorisationssystemet. Vidare ska RN ingripa mot revisorer som förfar oredligt eller som av andra skäl inte är lämpliga att utöva revisionsverksamhet eller som utför ett bristfälligt arbete eller äventyrar sitt oberoende.

Kontrollen av revisorer och deras verksamhet hänförs närmast till RL och till ovannämnda Revisorsnämnden (4.4). Nämnden arbetar efter en förordning<sup>248</sup> som har givits av regeringen och lyder under Justitiedepartementets enhet för processrätt och domstolsfrågor. I förordningens första paragraf, andra punkten stadgas att nämnden ska *”utöva tillsyn i syfte att säkerställa att godkända och auktoriserade revisorer samt registrerade revisionsbolag driver revisionsverksamhet som är av hög kvalitet och uppfyller höga etiska krav.”* När nämnden utövar sin tillsyn över de auktoriserade revisorerna aktualiseras RL 3 § som stadgar att RN skall:

1. pröva frågor om godkännande, auktorisation och registrering enligt denna lag,
2. utöva tillsyn över revisionsverksamhet samt över revisorer och registrerade revisionsbolag,
3. pröva frågor om disciplinära och andra åtgärder mot revisorer och registrerade revisionsbolag, samt
4. ansvara för att god revisorssed och god revisionssed utvecklas på ett ändamålsenligt sätt.

---

<sup>248</sup> SFS 2007:1077 Förordning med instruktion för revisorsnämnden.

RN fungerar alltså som tillsynsorgan, det innebär att nämnden skall utreda anmälningar från till exempel andra myndigheter, revisionsklienter och privatpersoner. Om det i ett sådant ärende framkommer allvarigare brister öppnas ett disciplinärende för att pröva om en disciplinär åtgärd ska vidtas. Nämnden kan på egen hand initiera disciplinärenden. Detta sker då genom Revisorsnämndens SUT-verksamhet. SUT står för *systematisk och uppsökande tillsyn*. RN undersöker alltså på eget initiativ kvaliteten i vissa utvalda revisorers och registrerade revisionsbolagens verksamhet. Särskilt vissa områden<sup>249</sup> är föremål för RN:s SUT-verksamhet:

- stora revisionsbyråer och revisorer som är valda i marknadsnoterade bolag,
- revisorer som vägrat underkasta sig FAR SRS kvalitetskontroll,
- revisorer som har ett stort antal revisionsuppdrag,
- revisorer för vilka tveksamheter framkommit vid ansökningar om förnyelse av godkännandet respektive auktorisationen,
- uppföljning av revisorer som tidigare i RN:s disciplinbeslut konstaterats ha mycket allvarliga brister i sin revisionsverksamhet samt
- övriga projekt (exempelvis utredningar som RN öppnat med anledning av uppgifter i massmedia eller av någon annan anledning).

Därutöver gör RN stickprov på de revisorer som har kontrollerats av FAR SRS och kvalitetssäkrar därmed dessa kontroller.

De påföljder som kan komma ifråga i de disciplinärenden som utreds är att Revisorsnämnden enligt RL 32 § kan upphäva auktorisation eller godkännande, meddela varning, meddela erinran samt i förening med varning ålägga revisorn att betala en straffavgift till staten.<sup>250</sup> I paragrafen anges att upphävande av auktorisation eller godkännande kommer i fråga om revisor *uppsåtligen* gör orätt i sin *revisionsverksamhet* eller *på annat sätt förfar oredligt*. Lagstiftaren begränsar här möjligheten till discipliningripanden mot en revisor som uppsåtligen gör orätt i sin verksamhet till sådana fel som revisorn gör i revisionsverksamheten.<sup>251</sup> Fel som begås utanför revisionsverksamheten berörs alltså inte av denna regel, givetvis finns det utrymme att under andra bestämmelser vidta åtgärder mot revisor som uppträder eller handlar olämpligt utanför revisionsverksamheten. Jag berör inte närmre begreppet ”på annat sätt förfar oredligt” eftersom jag anser att aktiebokens betydelse och dignitet genast aktualiserar det uppsåtliga rekvisitet.

Om en revisor alltså uppsåtligen underlåter att göra en anmärkning i revisionsberättelsen om att bolaget saknar en aktuell aktiebok borde hon alltså mista sin auktorisation eller sitt godkännande som revisor. I Kristensens undersökning kan följande konstateras<sup>252</sup> efter intervjuer med revisorerna:

---

<sup>249</sup> [http://www.revisorsnamnden.se/rn/tillsyn/kvalitetsgranskning/mer\\_sut\\_och\\_kvalitetskontroll.html](http://www.revisorsnamnden.se/rn/tillsyn/kvalitetsgranskning/mer_sut_och_kvalitetskontroll.html). 2007-11-04 20:07

<sup>250</sup> I paragrafen anges att straffavgiften skall vara ettusen kronor och högst tjugofemtusen kronor. Vidare stadgas det att erinran och varning inte får meddelas om det som läggs revisorn till last har inträffat mer än fem år innan revisorn fick underrättelse i ärendet.

<sup>251</sup> Proposition 2000/01:146

<sup>252</sup> Kristensen, s. 14 samt FAR Balans, *Problem med att föra aktiebok*, s. 30.

- Det förekom revisorer i de undersökta bolagen som inte var medvetna om att det var de som förväntades granska aktiebokens existens, innehåll och förvaltning.
- Ett flertal ansåg att aktieboken inte rörde dem själva eller deras klienter eftersom de mest hade fåmansbolag som kunder.
- En vanligt förekommande omständighet är att man skjuter upp frågan om aktieboken år efter år.

Den viktigaste iakttagelsen som Kristensens studie visar är att till och med de revisorer som uttryckligen säger att de prioriterar frågan och begär att få se aktieboken varje år inte tycks granska om innehållet verkligen överensstämmer med de beslut som har fattats på bolagens stämmor.<sup>253</sup> Här lämnas inget utrymme till tolkning angående negligering av aktieboken.

---

<sup>253</sup> Kristensen, s. 14 samt FAR Balans, *Problem med att föra aktiebok*, s. 30.

## 5 Förslag till åtgärder

Under denna rubrik presenteras en rad åtgärder och alternativ som har till syfte att underlätta förändret av aktiebok. Det resoneras också kort kring åtgärder som vid första anblick kan ses som effektiva medel att förbättra situationen men som enligt mitt tycke inte håller för en närmre granskning. Jag kommer därutöver att resonera kring hur man enklast kan säkra förekomsten och förändret av aktiebok genom att ställa större krav på kupongbolagens revisorer och hur man kan underlätta förvaltningen via ett centralt aktieägarregister, även om detta inte möts med idel lovord.

### 5.1 Ökade incitament

Under denna rubrik resonerar jag kring de åtgärder eller regler som skulle kunna få bolagsledningen att bättre följa ABL:s bestämmelser kring aktieboken. Det jag kommer beröra är:

- Hårdare straff eller lagföring.
- Amnesti eller tidsfrist.
- Ett enklare förfarande.
- Obligatorisk anmälan av aktieinnehav.

*Hårdare straff eller lagföring* kan ses som en enkel lösning. Det skulle kunna förändra attityden till aktieboken om man höjde straffvärdet om någon uppsåtligt eller av oaktsamhet underlät att föra, bevara eller hålla aktiebok tillgänglig. Det följer dock inte med automatik, det finns många exempel på brott vars straffskala har skärpts men som inte har minskat i frekvens. Alltså är det inte en garanti för en eventuell minskning. Däremot så skulle man nog kunna statuera exempel genom att uppmärksamma, något som Ekobrottsmyndigheten har som målsättning.<sup>254</sup> En åklagare uttrycker det på följande vis: *"Men det är klart, när ett antal företagare har blivit dömda så kanske det skulle bli ordning på de andra av sig själv. Jag gissar att det skulle bli en del publicitet om några blev dömda."*<sup>255</sup>

En *total amnesti* för alla kupongbolag som inte uppfyller aktiebokens skalkrav eller en tidsfrist som innebär att man inom en viss tid skall upprätthålla en fungerande aktiebok skulle kunna vara ett sätt att uppnå balans mellan regelverk och efterlevnad. Naturligtvis väcks frågan om vem som skall kontrollera att kupongbolaget efter amnestin eller tidsfristen har löpt ut. Bolagsverket ligger förstås nära till hands men ingen kan förutse vilken arbetsbelastning som läggs på verket eller hur pass ingående man i sådana fall skall kontrollera de hundratusental kupongbolagen. Man skulle kunna resonera om ett samarbete mellan olika myndigheter och verk, exempelvis så skulle RN tillsammans med Bolagsverket och Ekobrottsmyndigheten kunna uppmärksamma aktieboken som en särskild punkt i sin granskning och de

---

<sup>254</sup> [http://www.ekobrottsmyndigheten.se/templates/Page\\_\\_\\_\\_\\_1359.aspx](http://www.ekobrottsmyndigheten.se/templates/Page_____1359.aspx) 2007-11-12 20:32

<sup>255</sup> Kristensen, s. 17.

revisorer som upptäcker att kupongbolaget saknar en giltig aktiebok skulle då kunna rapportera och därmed sätta en press på bolaget att komma i fas med sin aktiebok. Kristensen jämför det med skatterådgivning<sup>256</sup>, en revisionsfirma skulle kunna hjälpa sin klient till rättelse om en tidsfrist föreligger. Bolaget får hjälp i frågan men ansvarar ensamt för att det blir rätt. Revisionsbyrån får, förutom den stora tillfredsställelsen att handla rätt, förhoppningsvis nöjdare klienter och en potentiell merförsäljning<sup>257</sup> – något som borde locka varje rationell aktör på en fungerande marknad.

Det är enligt min åsikt svårare att göra fel om det inte finns några tveksamheter i hur man ska förfara, nu anser jag dock att ABL:s regler om aktiebok är väldigt tydliga. Jämför man med många andra gällande författningar så är den mycket pedagogisk och hanterbar. Man skulle dock kunna tänka sig att man i revisionsstandarden hade ett krav på förfarande som lättare gjorde bolagsfunktionärerna uppmärksammade på aktieboken och de krav som följer med den. Jag diskuterar alltså *ett enklare förfarande* som gör det enklare att göra rätt. Detta förutsätter dock rätt teknik och underlag. Man kan föreställa sig ett standardiserat ADB-förfarande<sup>258</sup> som bolaget använder sig av kvartalsvis för att stämma av sin förvaltning. Där skulle man kunna lägga in en kontrollpunkt som medför att styrelsen måste ange om några aktier har skiftat ägare och i sådana fall vad som skall föras in i aktieboken. Det finns gott om kommersiella krafter som säkert skulle kunna träda in och täppa till eventuella luckor i bolagets förvaltning. Det utgår ju redan ersättning till revisorn för att denne ska bedriva sin revision och det kan då i sammanhanget anses billigt att till denna utgift även foga en kostnad för ett vattentätt kontrollsystem. Sett till risken för skadestånd så måste det anses som en billig försäkring. Det har också av olika anledningar i doktrinen diskuterats möjligheten att införa ett centralt aktieägarregister. Det skulle medföra ett enklare förfarande, eller åtminstone en förenklad kontrollmöjlighet vilket jag kommer att diskutera nedan.

Man kan också resonera om *obligatorisk anmälan för aktieägaren*, att alltså lägga en större del av ansvaret på denne istället för på bolagsstyrelsen. En möjlig åtgärd vore att i kupongbolag ta bort framför allt rätten till vinstutdelning enligt ABL 4 kap. 38§. På så sätt skulle en aktieägare tvingas in i aktieboken eftersom det är föga troligt att någon skulle finna det produktivt att äga aktier utan att kunna dra någon ekonomisk nytta av det. Jag har under 3.3.2 förklarat hur en aktieägare kan utöva vissa rättigheter som är uppkomna ur aktien utan att denne är införd i aktieboken. Bestämmelsen saknar tidigare motsvarighet i aktiebolagsrätten och fungerar på två sätt<sup>259</sup>.

- För bolaget innebär det att man kan till en legitimerad aktieägare utbetala vinst och annat som nämns i paragrafen.
- För aktieägaren innebär det att denne kan kräva betalning mot uppvisande av aktiebrevet och den nödvändiga legitimationen.

---

<sup>256</sup> Kristensen, s. 20.

<sup>257</sup> Kristensen, s. 20.

<sup>258</sup> Ett exempel på ett förenklat förfarande vore att Bolagsverket via sina hemsidor tillhandahåller ett lätthanterligt ordbehandlingsdokument som kostnadsfritt kan brukas av bolagen.

<sup>259</sup> Prop. 2004/05:85 s. 566.

Paragrafen reglerar endast sådana rättigheter som en aktieägare kan göra gällande mot bolaget.<sup>260</sup> Aktiebolagskommittén har föreslagit att aktiebrev skall avskaffas i kupongbolag och att de sakrättsliga verkningarna i samband med överlåtelse skall knytas till införelse i bolagets aktiebok. Torsten Sandström anser det onödigt eftersom de flesta kupongbolagen har en begränsad nytta av en reform.<sup>261</sup> Ett argument för denna reform vore att man skulle slippa de problem som uppstår i samband med att aktiebrev förkommer men i de flesta fall har aktiebrev inte utgivits i typbolaget och aktierna omsätts med stor sparsamhet. Personligen anser jag att det inte är aktieägaren som skall tillse att förutsättningarna för bolagets förvaltning är uppfyllda, det är styrelsens uppgift. Själva poängen med aktieformen är som bekant det begränsade personliga ansvaret, denna premis skulle urholkas med en sådan här lösning. Även om det vore ett stort incitament för en aktieägare att låta sig föras in i aktieboken om man annars inte hade rätt till utdelning så kan det inte anses som särskilt lämpligt att lägga handlingsplikten indirekt på aktieägaren. Det skulle bli otydligt och osäkert om rollerna inte var klart fördelade inom förvaltningen och det är naturligt att bolagsfunktionärerna svarar för alla förvaltningsåtgärder enligt den givna mallen. Att skjuta över en del av förvaltningsansvaret på aktieägaren får därmed ses som oacceptabelt.

Jag tror sammanfattningsvis inte att lösningen står att finna i hårdare regler för bolagsstyrelsen eller större krav på aktieägarens aktivitet. Möjligtvis kan en total amnesti likt den vapenamnesti som rådde under 2007 på förslag av riksdagens justitieutskott lända till viss efterrättelse men då får man bara med de kupongbolag som bättrar sig. Det skulle vara svårt att fånga upp de bolag som inte kom i fas eftersom en kontroll av alla kupongbolag under nuvarande form skulle vara obilligt.

Av de åtgärder jag har gett exempel på här lutar jag nog mest åt frågan kan lösas enklast genom ett enklare förfaringsätt vilket tangerar diskussionen om ett centralt aktieägarregister vilket mer om nedan.

---

<sup>260</sup> Prop. 2004/05:85 s. 567.

<sup>261</sup> Torsten Sandström, s. 155.

## 5.2 Revisorernas utökade kontroll av aktieboken

Min åsikt är att det är revisorn i kupongbolaget som lättast kan identifiera problemet med aktieboken och som kan ingripa genom revisionen. Under denna rubrik ämnar jag ge en del förslag på hur man kan uppmärksamma revisorer på en väsentlig del i deras uppdrag som de måste ta ett större ansvar för och kontrollera bättre. I den typsituation (och som är förutsättningen för Kristensens undersökning) som uppsatsen tar sikte på kan följande konstateras<sup>262</sup>:

- Aktieboken granskas dåligt trots att åtgärden vanligtvis finns med i den ordning som revisionen skall bedrivas efter.
- Det skrivs sällan anmärkningar om aktieboken i revisionsberättelserna.
- FAR SRS har inte tillräckligt tydligt kommunicerat vad som är att anse som god revisionsledning när det gäller aktiebokens formkrav.
- Revisorsnämnden har få disciplinärenden som rör revisorns underlåtenhet att anmärka brister gällande aktieboken i revisionsberättelsen.

Situationen i de bolag som medverkar i Kristensens studie hade aldrig uppkommit om revisorn årligen hade granskat att det finns en aktiebok och att den uppfyller ABL:s formkrav.

Går det att ställa högre krav på revisorn? Ja, det går. Om situationen i de flesta kupongbolagen är som det är i de bolag som Kristensens publicering visar på så innebär det tyvärr att revisorernas underlåtenhet är systematisk. En samordnande skärpning av standarder och förfaranden är då nödvändig. Det är inte i ABL:s regelverk som skärpningen bör ske eftersom lagen skall bör vara så generell som möjligt. Att införa en bestämmelse om att revisorn särskilt ska uppmärksamma aktieboken i sin revision kan inte anses nödvändigt. Det går inte att detaljreglera en lag som skall gälla en så pass komplicerad väv som den svenska aktiebolagssfären utgör. Dessutom är ABL så pass specifik i sina formuleringar där det behövs och så pass generell där det behövs för att man klart och tydligt skall kunna följa normen för revision och aktiebokens förande och form.

Då uppstår frågan hur en sådan skärpning skall göras. Att skapa en opinion och debatt är en självklarhet men en ökad massmedial uppmärksamhet eller debatt är inte tillräckligt. En skärpning i revisionen måste omfatta alla revisorer och all verksamhet. Därför är det genom de centrala aktörerna som uppstramningen måste ske. Vi har Revisorsnämnden som har två huvudsakliga uppgifter; att se till att det finns kvalificerade revisorer för näringslivets behov och att ha tillsyn över dessa revisorer. Därutöver skall nämnden identifiera speciella problem som finns inom revisorsbranschen. Vidare har vi FAR SRS som ska företräda revisions- och redovisningsbranschen och leda utvecklingen i professionella och regulatoriska frågor. Slutligen har vi Ekobrottsmyndigheten (EBM) som

---

<sup>262</sup> Kristensen, s. 17.

uppgift att vara ett kompetens- och kunskapscentrum för ekobrottsbekämpning och vara den drivande och samordnande kraften för all ekobrottsbekämpning i Sverige.<sup>263</sup> EBM skall i första hand rikta in sig på den grova ekonomiska brottsligheten, men också på de mindre allvarliga ekobrotten där straffvärdet inte är högt men där lagföringen har ett preventivt syfte. Genom att uppmärksamma de mindre straffvärda brotten och systematiskt bekämpa dessa och utveckla metoder för standardisering kan man enligt EBM lägga större resurser på den grova ekonomiska brottsligheten.<sup>264</sup>

En samordnad strategi av dessa tre aktörer, RN, FAR SRS och EBM skulle med största sannolikhet leda till att de revisorer som underlåter att kontrollera aktieboken eller inte lämnar anmärkning i revisionsberättelsen snabbt rättar sig in i fällan. Detta förutsätter dock att problemet identifieras och erkänns, något som massmedial uppmärksamhet kan katalysera. Lagstiftaren är som jag nämnt ovan medveten om att aktieboken i kupongbolag inte alltid är fullständig eller speglar de aktuella ägarförhållandena, man nämner dock ABL 4 kap. 38 § som skäl till att aktieägare inte är införda. Om lagstiftaren eller allmänheten istället blir uppmärksam på att aktieboken är eftersatt på andra sätt så skulle det kunna bli ett initiativ från riksdag och regering att särskilt låta aktieboken stå i fokus. Detta är naturligtvis inte nödvändigt eftersom myndigheter och branschorganisationer självfallet har initiativrätt.

Genom klara och tydliga instruktioner kan RN särskilt uppmärksamma aktieboken i sina formella föreskrifter, vidare ingår det enligt ovan (4.5) i deras uppgift att ansvara för att god revisorssed och god revisionsmedlemsetik utvecklas på ett ändamålsenligt sätt. Sedan lång tid tillbaka utfärdar FAR SRS rekommendationer i revisionsfrågor som är giltiga vid all revisionsverksamhet oavsett företagsform. Enligt FAR:s regler till vägledning för FAR-medlemmarnas skyldighet att följa god revisorssed ska medlemmarna beakta god revisionsmedlemsetik och därmed de rekommendationer i revisionsfrågor som FAR har utfärdat.<sup>265</sup> Uttalandena är ett vägledande komplement till rekommendationer eller lagstiftning. Om FAR SRS särskilt uppmärksammar aktieboken i sina rekommendationer så skall revisorn i kupongbolaget också granska den. EBM skall också fungera som opinionsbildare, i detta ingår kontakt med media, andra myndigheter (RN), branschorganisationer (FAR SRS) och allmänheten. EBM har som målsättning att samarbeta med andra parter, detta samarbete sker inte bara mellan samverkande myndigheter utan måste i hög grad också innefatta näringslivets organisationer för att det brottsförebyggande arbetet skall bli effektivt.<sup>266</sup>

Alltså kan revisorer tvingas till att vid nödvändighet särskilt granska aktieboken genom att enskilda myndigheter eller branschorganisationen leder dem in på rätt väg genom antingen formella föreskrifter, rekommendationer eller genom samverkan av branschorganisationen och myndigheterna. Detta anser jag var den mjuka vägen. Den hårdare vägen är att RN genom sin ovannämnda (4.5)

---

<sup>263</sup> Ekobrottsmyndigheten rapport 2007:1, *Rapport om den ekonomiska brottsligheten 2007* s. 1.

<sup>264</sup> Ekobrottsmyndigheten rapport 2007:1, *Rapport om den ekonomiska brottsligheten 2007* s. 8.

<sup>265</sup> *Revisionsstandard i Sverige*, FAR:s samlingsvolym förordet p. 4.

<sup>266</sup> Ekobrottsmyndigheten rapport 2007:1, *Rapport om den ekonomiska brottsligheten 2007* s. 7.



SUT-verksamhet särskilt granskar revisionen gällande aktieboken och att man inte låter brott mot ABL:s formkrav konsumeras av andra brott (såsom skattebrott eller bedrägeri) vid åtal gällande ekonomisk brottslighet. En bransch kan förutsättas vara snabbt självsanerande om några konkurrenter eller kollegor blir lagförda eller prickade.

## 5.3 Centralt aktieägarregister

Det har vida diskuterats möjligheten att införa ett centralt aktieägarregister för kupongbolag. I sin utredning<sup>267</sup> föreslog Aktiebolagskommittén att man gjorde de gällande reglerna om avstämningsbolag tillämpliga på alla aktiebolag (med några modifieringar), på så sätt skulle ett centralt aktieägarregister omfatta även kupongbolag. Anledningen till detta resonemang var att man inte ansåg att det gick att driva in de uppgifter som behövs för ett tillförlitligt aktieägarregister med böter eller viten utan att man istället skulle skapa en situation där det var i aktieägarens eget intresse att lämna de nödvändiga uppgifterna om sina aktieinnehav till registret. Därmed skulle aktiebrevens avskaffas (jfr ovan 5.1), förvärvaren skulle då tvingas anmäla sitt förvärv för att undvika att överlåtaren säljer aktien på nytt och för att skydda sig mot utmätning.<sup>268</sup>

Man nämner ytterligare skäl till att avskaffa aktiebrevet<sup>269</sup>. De som nämns är att:

- Pappersdokument överges på många håll. Vårt samhälle blir mer och mer datoriserat, därmed får aktiebrevet anses ha spelat ut sin roll.
- Aktiebrevshanteringen är betungande. Många formkrav och rutiner försvårar styrelsens arbete.
- Aktiebrevshanteringen är kostnadskrävande. Det är ett manuellt arbete som tar tid vid exempelvis arvskifte eller försäljning av aktier
- Aktiebrev förkommer. Det blir ett problem för aktieägare vid exempelvis emission om bolaget för detta kräver att aktiebrev skall företes eller viss kupong ges in.
- Aktieboken ger en ofullständig bild av ägarstrukturen. Detta försvårar dels aktieägarnas utövande av förvaltningsrätten och dels försäljning av bolaget eftersom man oftast vill vara säker på att man förvärvar samtliga aktier.

Man talar sedan om olika lösningar men fokuserar på det förfarande som skulle innebära att ett kupongbolag (eller ”bolag som inte är avstämningsbolag”) enligt Aktiebolagskommitténs två författningsförslag genomgår en aktiebrevsreform och en kontoreform.<sup>270</sup> Aktiebrevsreformen innebär ett system där aktiebrevens funktion i de angivna avseendena tas över av anteckningar i aktieboken. I den modellen skulle anteckningarna i aktieboken vara rättsgrundande och ersätta överlämnandet av aktiebrevet. Kontoreformen

---

<sup>267</sup> SOU 2001:1, s. 231.

<sup>268</sup> Ibid.

<sup>269</sup> SOU 2001:1 bilaga Aktieägarregister, s. 128-133.

<sup>270</sup> SOU 2001:1 bilaga Aktieägarregister, s. 7.

innebär att när man anses ha tillförlitliga aktieböcker så inrättas det ett centralt aktieägarregister, som förs av något gentemot aktieägarna oberoende organ och där aktierättigheterna – på samma sätt som i kontoföringssystemet – knyts till en viss person genom noteringar i registret.<sup>271</sup> Det ges inte utrymme i denna framställan att närmre gå igenom hur förslagen är uppbyggda utan det skall endast konstateras att Aktiebolagskommittén ser en rad fördelar med att övergå till ett centralt aktieägarregister. Kärnan i förslaget är att man under en övergångsperiod skall få ordning på aktieböckerna för att sedan gå över till ett kontoföringssystem.

I propositionen till ABL hänvisar lagstiftaren till Aktiebolagskommitténs förslag om ett centralt aktieägarregister men uppger att man inte är beredd att *"i detta lagstiftningsärendet lägga fram något förslag om inrättande av ett sådant register men avser att återkomma till den frågan i ett senare sammanhang."*<sup>272</sup> Det har inte till dags dato skett någon utveckling avseende detta yttrande.

Aktiebolagskommitténs förslag var inte helt okontroversiellt, det fanns inom kommittén ledamöter som reserverade sig mot förslaget. Man ville särskilt närmre utreda de brottsförebyggande effekterna och vem som skulle bära ansvaret för eventuella felregistreringar.<sup>273</sup> Remissinstanserna uppvisade även blandade reaktioner. Ett flertal instanser var positiva till avskaffandet av aktiebrev men däremot rådde det stor splittring angående inrättandet av ett centralt aktieägarregister.<sup>274</sup> De olika ståndpunkterna kan sammanfattas med att man å ena sidan ville ta hänsyn till de små bolagens kostnader och behov och att andra istället välkomnade ett register som ett led i kampen mot ekonomisk brottslighet. EBM och Brottsförebyggande rådet var just sådana remissinstanser som var positiva till ett register.

Torsten Sandström hävdar att reformbehovet kan anses vara obefintligt. Sandström sällar sig därmed till de remissinstanser som ansåg att ett register skulle medföra ett betydande ingrepp i integriteten och han uttrycker det enligt följande: *"Kommittén har även utrett ett alternativ [...] dvs. elektronisk aktiehantering för (alla) de många bolag som idag har aktier i pappersform. Här tycks reformbehovet vara obefintligt – bortsett från en storvuxen statsapparats intresse av kontroll"*.<sup>275</sup>

Jag anser dock att ett centralt aktieägarregister är att föredra framför dagens system om man vill undvika den situation som Kristenssens undersökning beskriver. Med dagens teknologi så finns det inga begränsningar i hur ett bolag skulle kunna sköta sin förvaltning. Lika självklart som att VD nås på en e-postadress, lika självklart är det enligt min mening att man genom internet eller på annat sätt kan föra ett enkelt register över vem som äger aktierna i bolaget. Jag ser alltså inga tekniska hinder för att inrätta ett centralt register. Med de elektroniska lösningarna borde det också komma en kostnadsbesparing. Vidare

---

<sup>271</sup> Prop. 2004/05:85, s. 289.

<sup>272</sup> Ibid.

<sup>273</sup> SOU 2001:1, s. 427f.

<sup>274</sup> JU 2001/220/L1, s. 116ff.

<sup>275</sup> Torsten Sandström, s. 155.

anser jag att de integritetsskäl som anförs mot ett register inte har någon större bäaktighet. Med gratis kreditupplysningar på internet och enkla sökningar i offentliga register kan den som är ute efter information om en annan person utan större svårigheter tillskansa sig detta.

Ett centralt aktieägarregister svarar också väl mot aktiebolagsrättens strävan mot en aktiv ägarstyrning. Med ett register blir det inte lika lätt osäkerhet angående vem som har den bestämmande makten i bolaget. Det har som ovan nämnts också betydelse i rättsekonomiska termer eftersom transaktionskostnaderna kan minskas om en presumtiv aktieköpare kan känna sig säker på att denne förhandlar med och förvärvar aktier av den som verkligen är ägare till aktien. Med ett centralt register kan man också skydda panträttigheter lättare eftersom man då inte är beroende av tradition av aktiebrevet – i ett register kan man enkelt ange vilken företrädesordning som gäller för rättighetsinnehavarna.

Sammanfattningsvis är min ståndpunkt att ett centralt aktieägarregister vore välkommet eftersom det är enkelt, det underlättar ägarstyrningen, det möjliggör säkrare transaktioner och det skyddar panträttigheter lättare.

En fråga som väcks är vem som skulle tillhandahålla det centrala aktieägarregistret. Finns det ett behov av en oberoende part så fylls säkert marknaden snabbt av aktörer som identifierar detta. En möjlighet är att låta bolagsstyrelsen även i fortsättningen ansvara för registreringen men lagen skulle också kunna ändras så att styrelsen istället ansvarar för att registrering sker, inte att de utför själva registreringen. I sådana fall skulle man kunna göra det till styrelsens uppgift att för bolagets räkning upprätta ett avtal med en oberoende aktör som slipper tampas med de intressekonflikter som kan förekomma mellan ägare och styrelse.

En större aktör kan skapa förtroende, ge enklare handläggning, skapa större trovärdighet och genomföra registreringar snabbare än vad en bolagsstyrelse skulle kunna göra. Detta antagande grundar jag på att man vinner stordriftsfördelar med en central aktör som på heltid administrerar aktieboken, en transaktion och registrering med denna lösning borde kunna skötas mer effektivt av någon som sysslar med detta på heltid än av en styrelse som kanske brottas med andra göromål och problem.

Avslutningsvis kan det resoneras något om hur man istället för ett centralt aktieägarregister hittar en annan lösning. Man skulle till exempel kunna tänka sig att det blev obligatoriskt att lämna en kopia av aktieboken till Bolagsverket i samband med att man lämnar in kupongbolagets årsredovisning. Då skulle det bli helt uppenbart att revisorn inte skulle kunna skriva under revisionsberättelsen över huvudtaget om det inte fanns en korrekt aktiebok.

## 6 Slutsatser

Aktieboken är eftersatt i vissa aktiebolag, detta beror enligt mig på framför allt tre saker:

- Okunskap hos bolagets styrelsemedlemmar.
- Ointresse från revisorernas sida.
- Orsakssamband mellan flera faktorer.

Regelsystemet är klart och lämnar inte utrymme för några tolkningar. Det är ju ett helt kapitel som rör aktieboken, likaså är lagstiftarens vilja klart uttryckt i förarbetena till dagens ABL – man vill ha en fungerande aktiebok. Så kan man resonera om man är jurist och är van vid betydligt mer svåröverskådliga bestämmelser. För en småföretagare kan det vara oändligt många fler saker som kräver uppmärksamhet och energi, då kan det som till synes vara enkelt helt plötsligt bli ogörligt. Blir det fel i ett led kan det också bli fler i oändligt många fler led efter detta.

*Okunskapen* grundar sig i ett flertal saker, framför allt är aktieboken en ganska anonym term i det vardagliga talet om aktiebolagsrätten. Själv kan jag bara erinra mig att jag har sett termen i dagspressen vid ett enda tillfälle (som inte berör Kristensens undersökning).<sup>276</sup> Sökning i praxis angående aktieboken ger få träffar, likaså i RN:s disciplinärenden. Den enskilde företagaren i ett litet bolag kanske inte har haft tid att sätta sig in i aktiebokens funktion, eller förstår han eller hon inte dess syfte eller formkrav. Vidare kan de mallar som finns tillgängliga kanske anses som krångliga och svåröverskådliga. Därför anser jag att även om det i dagens ABL kan anses vara enkla regler så skulle man med enkla medel och grepp kunna förenkla förvaltningen för bolagsfunktionärerna i kupongbolag, främst genom ett centralt aktieägarregister i elektronisk form.

Revisorn är det naturligaste medlet, om de sköter sin uppgift så minskas ett eventuellt behov av ett centralt aktieägarregister. Revisorn kan inte anses vara okunnig utan snarare *ointresserad* om denne underlåter att anmärka på att kupongbolaget saknar en aktiebok som kan anses spegla de aktuella ägarförhållandena. Jag anser det vara synnerligen oskickligt att helt negligera aktieboken med tanke på dess bolagsrättsliga tyngd. Eftersom det kan sägas råda en form av *laissez faire*-attityd är risken för att drabbas av disciplinära åtgärder från Revisorsnämnden nästan obefintlig. Förmodligen så står det närmst till hands att rikta uppmärksamheten till den revisionsstandard som FAR SRS utarbetar. En tydligare anmärkning om att revisorerna ska granska aktieboken måste formuleras. På så sätt kan ingen revisor hävda att han eller hon inte har som uppgift att granska aktieboken, att man har glömt det, att det inte behövs etc. Så länge det inte finns någon överhängande risk att prickas eller att mista sin legitimation som auktoriserad revisor på grund av att man

---

<sup>276</sup> [http://www.svd.se/sportspel/nyheter/artikel\\_565415.svd](http://www.svd.se/sportspel/nyheter/artikel_565415.svd) 2007-12-03 20:07. En svensk affärsman hävdade att han kontrollerade 10 % av aktierna i AIK Fotboll, något som inte visade sig stämma när Svenska Dagbladets journalist kontrollerade aktiebolagets aktiebok.

inte har granskat aktieboken så kommer det inte heller att bli en självklarhet att göra det. Även om det finns en fungerande, giltig aktiebok så borde revisorn vara om möjligt ännu mer aktiv. Denne bör tillse att styrelsen arbetar med aktieboken på ett effektivt sätt för att undvika medvetna och omedvetna fel som kan förekomma, detta kan anses falla inom revisorns uppdragsram enligt de punkter jag ställde upp under 4.4.1. Det skall alltså inte bara göras rätt, det ska göras på rätt sätt.

Det måste ses som ett samverkande system av händelser som möjliggör den underlåtenhet som Kristensens undersökning visar på. Okunnigheten är utbredd och där det inte råder okunskap råder det istället ointresse. Detta kombineras med en branschorganisation som inte tillräckligt sätter standarder för sina medlemmar, en myndighet som inte granskar den delen av verksamheten som subjekten bedriver och en annan myndighet som inte lagför bolagsfunktionärer som brister i sina förvaltningssysslor. Det blir ett *orsakssamband* mellan de olika aktörernas ointresse, okunskap och prioriteringar.

Det kan med största sannolikhet sägas vara så att både FAR SRS, RN och EBM vill ha en fungerande aktiebok, med samordnade åtgärder och utnyttjande av informationskanaler borde det vara tämligen enkelt att uppmärksamma revisorerna på att aktieboken skall skötas bättre. Den delen får ses som enkel i sammanhanget, en senare sak är dock att se till att en bättring genomförs. Då blir det återigen aktuellt med de incitament som nämndes tidigare, skall en tidsfrist sättas upp för att alla kupongbolag ska komma i fas? Vem ska kontrollera att så har skett? Detta är frågor som jag inte fullt och fast kan svara på. En annan fråga som dyker upp i orsakssambandet är den om kontroll av myndigheterna. Vem ska kontrollera att till exempel RN genomför en skärpt kontroll av revisorernas arbete med aktieboken? RN svarar under Justitiedepartementet och ett arbete av den här sorten borde rimligtvis initieras av regeringen. Regeringen borde då också kräva resultat och uppföljning. Min fundering kring det hela är dock den som gäller hur man skulle skapa en tillräckligt stark opinion för att ta itu med det förmodade problemet, förutsatt att lagstiftaren eller myndigheterna inte själva initierar arbetet. En akademisk debatt om urholkningen av medlen för ägarstyrning borde vara ett första steg. Branschorganisationen får anses följa efter på eget bevåg när stenen är i rullning.

Lösningen ligger enligt mig i det centrala aktieägarregistret. Jag har ovan anfört att det är enkelt, det underlättar ägarstyrningen, det möjliggör säkrare transaktioner och det skyddar panträttigheter lättare. Till detta kan fogas argumenten att den akademiska forskningen, den massmediala granskning och myndigheternas bekämpning av brottslighet underlättas enormt av ett sådant system. Detta är dock som alltid, i min mening, en reaktion – inte en proaktiv åtgärd. Min uppfattning är att lagstiftningen alltid är ett svar på en ny önskad företeelse och mer kan man inte begära av lagstiftaren egentligen. Det är både orimligt och oönskat att man siar om eventuella problem och stiftar lagar mot fenomen som inte har manifesterats ännu. I just avseendet med ekonomisk brottslighet och utnyttjandet av aktieboken för dunkla syften så tror jag att tyvärr att man alltid kommer att ligga steget efter, ny vägar hittas alltid. Om

det inte anses önskvärt med ett centralt aktieägarregister så måste man ändå hitta enklare och bättre lösningar som tillvaratar dagens möjligheter bättre. Det finns aktörer<sup>277</sup> som tillhandahåller både utrustning, utveckling och utbildning som underlättar förandet av aktiebok, en naturlig koppling mellan dessa aktörer och till exempel FAR SRS vore önskvärd. Jag tänker mig en naturlig integration av dessa aktörers system och de rutiner som FAR SRS sätter upp för sina medlemmar. Dessa system är helt förenliga med ABL:s formkrav på aktieboken enligt ABL 5 kap. 2 §. Detta får anses vara en fullgod lösning under rådande omständigheter.

Problemet är dock genomgående, oavsett vilket system man använder sig av, att det inte går att rätta till de misstag som historiskt sett har begåtts i aktieboken utan att ha alla handlingar och transaktioner framför sig vilket leder till den sorgliga slutsatsen att det blir både ett nästan ett sisyfosarbete och ett moment 22 eftersom dessa uppgifter hade kunnat presenteras med en giltig aktiebok.

---

<sup>277</sup> Exempelvis Nordiska Värdepappersregistret.

# Käll- och litteraturförteckning

## Offentligt tryck

- Proposition 1975:103 Aktiebolagslag m.m.
- Proposition 1997/98:99 Aktiebolagets organisation.
- Proposition 2000/01:146 Oberoende, ägande och tillsyn i revisionsverksamhet.
- Proposition 2003/04:157 Nya bestämmelser om revisionsberättelsens utformning.
- Proposition 2004/05:85 Ny aktiebolagslag.
- SOU 1968:59 Lagstiftning om förenklad aktiehantering.
- SOU 1997:22 Aktiebolagets kapital.
- SOU 1998:47 Bulvaner och annat.
- SOU 2001:1 Ny aktiebolagslag.
- SOU 2001:1 bilaga aktieägarregister.
- Betänkande 2004/05:LU23 Ny aktiebolagslag.
- JU 2001/220/L1 Remissammanställning. Ny aktiebolagslag (SOU 2001:1) bilaga: Aktieägarregister.
- JU2006/10345/L1 Henrik Kristensen *Policy PM - aktieboksadministration i svenska kupongbolag*  
[https://www.nvr.se/se/pdf/pm\\_aktieboksadministration\\_sv\\_kb.pdf](https://www.nvr.se/se/pdf/pm_aktieboksadministration_sv_kb.pdf)
- Förordningen (1995:666) med instruktion för Revisorsnämnden
- ## Rättsfall
- NJA 1974 s 297
- NJA 1996 s 700
- NJA 2000 s 404
- RH 1999:41

## Litteratur

- Clas Bergström och Per Samuelsson, *Aktiebolagets grundproblem* (Göteborg: Norstedts Juridik, 2001).
- Ekobrottsmyndigheten rapport 2007:1, *Rapport om den ekonomiska brottsligheten 2007*.
- FAR Balans *Problem med att föra aktiebok 2007* (årgång 33) Nummer 5 (Maj).
- FAR Revisionsstandard i Sverige *Revisionsstandard 209. FAR:s samlingsvolym del 2*, (Stockholm: FAR Förlag AB, 2005).
- Svante Johansson, *Nials Svensk associationsrätt i huvuddrag* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2001).
- Albert Kôersner, *Om aktiebok, inregistrering av aktier och aktieförvärv* (Stockholm: 1929).
- Per Samuelsson *Noter till aktiebolagslagen (2005:551) i Karnov 2006/07:III* (Stockholm: Thomson Fakta AB).
- Catarina af Sandeberg *Aktiebolagsrätten*, (Danmark: Studentlitteratur, 2006).
- Jan Sandström *Aktiebok och rösträtt – Festskrift till Knut Rodhe* (Stockholm: 1976).
- Torsten Sandström *Svensk Aktiebolagsrätt* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2005).
- Rolf Skog *Rodhes aktiebolagsrätt* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2006).
- Rolf Skog och Catarina Fäger *Aktiebolagslagen* (Stockholm: Norstedts Juridik, 2007).
- SKV 663 *Allmänt om taxerings- och skatterevision*, Utgåva 5. Januari 2004.
- Martin Smiciklas, *Associationsrättens grunder Bolag, föreningar och stiftelser*, (Lund: Studentlitteratur, 2000).



## **Elektroniska källor**

[www.ekonomifakta.se](http://www.ekonomifakta.se)

[www.farsrs.se](http://www.farsrs.se)

[www.nvr.se](http://www.nvr.se)

[www.riksbanken.se](http://www.riksbanken.se)

[www.ekobrottsmyndigheten.se](http://www.ekobrottsmyndigheten.se)

[www.revisorsnamnden.se](http://www.revisorsnamnden.se)